

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στα
Χρηματοοικονομικά
Master of Science in Finance**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Τίτλος Εργασίας: Ανάλυση Επιχειρήσεων του κλάδου του
Τουρισμού.
Η περίπτωση των ξενοδοχειακών μονάδων.**

Όνομα φοιτητή: Λαγούτατζης Μιχαήλ

Επιβλέπωντας Καθηγητής: Μακρής Ηλίας

Διατριβή υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του ΤΕΙ
Πελοποννήσου . Η παρούσα διατριβή αποτελεί μέρος των απαιτήσεων για την
απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στα Χρηματοοικονομικά

Καλαμάτα, Φεβρουάριος 2018
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στα
Χρηματοοικονομικά**

Master of Science in Finance

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

ΜΑΚΡΗΣ ΗΛΙΑΣ

**Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής,
ΤΕΙ Πελοποννήσου**

ΓΙΑΚΟΥΜΑΤΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ

**Καθηγητής, Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής ,
ΤΕΙ Πελοποννήσου**

ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

**Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής ,
ΤΕΙ Πελοποννήσου**

Ο Λαγούτατζης Μιχαήλ

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1) Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.

- 2) Αποδέχομαι ότι το Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

Ένας λόγιος γνωρίζει πολλά βιβλία, ένας άνθρωπος μορφωμένος έχει γνώσεις και δεξιότητες, ένας άνθρωπος φωτισμένος καταλαβαίνει το νόημα και τον σκοπό της ζωής του.

Λέων Τολστόι

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές - μέλη της επιτροπής επίβλεψης για την υποστήριξη τους και ιδιαιτέρως τον Κ. Μακρή Ηλία για την καθοδήγηση, την εμπιστοσύνη και την βοήθεια του, η οποία ήταν ουσιώδης στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας. Θα ήθελα να ευχαριστήσω επίσης την οικογένεια μου για την υποστήριξη τους σε κάθε βήμα της ζωής μου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη στα Ελληνικά	7
Περίληψη στα Αγγλικά	8
Κατάλογος Γραφημάτων.....	9
Κατάλογος Πινάκων	10
Συντομογραφίες	11
Εισαγωγή.....	12
Κεφάλαιο 1	
1.1 Ορισμός - Εννοιολογική Προσέγγιση.....	14
1.2 Ιστορική Αναδρομή	16
1.3 Διακρίσεις Τουρισμού.....	17
1.4 Τουριστικό Προϊόν.....	18
1.5 Τουρισμός και 21ος αιώνας.....	19
Κεφάλαιο 2	
2.1 Εξελίξεις στην Παγκόσμια Οικονομία.....	21
2.2 Εξελίξεις στην Ελληνική Οικονομία.....	28
2.3 Τάσεις στον Παγκόσμιο και Ελληνικό Τουρισμό.....	32
Κεφάλαιο 3	
3.1 Δείγμα προς εξέταση -Μεθοδολογία.....	56
3.2 Πορεία του ξενοδοχειακού κλάδου μέσω αντιπροσωπευτικού δείγματος...	58
3.3 Μελέτη και Ανάλυση των Ενεργητικών Στοιχείων του Ισολογισμού.....	59
3.4 Μελέτη και Ανάλυση των Βασικών Αριθμοδεικτών.....	68
Συμπεράσματα.....	78
Βιβλιογραφία	80

Περίληψη στα Ελληνικά

Στο σύγχρονο οικονομικό στερέωμα οι εναλλαγές και διακυμάνσεις των παγκόσμιων οικονομικόγεωπολιτικών σχέσεων ακολουθούν ραγδαία μεταβολή και αποτελούν αντικείμενο μελέτης και έρευνας. Ένα από τα στοιχεία της σύγχρονης οικονομίας στο οποίο η Ελλάδα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα είναι ο Τουρισμός και μελέτη μας πως αυτός διαμορφώνεται εγχώρια από την περίοδο που ξεσπά η οικονομική κρίση στις ΗΠΑ, συμπαρασύροντας και αποκαλύπτοντας χρόνιες αδυναμίες της Ελληνικής οικονομίας και μετά. Η παρούσα μελέτη σκοπό έχει να εξετάσει την πορεία των 50 μεγαλύτερων ξενοδοχειακών επιχειρήσεων της επικράτειας με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό να απασχολούν άνω των εκατό εργαζομένων το 2009. Στο πεδίο της μελέτης μας θα συμπεριλάβουμε την εγχώρια και παγκόσμια κατάσταση της οικονομίας και πως μεταβάλλεται την περίοδο 2006 - 2014. Θα δούμε το βαθμό που επηρεάζουν οι συναλλακτικές ισοτιμίες και η τιμή του πετρελαίου τον τουρισμό. Επίσης θα συμπεριλάβουμε ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά του ξενοδοχειακού κλάδου και μια συγκριτική εικόνα του δείγματος μας με τον κλάδο ώστε να διαπιστώσουμε τυχόν ευελιξία και αμεσότερη απόκριση του δείγματος μας έναντι του ξενοδοχειακού κλάδου στο σύνολο του στις οικονομικοπολιτικές μεταβολές.

Ο ξενοδοχειακός κλάδος και ο τουριστικός εν γένει αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ελληνικής οικονομίας και αποτέλεσε το έναυσμα για την αντιστροφή του οικονομικού κλίματος της χώρας. Την περίοδο της κρίσης λειτούργησε σαν βαλβίδα εκτόνωσης της οικονομικής πίεσης. Εντός αυτού του οικονομικού φάσματος ο Τουρισμός αν και δέχθηκε μεγάλη πίεση άμεσα απορρόφησε τους κραδασμούς και ταχύτερα από τους υπόλοιπους κλάδους επανήλθε σε θετικό πρόσημο ανάπτυξης.

Λέξεις κλειδιά: Ξενοδοχειακός κλάδος, Παγκόσμιος Τουρισμός, Εγχώριος Τουρισμός, Οικονομική Κρίση.

Abstract

Tourism is an important economic activity in most countries around the globe, it plays a major role in Greek economy and the industry has a direct and indirect impact on local economy and society. Couple of the most significant sectors contributing a high proportion is the Gross National Product and on employment rates, while provides new investment opportunities for business funds around the world.

In the rapidly changing financial environment, tourism industry seems to be one of the main pillars for Greek economy. This study will mostly focus on tourism and more specifically on the hospitality aspect of tourism. This paper will present a brief report with the 50 major business of the sector. It will examine their performance from 2006 till 2014 and will compare their figures to the Greek hospitality sector in general. Moreover it will examine the business environment in Greece, the interaction of major currency rates and global tourism trends in general.

Keywords: Hospitality Sector, World Tourism, Local Tourism, Economic Crisis.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1. Η εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας USD/EUR.....	24
Γράφημα 2. Η εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας TRY/EUR.....	26
Γράφημα 3. Η εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας RUB/EUR.....	27
Γράφημα 4. Συγκριτική εξέλιξη του ΑΕΠ των εξαγωγών και εισαγωγών Αγαθών και υπηρεσιών στην Ελλάδα.....	29
Γράφημα 5. Ταξιδιωτικές εισπράξεις, εξαγωγές και εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών στην Ελλάδα	31
Γράφημα 6. Άμεση επίδραση τουρισμού στο εγχώριο ΑΕΠ.....	32
Γράφημα 7. Συνολική επίδραση τουρισμού στο εγχώριο ΑΕΠ.....	32
Γράφημα 8. Άμεση επίδραση τουρισμού στην απασχόληση.....	33
Γράφημα 9. Συνολική επίδραση τουρισμού στην απασχόληση.....	34
Γράφημα 10. Επενδύσεις στον τουρισμό.....	34
Γράφημα 11. Η εξέλιξη του Διεθνούς Τουρισμού.....	36
Γράφημα 12. Διεθνής τουριστική Δαπάνη 2005 – 2014.....	44
Γράφημα 13. Εξέλιξη αφίξεων τουριστών 1993 -2014.....	46
Γράφημα 14. Αφίξεις από τις κυριότερες χώρες πηγές 2010 – 2014.....	49
Γράφημα 15. Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα ανά χώρα προέλευσης 2012 - 2014	52
Γράφημα 16. Κύκλος Εργασιών – Πωλήσεων.....	59
Γράφημα 17. Κέρδη προ φόρου εισοδήματος.....	61
Γράφημα 18. Σύνολο Ενεργητικού.....	62
Γράφημα 19. Απαιτήσεις.....	64
Γράφημα 20. Οφειλές σε Τράπεζες και Δάνεια.....	65
Γράφημα 21. Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις.....	66
Γράφημα 22. Μεσοπρόθεσμες Υποχρεώσεις.....	67
Γράφημα 23. EBITDA.....	69
Γράφημα 24. Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων.....	70
Γράφημα 25. Περιθώριου Λειτουργικού Κέρδους.....	72
Γράφημα 26. Περιθώριου Καθαρού Κέρδους.....	73
Γράφημα 27. Σχέση Ξένων προς Ιδίων Κεφαλαίων.....	74
Γράφημα 28. Γενική Ρευστότητα.....	76

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Ανάπτυξη 2014 – 2015 και προοπτικές ανάπτυξης 2016 – 2017 σε επιλεγμένες χώρες.	23
Πίνακας 2: Διεθνείς τουριστικές εισπράξεις 2005 – 2013.....	37
Πίνακας 3: Τουριστικές εισπράξεις ανά Ήπειρο 2010 – 2013.....	39
Πίνακας 4: Παγκόσμια κατάταξη τουριστικών προορισμών ως προς τις Εισπράξεις	41
Πίνακας 5: Παγκόσμια κατάταξη τουριστικών προορισμών ως προς την τουριστική Δαπάνη	43
Πίνακας 6: Παγκόσμια κατάταξη χωρών ως προς τις διεθνείς αφίξεις	47
Πίνακας 7: Πίνακας Διανυκτερεύσεων 2008 – 2014.....	50
Πίνακας 8: Διανυκτερεύσεις ανά Περιφέρεια.....	53
Πίνακας 9: Κατανομή ξενοδοχειακού δυναμικού ανά Κατηγορία αστερών	55

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

FED	Ομοσπονδιακή Τράπεζα Αμερικής
USD	Δολάρια Αμερικής
UNWTO / Π.Ο.Τ.	Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού
WTTC	World Travel and Tourism Council
Α.Ε.Π.	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΠΑ	Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία
ΔΕΚΟ	Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί
ΔΛΤ	Δορυφόροι Λογαριασμών Τουρισμού
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Ε.Ο.Τ.	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.Τ.	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Ι.Ο.Β.Ε	Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών
Ι.Τ.Ε.Π.	Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων
Μ.Μ.Ε.	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΜΠΔΣ	Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής
Ξ.Ε.Ε.	Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος
Π.Ο.Ε.	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
Π.Δ.Π.	Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Προσαρμογής
Σ.Ε.Τ.Ε.	Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων
ΤτΕ	Τράπεζα της Ελλάδος

ΜΕΡΟΣ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός έχει υπάρξει στην πάροδο των αιώνων ένα φαινόμενο με σημαντικές κοινωνικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές και ψυχολογικές πτυχές. Είναι μία από τις πλέον ραγδαία αναπτυσσόμενες πτυχές της οικονομίας και αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους πυλώνες του σύγχρονου οικονομικού οικοδομήματος. Ο ξενοδοχειακός κλάδος με την σειρά του αποτελεί την ραχοκοκαλιά του τουρισμού καθώς αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του και συμβάλει άμεσα τόσο σε περιφερειακό όσο και σε εθνικό επίπεδο στην αύξηση του Α.Ε.Π., στην εισροή συναλλάγματος, στην αύξηση της απασχόλησης και στον ισοσκελισμό του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Σκοπός συγγραφής της εργασίας είναι η μελέτη της πορείας των μεγαλύτερων ξενοδοχειακών εταιρειών του κλάδου και την εξέλιξη που ακολούθησαν σε δύο ιδιαίτερα σημαντικές περιόδους της σύγχρονης οικονομικής μας πορείας, στην προ κρίση περίοδο εστιαζόμενη κυρίως στα έτη 2006 έως 2010 και αν κατά την διάρκεια των ετών αυτών είχαν φανεί σημάδια κόπωσης και την αμέσως επόμενη περίοδο δηλαδή τα έτη 2011 - 2014 και αν και σε τι βαθμό επηρεάστηκε ο ξενοδοχειακός κλάδος, πως αντιμετώπισε την κατάσταση και πόσο άμεσα ανταπεξήλθε της κρίσης και επανήλθε στην προγενέστερη οικονομική κατάσταση.

Για την συγγραφή της συγκεκριμένης εργασίας πέραν της βιβλιογραφικής ανασκόπησης κρίθηκε αναγκαίο να συγκεντρώσουμε και να επεξεργαστούμε ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά από έγκυρες και ανεξάρτητες αρχές όπως από τον Π.Ο.Τ., Τ.τ.Ε., Ε.Ο.Τ., Σ.Ε.Τ.Ε., Ι.Ο.Β.Ε.

Η αναγκαιότητα και ιδιαιτερότητα της εργασίας έγκειται στο γεγονός ότι εξετάζει έναν σημαντικό πυλώνα της οικονομίας μας, τον Τουρισμό, αλλά εξειδικεύεται στο ξενοδοχειακό κλάδο και σε ένα δείγμα 50 εταιρειών που αποτελούν και την ελίτ του. Στοχευμένα λοιπόν εξετάζουμε ένα δείγμα το οποίο αντιπροσωπεύει επάξια τον κλάδο και συνεισφέρει σημαντικά στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Ορισμός – Εννοιολογική Προσέγγιση

Ο τουρισμός αν και μία έννοια πολλή συνήθης και δεδομένη για όλους μας επιδέχεται πολλές ερμηνείες. Η φύση του τουρισμού και οι τυχόν θετικές και αρνητικές επιπτώσεις που έχει σε μια κοινωνία έχει οδηγήσει στην δημιουργία ποικίλων και διαφορετικών ορισμών ανάλογα με τη σκοπιά που ερμηνεύει κανείς το φαινόμενο (Κοινωνιολογία, Γεωγραφία, Οικονομία, Ανθρωπολογία κ.α.). Τόσο στην Ελληνική όσο και στην ξένη βιβλιογραφία υπάρχουν πολλοί ορισμοί ωστόσο κοινό τους γνώρισμα είναι ότι θέτουν τον τουρισμό στο πλαίσιο που συνδέεται με την τάση και ανάγκη του ατόμου για επικοινωνία, ψυχαγωγία και απόκτηση εμπειριών. Το τουριστικό φαινόμενο σύμφωνα με τον Τσάρτα (1996) , συνδέεται με πολλές επιστήμες όπως τη γεωγραφία, την ψυχολογία, την ιστορία, την οικολογία, και τέλος τις οικονομικές και πολιτικές επιστήμες. Το 1941 οι καθηγητές Hunziker και Krapf του Πανεπιστημίου της Βέρνης θεωρούσαν και υποστήριξαν την γνώμη ότι σαν τουρισμό πρέπει να ορίσουμε το άθροισμα τυχόν φαινομένων και σχέσεων που προκύπτουν από ένα ταξίδι και την διαμονή εκεί μη μόνιμων κατοίκων του. Επιπρόσθετα μπορεί να θεωρηθεί και χαρακτηριστεί ως ένα πολύπλευρο οικονομικοκοινωνικό φαινόμενο ιδιαίτερα γνώριμο στην σύγχρονη εποχή μας και πραγματώνεται όταν συναντιούνται η ανθρώπινη θέληση με το ταξίδι καθεαυτό. Η ταύτιση των δύο αυτών συνιστωσών παρέχει ικανοποίηση σε ψυχοσωματικές ανάγκες και πνευματικές περιέργειας μέσα από την ίδια την διαδικασία της μετακίνησης και παραμονής του ατόμου σε ξένο γεωγραφικό χώρο όπου αναπτύσσονται πλήθος δραστηριοτήτων αναψυχής και ψυχαγωγίας στο πλαίσιο πάντα του ελεύθερου χρόνου (Λαγός 2005).

Ο βασικός αναθεωρημένος ορισμός όπως έχει πλέον προκύψει σύμφωνα με τον ΠΟΕ από το 1994 αναφέρει:

<< Ο τουρισμός περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των ατόμων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε περιοχές εκτός του συνηθισμένου περιβάλλοντος τους, για χρονικό διάστημα μικρότερο του έτους, για αναψυχή, επαγγελματικούς ή άλλους λόγους>>.

Στα κυριότερα χαρακτηριστικά που ορίζουν τον τουρισμό θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τα εξής :

- <<Ο τουρισμός είναι αποτέλεσμα μεμονωμένης ή ομαδικής μετακίνησης ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς και η διαμονή τους σε αυτούς επί τουλάχιστον ένα 24ωρο με σκοπό την ικανοποίηση των ψυχαγωγικών τους αναγκών.
- Το ταξίδι και η διαμονή λαμβάνουν χώρα εκτός του τόπου της μόνιμης διαμονής των ανθρώπων που αποφασίζουν να μετακινηθούν για τουριστικούς λόγους.
- Η μετακίνηση ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς είναι προσωρινού και βραχυχρόνιου χαρακτήρα, που σημαίνει ότι πρόθεσή τους είναι να επιστρέψουν στον τόπο της μόνιμης κατοικίας τους μέσα σε λίγες, μέρες εβδομάδες ή μήνες >>.

Σύμφωνα με τον Π.Ο.Τ. ο τουρισμός έχει ευεργετικές συνέπειες για την τοπική κοινωνία και την εγχώρια οικονομία στο σύνολο της καθώς συμβάλει στην δημιουργία ή αύξηση των θέσεων εργασίας, στην δημιουργία ή αύξηση των εγχώριων και ξένων επενδύσεων, στην εν γένει μεγέθυνση της οικονομίας και στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των ατόμων της κοινωνίας. Συμπληρωματικά ο Σ.Ε.Τ.Ε. αναφέρετε σε συνεχή βάση στην συμβολή του τουρισμού στην διαμόρφωση του Α.Ε.Π. της ελληνικής οικονομίας, στην περιφερειακή διάσταση του τουρισμού, δηλαδή την συμβολή του στη διαμόρφωση του Α.Ε.Π. των Περιφερειών της χώρας,

στην συμβολή του τουρισμού στη διατήρηση ισορροπίας στο Ισοζύγιο Πληρωμών της χώρας και στην συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση.

1.2 Ιστορική Αναδρομή – Διακρίσεις Τουρισμού

Ο όρος του τουρισμού δεν αποτελεί μία σύγχρονη έννοια αλλά εκφράζει την ανάγκη του ανθρώπου από την αρχαιότητα για την μεταφορά του σε χώρο διαφορετικό από αυτόν της διαμονής του.

Στην Αρχαία Ελλάδα η μετακίνηση του ατόμου για να ασκήσει τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις είναι σύνηθες φαινόμενο. Επιπλέον τα Ολύμπια προς τιμή του Δία , η μετακίνηση στο μαντείο των Δελφών και της Δωδώνης για να παραστούν σε θρησκευτικά γεγονότα άλλα και η συμμετοχή σε αθλητικούς αγώνες αποτελούν τον πρόδρομο του τουρισμού όπως τον ξέρουμε σήμερα.

Κατά τα Ρωμαϊκά χρόνια η διαδικασία των ταξιδιών γίνεται ασφαλέστερη και ταχύτερη χάριν των έργων υποδομής (λιμάνια, δρόμοι) που κατασκευάζονται και της φύλαξης τους .Μεγάλη άνθιση την περίοδο αυτή γνωρίζει η λουτροθεραπεία

Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα μεγάλη άνθιση γνωρίζει ο θρησκευτικός τουρισμός και το προσκύνημα στους Αγίους Τόπους πηγή των οποίων υπήρξαν και οι σταυροφορίες για διαφύλαξη των οδικών οδών προς τα Ιεροσόλυμα.

Την περίοδο της Αναγέννησης μέσω της χρήσης της πυξίδας, βελτίωση της ναυσιπλοΐας και κατασκευής ακριβέστερων και ασφαλέστερων θαλασσίων χαρτών έχουμε τις βάσεις για τον σύγχρονο τουρισμό όπου θα αναπτυχθεί ακόμα περισσότερο κατά την βιομηχανική επανάσταση με την εξέλιξη του αυτοκινήτου και του σιδηροδρόμου . << Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του Τουριστικού προϊόντος αποτέλεσε ο Thomas Cook γνωστός και ως ο πρώτος τουριστικός πράκτορας που απευθύνθηκε αρχικά στην υψηλή κοινωνία με προσφορά πακέτου ξενοδοχείου, ξεναγήσεων και διατροφής αλλά γρήγορα επεκτάθηκε και στην μεσαία τάξη», (Λαγός 2015).Στην Αγγλία το 1841 ο Thomas Cook διοργάνωσε για πρώτη φορά ημερήσια εκδρομή έναντι αμοιβής για 540 άτομα και μέχρι το 1845 ίδρυσε το

πρώτο τουριστικό γραφείο. Ο 20^{ος} αιώνας αποτέλεσε το θεμέλιο λίθος για την μορφή του τουρισμού όπως τον γνωρίζουμε σήμερα. Η χρήση αεροπλάνου αλλά και αυτοκινήτου για πιο κοντινές αποστάσεις αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά για την εξέλιξη του προϊόντος. Πλέον ο τουρισμός αποτελεί πηγή πλούτου και δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας.

1.3 Διάκρισή του Τουρισμού

Σύμφωνα με τον Λαγό (2005) ο τουρισμός διακρίνεται σε τρεις γενικές μορφές

- <<Μαζικός τουρισμός που περιλαμβάνει τα ταξίδια αναψυχής για ξεκούραση, διασκέδαση, θάλασσας και ήλιου κατά βάση.
- Τουρισμός συγκεκριμένου – ειδικού ενδιαφέροντος που περιλαμβάνει ταξίδι για συγκεκριμένο σκοπό όπως θρησκευτικό, ιατρικό, επαγγελματικό, εκπαιδευτικό .
- Εναλλακτικό τουρισμό που περιλαμβάνει διαφορετικές μορφές τουρισμού από τον συνηθισμένο όπως περιπέτειας, αγροτουρισμό, ορεινό - χειμερινό κλπ>> .

Συμπληρωματικά σύμφωνα με τον Π.Ο.Τ., υπάρχουν διάφορα είδη ανάλογα με τη χώρα προέλευσης , το σκοπό που ταξιδεύει και την διάρκεια του ταξιδιού , διεθνώς τον τουρισμό τον διακρίνουμε σε:

Εγχώριο, που αναφέρεται μόνο σε κατοίκους μιας χώρας που ταξιδεύουν μόνο εντός της χώρας μόνιμης κατοικίας τους ,

Εξερχόμενο , που αφορά τους κατοίκους μιας χώρας που ταξιδεύουν με προορισμό εκτός της χώρας τους ,

Εισερχόμενο, που αφορά τους ξένους (αλλοδαπούς) κατοίκους μιας χώρας που ταξιδεύουν σε μια δεδομένη χώρα .

Διεθνής είναι ο εισερχόμενος και ο εξερχόμενος τουρισμός μαζί, εσωτερικός τουρισμός είναι ο εγχώριος και ο εισερχόμενος τουρισμός μαζί και εθνικός τουρισμός είναι ο εγχώριος και εξερχόμενος τουρισμός .

1.4 Τουριστικό προϊόν

Ο τουρισμός δεν είναι ένας συμβατικός παραγωγικός κλάδος, αλλά ένα <<σύμπλεγμα στενά συνδεδεμένων και αλληλοεξαρτώμενων παραγωγικών κλάδων οι οποίοι συμμετέχουν άμεσα ή έμμεσα στην παραγωγή, διαμόρφωση και διάθεση του τουριστικού προϊόντος στην αγορά >> (Μπριασούλη , 2000).

Το τουριστικό προϊόν είναι ιδιαίτερο και για να κριθεί επιτυχημένο απαιτεί μία αρμονική συνύπαρξη επιμέρους χαρακτηριστικών, αγαθών, υπηρεσιών και τοπογραφίας χωρίς να μπορούμε να παραβλέψουμε την τιμή του.

Αναλυτικότερα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι τα συστατικά του τουριστικού προϊόντος είναι:

-η ομορφιά του τοπίου στον χώρο προορισμού δηλαδή φυσικά στοιχεία όπως ο ήλιος και η θάλασσα, οι διευκολύνσεις που παρέχονται στον επισκέπτη κατά την επίσκεψη του, όπως το ξενοδοχείο, το αίσθημα ασφάλειας που του μεταφέρετε καθώς και η εύκολη μεταφορά και υψηλή ποιότητα εξυπηρέτησης και παρεχόμενων υπηρεσιών.

-η εύκολη προσβασιμότητα στον τόπο υποδοχής του τουρίστα

-η τιμή του προϊόντος και το value for money του προσφερόμενου πακέτου με βάση τις παροχές και την αξία του.

1.5 Τουρισμός και 21ος αιώνας

Ο τουριστικός κλάδος αποτελεί κινητήριο μοχλό της ελληνικής οικονομίας με συμμετοχή στο Α.Ε.Π. που αγγίζει το 20% και σημαντική εισροή συναλλάγματος και δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Παρ' όλα αυτά το τουριστικό μοντέλο ανάπτυξης στην Ελληνική επικράτεια κατά τα τελευταία 40 χρόνια ακολούθησε ένα μοντέλο χωρίς κανένα ουσιαστικό προγραμματισμό και κρατική μέριμνα αλλά στηρίχθηκε ως επί το πλείστον στην διαίσθηση του κάθε επιχειρηματία και στις οικονομικοπολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στην αγορά. Η κρατική μέριμνα περιορίζεται κατά κανόνα σε έργα υποδομής και ανάπτυξης, παροχή κινήτρων για επενδυτική δραστηριότητα και με ελάχιστη επιχειρηματική δράση εντός του κλάδου.

Από την παραπάνω ανάλυση είναι φανερό ότι ο τουρισμός είναι ένα έντονα ανταγωνιστικό προϊόν με βασικό του γνώρισμα το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων του κλάδου. Το μικρό μέγεθος αποτελεί τροχοπέδη για την μείωση του κόστους και την βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Το 80% των ελληνικών επιχειρήσεων απασχολεί έως 50 εργαζόμενους, έτσι επιτυγχάνεται σε χαμηλότερο βαθμό αποτελεσματική διαχείριση.

Το κόστος χρήματος και η υψηλή φορολογική επιβάρυνση οδηγούν σε υψηλότερο χρηματοοικονομικό δανεισμό και συγκριτικό μειονέκτημα σε σχέση με τις ανταγωνίστριες χώρες. Το υψηλό κόστος δανεισμού της χώρας και ο αποκλεισμός από τις διεθνείς αγορές καθιστά δύσκολο τον δανεισμό των ελληνικών επιχειρήσεων.

Επιπλέον η ελληνική οικονομία έχει υψηλότερο μοναδιαίο κόστος εργασίας έναντι της Πορτογαλίας, της Τουρκίας, της Ισπανίας και της Κροατίας καθότι έχει υψηλότερο κόστος ασφαλιστικών και φορολογικών επιβαρύνσεων. Τα παραπάνω μειονεκτήματα υπερσκελίζονται από τα φυσικά χαρακτηριστικά της χώρας μας

αφού αποτελούν πόλο έλξης και κινητήριο μοχλό για την ανάπτυξη του τουρισμού. Ωστόσο η απομακρυσμένη γεωγραφική θέση συγκριτικά με ανταγωνίστριες χώρες αντισταθμίζει το πλεονέκτημα αυτό. Η Ελλάδα βασίζεται στον αεροπορικό τουρισμό περισσότερο συγκριτικά με την Ισπανία και την Ιταλία λόγω του παραπάνω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Οι εξελίξεις στην Παγκόσμια Οικονομία

Το τουριστικό προϊόν αποτελεί παγκοσμίως έναν ιδιαίτερα ευαίσθητο κλάδο η πορεία του οποίου προσδιορίζεται σε κάθε περίοδο από τους παρακάτω παράγοντες:

- α) από τις οικονομικές εξελίξεις στις χώρες προέλευσης
- β) από το οικονομικοπολιτικό περιβάλλον στην χώρα υποδοχής και ιδιαίτερα από την εικόνα που η χώρα εμφανίζει στο εξωτερικό και το εσωτερικό
- γ) από την διεθνή ανταγωνιστικότητα του Τουρισμού και
- δ) από τις γεωπολιτικές εξελίξεις συμπεριλαμβανομένου και του προβλήματος των ανεξέλεγκτων προσφυγικών ροών και της παράνομης μετανάστευσης των τελευταίων ετών.

Σε έναν συνεχώς μεταβαλλόμενο και ασταθή κόσμο θα παρουσιάσουμε κάποια στοιχεία και δεδομένα των οποίων η εξέλιξη είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την πορεία και εξέλιξη του τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο όχι μόνο βραχυπρόθεσμα αλλά και για τα έτη που ακολουθούν.

Ξεκινώντας από το άμεσο παρελθόν στο ξεκίνημα του 2016 η παγκόσμια οικονομία επηρεάζεται τόσο από την τάση ανόδου των τιμών του πετρελαίου αλλά και από την αύξηση των τιμών των μετοχών στα μεγάλα χρηματιστήρια παγκοσμίως. Η κρίση που ξεκίνησε από την Κίνα το 2015 μεταδόθηκε στις μεγάλες χρηματιστηριακές αγορές της Ευρώπης και την Αμερική τόσο στην αγορά συναλλάγματος όσο και σε αυτήν των κρατικών ομολόγων. Σήμερα η κατάσταση φαίνεται να έχει ομαλοποιηθεί και η παγκόσμια οικονομία έχει σταθεροποιηθεί. Οι επενδυτές εκ του αποτελέσματος φαίνεται να έχουν εκλάβει την αναταραχή αυτή σαν μια απλή σημαντική διόρθωση των αγορών, μετά από μία διετή περίοδο

συνεχούς ανόδου της αγοράς χωρίς να πρόκειται μια γενικευμένη χρηματοοικονομική κρίση που θα είχε σοβαρότερο αντίκτυπο στην παγκόσμια οικονομία.

Συμπληρωματικά του χρηματοοικονομικού κινδύνου το προσφυγικό - μεταναστευτικό πρόβλημα που φάνηκε αρχικά ότι θα αποτελούσε σοβαρή τροχοπέδη στην σταθερότητα της Ευρώπης φαίνεται τώρα να περιορίζεται ουσιαστικά, ακόμα και με τη χρήση ανορθόδοξων μεθόδων όπως κλείσιμο συνόρων, συμφωνία με την Τουρκία κλπ. Οι μεγάλες οικονομίες συνεχίζουν την άνοδο τους την περίοδο αυτή και ο ετήσιος ρυθμός ανόδου του παγκόσμιου πραγματικού Α.Ε.Π. προβλέπεται να επιταχυνθεί από 3,2% το 2016 σε 3,7% το 2017 όπως παρουσιάζεται και στον Πίνακα 1 παρακάτω.

Στο σημείο αυτό αξίζει ιδιαίτερης μνείας η σταθερή και ουσιαστικά αυτοδύναμη ανάπτυξη της οικονομίας των ΗΠΑ, που καταγράφει ρυθμούς αύξησης του Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές της τάξης του 2,4% το 2015, και 1,6% το 2016 όπως αναφέρεται στην ετήσια έκθεση του Διοικητή της Ελλάδος το 2016, ενώ αναμένεται να συνεχίσει να αναπτύσσεται με ρυθμό 2,5% το 2017 .Η οικονομία των ΗΠΑ αποτελεί τον βασικό προωθητικό παράγοντα της ανάπτυξης στην παγκόσμια οικονομία στην τρέχουσα περίοδο, ιδιαίτερα όσο η F.E.D. διατηρεί την πολιτική της των πολύ χαμηλών επιτοκίων.

Οι συνθήκες λοιπόν που επικρατούν στην παγκόσμια αγορά διαφαίνονται ευνοϊκές για τον ξενοδοχειακό κλάδο ό οποίος στηρίζεται όχι μόνο στην ευρωπαϊκή αγορά αλλά σε σημαντικό βαθμό και στην Αμερικάνικη και Ασιατική αφού αποτελούν μια τεράστια αγορά με υψηλές τουριστικές δαπάνες στο σύνολο τους (βλ. Πίνακα 5).

Πίνακας 1:Ανάπτυξη 2014-2015 και προοπτικές ανάπτυξης το 2016-2017 σε επιλεγμένες χώρες

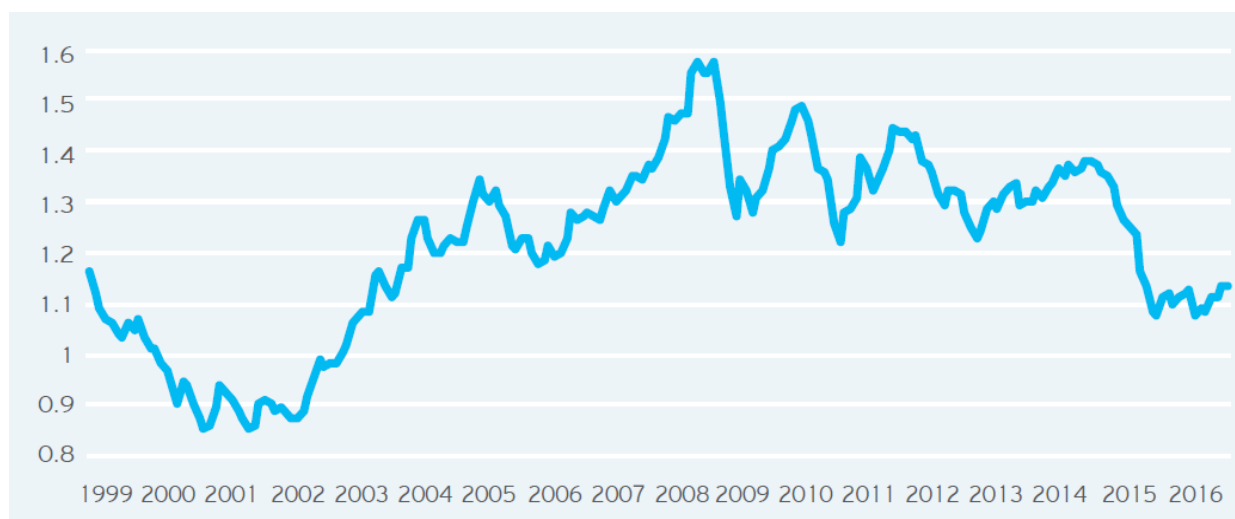
Πηγή : ΕΕ – Οικονομικές προβλέψεις, Εαρινή Έκδοση 2016

Χώρες	Έτη				Χώρες	Έτη			
	2014	2015	2016	2017		2014	2015	2016	2017
Παγκόσμια Οικονομία	3.4	3.1	3.2	3.5	Ελλάδα	0.7	-0.2	-0.3	2.7
Παγκόσμιο Εμπόριο	3.3	2.8	3.1	3.8	Κύπρος	-2.5	1.6	1.7	2
ΗΠΑ	2.4	2.4	2.4	2.5	Ην.Βασίλειο	2.9	2.2	1.9	2.2
ΕΕ-28	1.4	1.9	1.9	2	Σουηδία	2.3	4.1	3.7	2.8
Ιαπωνία	-0.1	0.5	0.5	-0.1	Ελβετία	1.9	0.9	1.2	1.5
Κίνα	7.3	6.9	6.5	6.2	Πολωνία	3.3	3.6	3.7	3.6
Καναδάς	2.5	1.2	1.7	2.1	Ουγγαρία	3.7	2.9	2.5	2.8
Ζωνη του Ευρώ (ΕΕ-19)	0.9	1.6	1.5	1.6	Τσεχία	2	4.2	2.1	2.6
Γερμανία	1.6	1.7	1.6	1.6	Ρωσία	0.6	-3.7	-1.8	0.8
Γαλλία	0.2	1.2	1.3	1.7	ΠΓΔΜ	3.8	3.2	3.2	3.2
Ιταλία	-0.3	0.8	1.1	1.3	Σερβία	-1.8	0.7	1.8	2.3
Ισπανία	1.4	3.2	2.6	2.5	Βουλγαρία	1.5	3	2.3	2.3
Ιρλανδία	5.2	7.8	4.9	3.7	Τουρκία	2.9	3.8	3.8	3.4
Βέλγιο	1.1	1.4	1.2	1.4	Ρουμανία	3	3.8	4.2	3.7
Ολλανδία	1	2	1.7	2	Κροατία	-0.4	1.6	1.8	2.1

Σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον το οποίο φαίνεται να σταθεροποιείται καλείται να συνεχίσει την ανοδική του πορεία ο Τουρισμός. Ωστόσο ο τουρισμός πέρα από την εξάρτηση του από την πορεία της παγκόσμιας οικονομίας επιδεικνύει ιδιαίτερη ευαισθησία στις συναλλαγματικές ισοτιμίες ,τις τιμές του πετρελαίου και τις κρίσεις ασφάλειας είτε λόγω τρομοκρατικών ενεργειών είτε λόγω εχθροπραξιών. Δηλαδή η δεδομένη αποδυνάμωση του ευρώ πιέζει το νόμισμα χαμηλά με αποτέλεσμα να χάνει η Ευρώπη την ανταγωνιστικότητα της ιδιαίτερα σε εξαγωγικούς τομείς ενώ αντιστρόφως γίνεται πλέον πιο προσιτό και οικονομικά θελκτικό το τουριστικό της προϊόν. Συμπληρωματικά η αύξηση της τιμής του πετρελαίου νοείται ως έμμεσος φόρος που επιβάλλεται από τις πετρελαιοπαραγωγικές χώρες καθώς ουσιαστικά μειώνεται το διαθέσιμο εισόδημα και η αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών αναπροσαρμόζοντας τις δαπάνες και

μειώνοντας τα διαθέσιμα τους για ταξίδια ενώ οι τρομοκρατικές ενέργειες έχουν άμεση επίδραση στις τουριστικές δαπάνες.

Η πρώτη στάση μας στην παρουσίαση συναλλαγματικών ισοτιμιών είναι μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ, καθώς οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής είναι ο πρώτος εμπορικός εταίρος της Ένωσης ενώ το 2000 αποτέλεσε τον βασικό εταίρο της ΕΕ. σύμφωνα με την Eurostat. Οι μισές επενδύσεις των κρατών μελών που κινήθηκαν εκτός ΕΕ κατευθύνθηκαν στις ΗΠΑ ενώ το 80 % των επενδύσεων από τρίτες χώρες στην ΕΕ προήλθαν από τις ΗΠΑ. Οι εξαγωγές αγαθών βάση του Π.Ο.Τ από την ΕΕ προς τις ΗΠΑ το 2008 άγγιξαν τα 250 δισ. € ενώ αντίστοιχα οι εισαγωγές την ίδια περίοδο από τις ΗΠΑ τα 186 δισ. €. Οι δύο οικονομίες έχουν κοινά συμφέροντα, έχουν υιοθετήσει την Διατλαντική Συμφωνία Εμπορίου στις 22/11/1990 και έχουν συμφωνήσει να διαβουλεύονται σε ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος όπως είναι το εμπόριο, η διεθνής ασφάλεια και η οικονομική συνεργασία. Βασικός λόγος μελέτης της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολαρίου με το ευρώ ωστόσο είναι το γεγονός ότι οι δύο οικονομίες μαζί αποτελούν σχεδόν το ήμισυ της παγκόσμιας δραστηριότητας ενώ η Αμερική αποτελεί την δεύτερη χώρα σε τουριστική δαπάνη το 2014 έχοντας δαπανήσει 110 δισ. δολάρια. Χαμηλή ισοτιμία λοιπόν του ευρώ έναντι του δολαρίου αυτομάτως αναγάγει την Ευρωπαϊκή αγορά σε προσιτό τουριστικό προορισμό για τις ΗΠΑ.

Διάγραμμα 1: Η εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ με το δολάριο (USD/EUR).

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα-Δημοσίευση ΣΕΤΕ

Σε συνέχεια του παραπάνω διαγράμματος και του τρόπου που έχει κινηθεί την περίοδο 1999 έως το 2016 η ισοτιμία δολαρίου και ευρώ θα σταθούμε επιγραμματικά στον τρόπο καθορισμού της και στους παράγοντες που την επηρεάζουν όπως αναφέρεται και στην Περιοδική Μελέτη του ΣΕΤΕ τον Ιούλιο του 2016. Μετά την αναταραχή λοιπόν στις αγορές κατά το ξεκίνημα του 2016 και την αρνητική πορεία που επιδεικνύουν οι αναδυόμενες χώρες και κυρίως η Βραζιλία, η Ρωσία αλλά και η Τουρκία είναι πολύ αβέβαιο αν η F.E.D. θα συνεχίσει την πολιτική της περαιτέρω αύξησης των επιτοκίων παρέμβασής της σε συνέχεια του 2017 κατά το οποία αύξησε δύο φορές τα επιτόκια που ανέρχονται πλέον στο εύρος 1% με 1,25%. Επιπλέον η Ε.Κ.Τ. από την πλευρά της προχώρησε στις αρχές Μαρτίου 2016 σε περαιτέρω σημαντική ενίσχυση της πολιτικής της που συμπεριλαμβάνει την ποσοτική ενίσχυση της ρευστότητας με αγορά κρατικών και εταιρικών ομολόγων με ρυθμό € 80 δισ. το μήνα και αρνητικά επιτόκια στις καταθέσεις των τραπεζών σε αυτήν όπως αναφέρει ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος στην ετήσια έκθεση του το 2016. Η συνεχιζόμενη αντίθετη συναλλαγματική πολιτική από την F.E.D. και την Ε.Κ.Τ. διατηρεί την συναλλαγματική ισοτιμία του Ευρώ αλλά και του Γιέν σταθερή. Το δολάριο έχει υποτιμηθεί τόσο έναντι του Ευρώ όσο και έναντι των άλλων σημαντικών νομισμάτων. Έτσι, το Ευρώ που κυμαίνεται στην τρέχουσα περίοδο γύρω στα 1,19 USD/EUR, εξακολουθεί να είναι σχετικά υποτιμημένο.

Η παρούσα συγκυρία του υποτιμημένου Ευρώ ευνοεί τόσο τις χώρες της Ζώνης του Ευρώ, όσο και οι τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Επιπρόσθετα η χαμηλή τιμή του πετρελαίου και η πολιτική ποσοτικής ενίσχυσης της ρευστότητας από την ΕΚΤ, επιτρέπει την επίτευξη υψηλότερων του αναμενόμενου ρυθμών ανάπτυξης.

Σε συνέχεια της ανάλυσης μας θα σταθούμε στην οικονομία της Κίνας, την πολυπληθέστερη χώρα και την δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο, καθώς αποτέλεσε το 2014 την χώρα με την μεγαλύτερη τουριστική δαπάνη παγκοσμίως 164,9 δισ. \$ (ΠΟΤ- Τουριστικό Βαρόμετρο Αύγουστος 2015). Αν επιβεβαιωθούν οι προβλέψεις διαφαίνεται η προοπτική για σταδιακή μείωση του ρυθμού ανάπτυξης της ακόμη και κάτω του 6,0%. Αυτό σημαίνει περαιτέρω μείωση, ή σημαντική

επιβράδυνση της αύξησης των εισαγωγών πρώτων υλών (συμπεριλαμβανομένου και του πετρελαίου) και εμπορευμάτων, με εξαιρετικά αρνητικές επιπτώσεις στις χώρες εξαγωγής αυτών των πρώτων υλών και εμπορευμάτων (π.χ., στη Βραζιλία και τη Ρωσία) και ταυτόχρονα περιορισμό της δαπάνης της στον παγκόσμιο τουρισμό. Επίσης, κίνδυνοι προκύπτουν από την πολεμική κατάσταση και αποσταθεροποίηση της Συρίας, την ψυχροπολεμική διένεξη της Τουρκίας με την Αμερική και την Γερμανία και τις τρομοκρατικές επιθέσεις στην Τουρκία, που συνεπάγονται την μεγάλη υποτίμηση της Τουρκικής λίρας (Διάγραμμα 2) και το διογκούμενο κύμα προσφύγων και μεταναστών που κατακλύζει την Ελλάδα, ως ενδιάμεσου σταθμού με προορισμό την Ευρώπη.

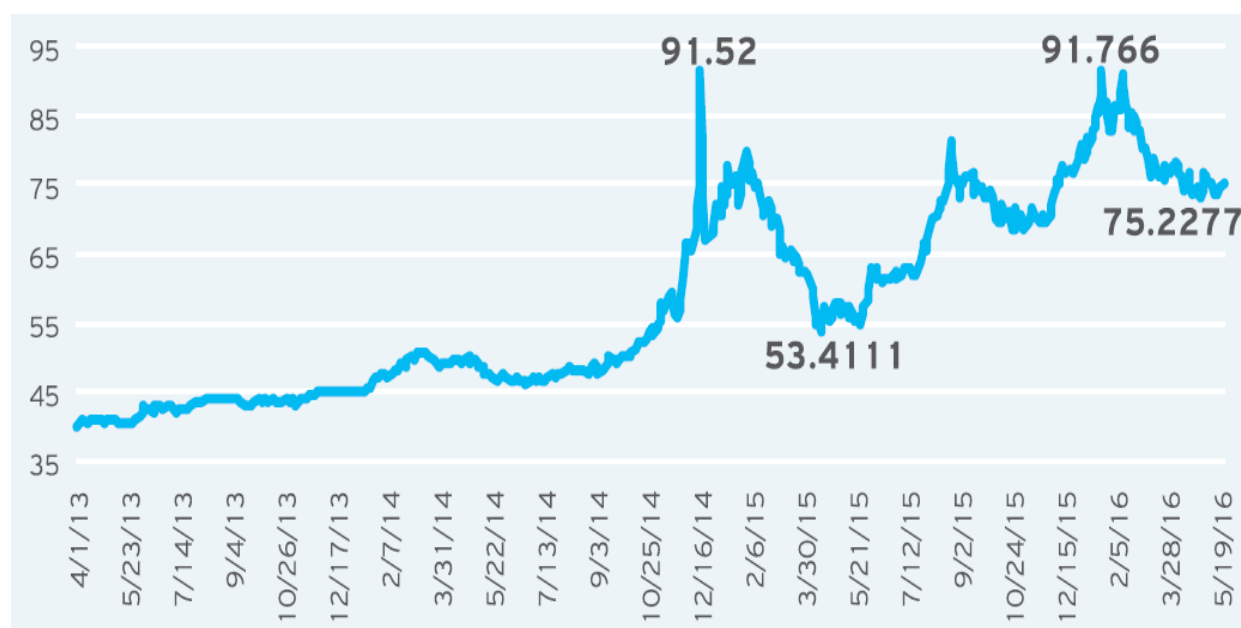
Η αναφορά μας στην Τουρκία κρίνεται επιτακτική καθώς αποτελεί σημαντικό παίχτη στην τουριστική σκηνή και τον σημαντικότερο ανταγωνιστή της Ελλάδος στην Ανατολική Μεσόγειο καθώς εν μέρει ανταγωνίζεται τα φυσικά πλεονεκτήματα της χώρας μας και προσφέρει φθηνά τουριστικά πακέτα λόγω του χαμηλού κόστους ζωής που έχει σε σχέση με την χώρα προέλευσης των τουριστών της. Η συναλλαγματική της ισοτιμία καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την τουριστική της πορεία γεγονός που με την σειρά του ασκεί αυξημένες πιέσεις στο Ελληνικό τουριστικό προϊόν.

Διάγραμμα 2: Τούρκικες λίρες ανά ευρώ (TRL/EUR).

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα- Δημοσίευση ΣΕΤΕ

Επίσης, το ρωσικό ρούβλι έχει υποτιμηθεί σημαντικά εξαιτίας της κρίσης στην Ουκρανία, της μεγάλης πτώσης της τιμής του πετρελαίου, της κρίσης στη Συρία και των οικονομικών κυρώσεων από ΕΕ και ΗΠΑ λόγω της προσάρτησης της Κριμαίας, που οδήγησαν τη ρωσική οικονομία στη βαθιά ύφεση του 2015. Ωστόσο ήδη έχει σημειώσει σημαντική ανάκαμψη με τις τάσεις που υπάρχουν για αύξηση των τιμών του πετρελαίου. Η ισοτιμία του Ρώσικου νομίσματος με το Ευρώ είναι επίσης σημαντική καθώς η Ρωσική ομοσπονδία από 10 περίπου δισ. δολάρια τουριστική δαπάνη το 2005 εκτινάχθηκε σε άνω των 55 δισ. δολάρια τουριστική δαπάνη το 2013, σύμφωνα με τον ΠΟΤ (Τουριστικό Βαρόμετρο, Αύγουστος 2015) με το μεγαλύτερο μέρος του να καταναλώνεται σε ευρωπαϊκές χώρες, σημειώνοντας την δεύτερη μεγαλύτερη αύξηση μετά από την Κίνα.

Διάγραμμα 3: Ρούβλια ανά ευρώ (RUB/EUR).

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα-Δημοσίευση ΣΕΤΕ

Η μείωση των εισαγωγών πετρελαίου και εμπορευμάτων από την Κίνα και η απότομη αύξηση της προσφοράς αυτών των προϊόντων παγκοσμίως είχε συμβάλει στη σημαντική πτώση των τιμών τους, με σημαντικές θετικές επιπτώσεις για τις

χώρες εισαγωγής, αλλά και αρνητικές επιπτώσεις και πιέσεις στα νομίσματα των χωρών εξαγωγής πετρελαίου και εμπορευμάτων όπως αναφέρει και ο ΣΕΤΕ στην ετήσια έκθεση του τον Ιούλιο του 2016. Η πτώση στο ρυθμό ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων χωρών συνεχίζεται, με τη Ρωσία και τη Βραζιλία να καταγράφουν σημαντικά αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης το 2015 και το 2016, με προοπτική για πιθανή σταθεροποίηση το 2017 κυρίως στην οικονομία της Ρωσίας.

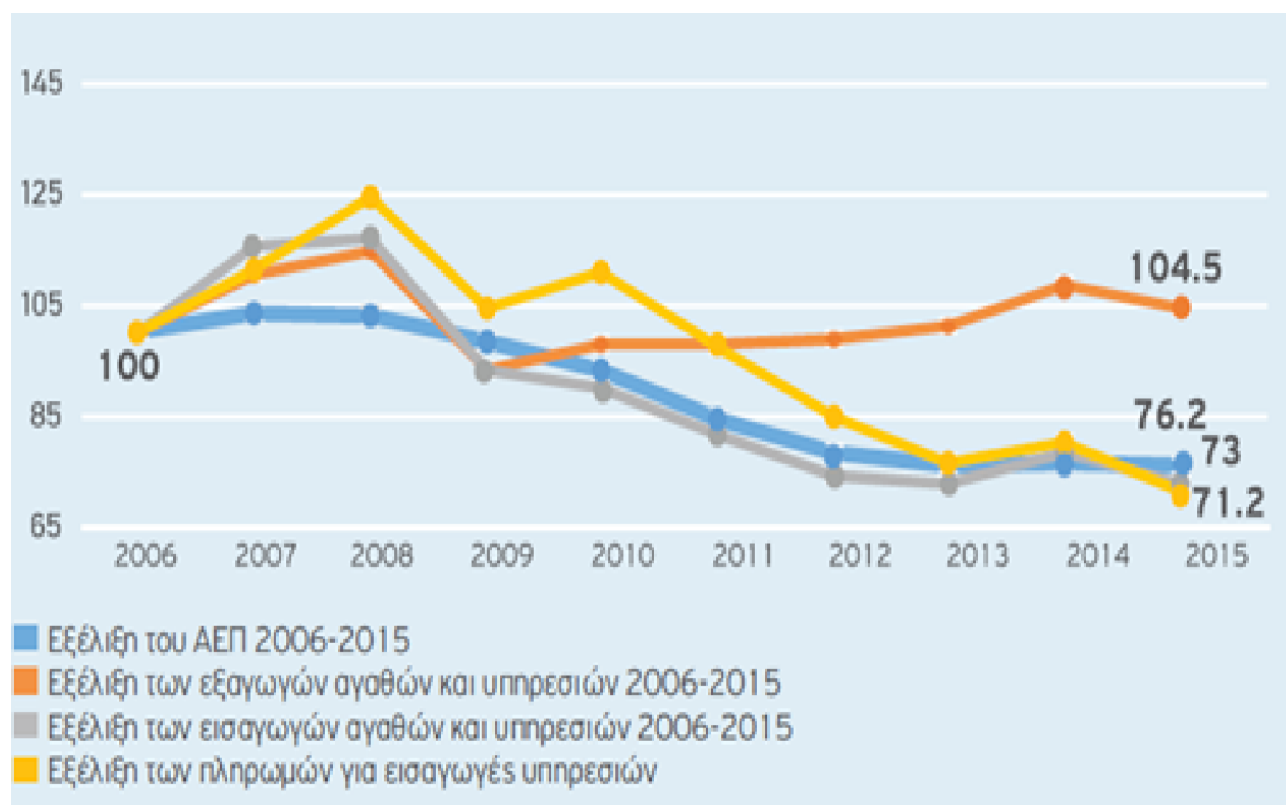
Η εξέταση της συναλλαγματική ισοτιμία του Ρωσικού νομίσματος με το Ευρώ γίνεται γιατί η Ελλάδα τείνει να γίνει κλασικός προορισμός για την Ρώσικη αγορά με αφίξεις 1.25 εκατομμύρια το 2013 και προοπτικές αύξησης. Επιπρόσθετα σύμφωνα με τον Π.Ο.Τ. οι αναδυόμενες οικονομίες θα αυξήσουν το μερίδιο τους στον εισερχόμενο και εξερχόμενο τουρισμό ενώ μόνο το 2013 πραγματοποιήθηκαν 32 εκατομμύρια ταξίδια προς το εξωτερικό. Μία περαιτέρω αποσταθεροποίηση της Ρώσικης οικονομίας ή πτώση της τιμής του πετρελαίου θα επιδράσει αρνητικά στις τουριστικές της δαπάνες και θα περιορίσει τα ταξίδια στο εξωτερικό.

2.2 Οι εξελίξεις στην Ελληνική Οικονομία

Σε συνέχεια των παγκόσμιων εξελίξεων και πως αυτές επηρεάζουν την παγκόσμια τουριστική ροή θα επικεντρωθούμε στην Ελληνική οικονομία καθώς τα δύο τελευταία χρόνια η ελληνική οικονομία επιδεικνύει αξιοσημείωτες αντοχές.

Ποιό συγκεκριμένα το 2015, το ποσοστό στο οποίο μειώθηκε το εγχώριο Α.Ε.Π. αγγίζει μόλις το 0,2% παρά τις παγκόσμιες και εγχώριες αντιξοότητες ιδιαίτερα το πρώτο εξάμηνο, όταν κορυφώθηκε η αβεβαιότητα ως προς τη θέση της χώρας στη ζώνη του ευρώ, αλλά και το δεύτερο εξάμηνο, όταν επιβλήθηκαν οι αυστηροί περιορισμοί στις τραπεζικές συναλλαγές και τα capital controls. Η μέση ετήσια πτώση του Α.Ε.Π. στην περίοδο 2009 - 2015 ήταν στο -4,2% όπως δείχνει το διάγραμμα 4με στοιχεία από την ΤτΕ. Το Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Προσαρμογής που επιβλήθηκε και εφήρμοσε η Ελλάδα στην περίοδο 2010 - 2015 οδήγησε σε σημαντική μέση ετήσια αύξηση των εξαγωγών αγαθών κατά 4,8%, στην

ίδια περίοδο στην οποία οι εισαγωγές αγαθών κατέγραψαν μέση ετήσια πτώση - 3,5%. Οι καθαρές εξαγωγές (δηλαδή η ετήσια μείωση του ελλείμματος του εξωτερικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών) είχαν θετική επίπτωση στην ανάπτυξη κατά 1,1 ποσοστιαία μονάδα το 2015. Αντίθετα, η μεγάλη πτώση της εγχώριας ζήτησης είχε δραματική πτωτική επίπτωση στο ρυθμό αύξησης του Α.Ε.Π. από το 2009 έως και το 2015. Το 2014 υπήρξε η ανάκαμψη των επενδύσεων και της ιδιωτικής κατανάλωσης που συνέβαλαν στην ανάκαμψη του ΑΕΠ και δημιούργησαν τις προοπτικές για ανάπτυξη μελλοντικά. Αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό της οικονομίας την περίοδο που αναλύει το διάγραμμα 4 είναι ότι το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών της Ελλάδος που ήταν ελλειμματικό κατά € 32,6 δισ. (13% του ΑΕΠ) το 2007, μειώθηκε δραστικά στα € 2,9 δισ. (1,57% του ΑΕΠ) το 2015

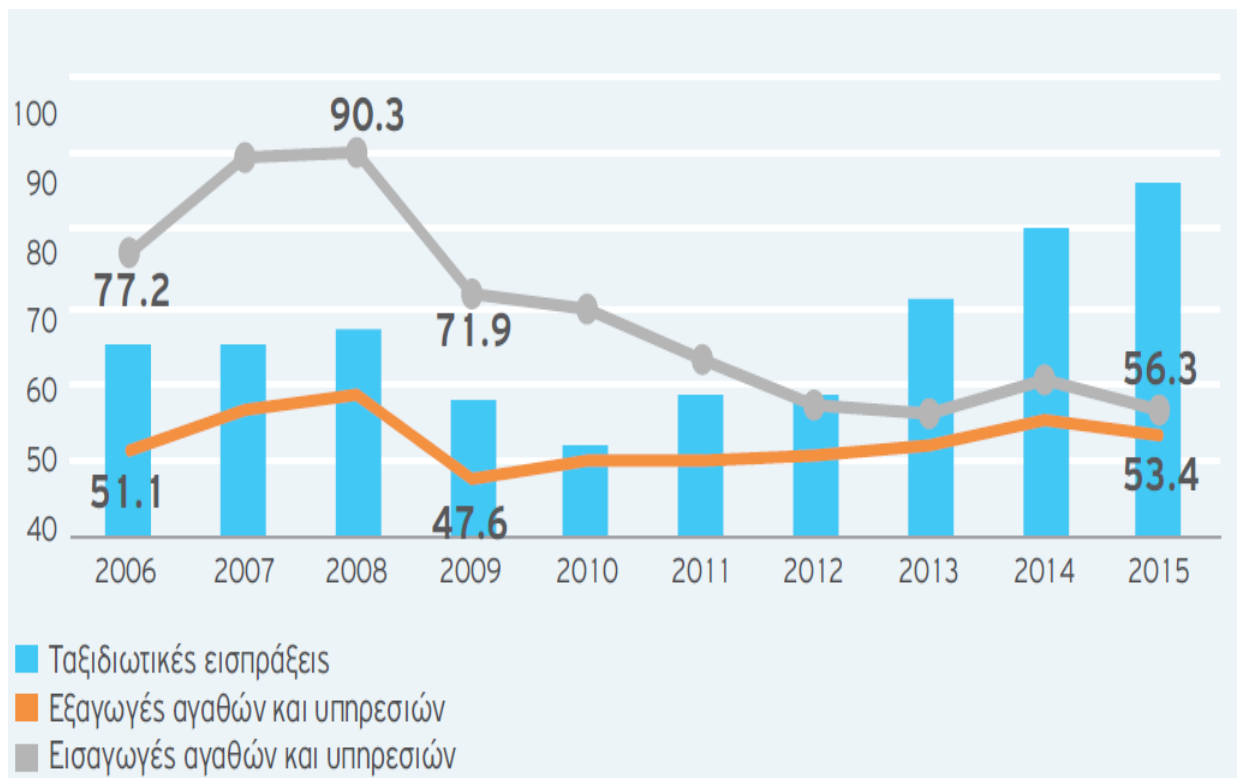

Διάγραμμα 4: Συγκριτική εξέλιξη του ΑΕΠ και των εξαγωγών και εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στην Ελλάδα

Πηγή: Eurostat, Τράπεζα της Ελλάδος-Δημοσίευση ΣΕΤΕ

Συμπληρωματικά του παραπάνω διαγράμματος, το 2016 η ύφεση στο πρώτο εξάμηνο ήταν ηπιότερη του αναμενόμενου ενώ η οικονομία παρουσίασε θετικό ρυθμό ανάπτυξης το δεύτερο εξάμηνο του έτους. Συνολικά για το 2016, το Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές έτους 2010 αυξήθηκε κατά 0,3% σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, οι αποπληθωριστικές πιέσεις συγκρατήθηκαν, η απασχόληση ενισχύθηκε και μειώθηκε η ανεργία, αν και παραμένει πολύ υψηλή. Η πορεία αυτή αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι υπάρχουν αποθέματα αναπτυξιακού δυναμικού, τα οποία, μετά από μια μακρά περίοδο αδράνειας και απραξίας, είναι έτοιμα να ενεργοποιηθούν όταν διαμορφωθούν οι κατάλληλες συνθήκες.

Από το διάγραμμα 5 προκύπτει μία ακόμα πιο ξεκάθαρη εικόνα για τον Ελληνικό τουρισμό και το σύνολο των υπηρεσιών στο σύνολο τους. Οι ταξιδιωτικές εισπράξεις ακολουθούν μια αρνητική πορεία την περίοδο που ξεσπά η κρίση στην Αμερική και το 2010 αγγίζουν μόλις τα 52 δισ.€ ενώ από το 2010 και έπειτα ακολουθούν σταθερά ανοδική πορεία ανερχόμενα σε 80 δισ.€ το 2014, αύξηση 53,8% σε μία περίοδο μόλις τεσσάρων ετών επιβεβαιώνοντας τις προβλέψεις ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας, (βλ. Πίνακα 1) και των θετικών συνθηκών που επικρατούν στην παγκόσμια οικονομία, εκμεταλλεζόμενη τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και την τιμή του πετρελαίου όπως αναλύθηκε στην αρχή του 2^{ου} κεφαλαίου. Οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών υφίστανται δραματική μείωση από 90.3 δισ. ευρώ το 2008 στο ξέσπασμα της κρίσης σε 56.3 δισ.€ μείωση 37,5% ακολουθώντας την συνολική συρρίκνωση της οικονομίας. Αντιθέτως οι εξαγωγές ακολουθούν αντίστροφη πορεία και από 47,6 δισ.€ το 2009 αυξάνουν σε 53.4 δισ.€ μειώνοντας το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών σε 2,9 δισ.€.

Διάγραμμα 5: Ταξιδιωτικές εισπράξεις, εξαγωγές και εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (δισ.. Ευρώ)

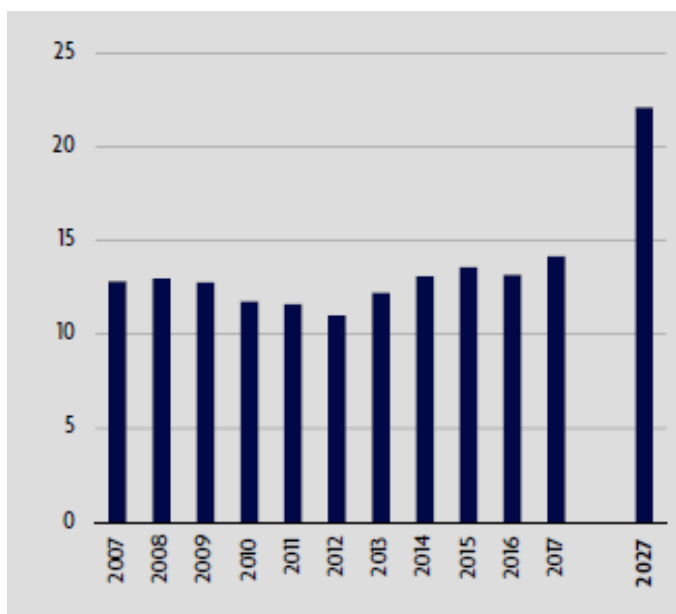
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Βάσει των προηγούμενων μπορούμε να ανακεφαλαιώσουμε και να σημειώσουμε ότι η οικονομική κρίση πέραν του σκληρού κοινωνικού αντικτύπου που επέφερε διαστρωματικά στην κοινωνία αποτέλεσε έναυσμα για την αναδιάρθρωση της οικονομίας στην κατεύθυνση ενός νέου, εξωστρεφούς αναπτυξιακού προτύπου με έμφαση στους τομείς των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και του Τουρισμού.

Συμπληρωματικά, πρέπει να σημειωθούν όπως αναφέρει και ο Διοικητής της ΤτΕ ότι την περίοδο αυτή επιτυγχάνεται:

- η εξάλειψη ή δραστική μείωση των δίδυμων ελλειμμάτων, δηλαδή του πρωτογενούς δημοσιονομικού ελλείμματος και του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών,
- η ανάκτηση των μεγάλων απωλειών ανταγωνιστικότητας,
- η σημαντική αύξηση, σχεδόν διπλασιασμός, των εξαγωγών ως ποσοστού του ΑΕΠ,
- η ανακεφαλαιοποίηση και εξυγίανση του τραπεζικού συστήματος,
- οι μεταρρυθμίσεις στις αγορές εργασίας και προϊόντων.

Σε συνέχεια των θετικών επιδράσεων του τουρισμού στην ελληνική οικονομία με τα πλέον επικαιροποιημένα στοιχεία του 2016 όπως ανακοινώθηκαν από την ΕΛΣΤΑΤ και παρουσιάστηκαν από το WTTC τον Μάρτιο του 2017 στο Travel&Tourism – Economic impact 2017 παρακάτω έχουμε τα ακόλουθα συγκεντρωτικά στοιχεία.

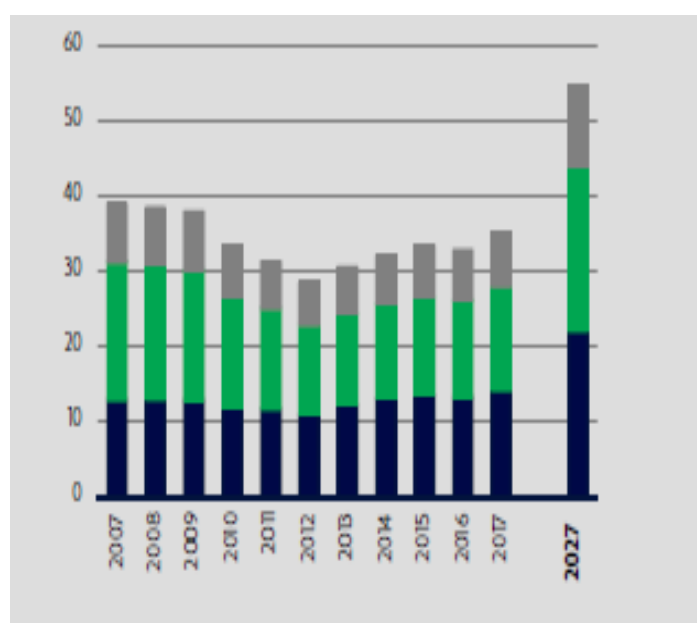

Διάγραμμα 6: Άμεση επίδραση Τουρισμού στο ΑΕΠ. σε δισ. € Πηγή: WTTC –Travel &Tourism Economic impact Απρίλιος 2017

Η άμεση επίδραση του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας ανέρχεται στο 7,5% του ΑΕΠ και ισοδυναμεί με δισ.€.13.2 το 2016 με τις προβλέψεις από τους παραπάνω οργανισμούς να το ανεβάζουν στο 8% το 2017 και σε περίπου δισ.€14.2 το 2017. Την περίοδο 2007 έως 2017 γενικά δεν σημειώνεται

ιδιαίτερη αυξομείωση στο ύψος επίδρασης του

τουρισμού στο εγχώριο ΑΕΠ της χώρας ωστόσο οι μακροπρόθεσμες μελέτες αναμένουν την διόγκωση της άμεσης επίδρασης στο ΑΕΠ της χώρας στα δισ.€22 έως το 2027, μεσοσταθμική άνοδο 4.5% ετησίως.

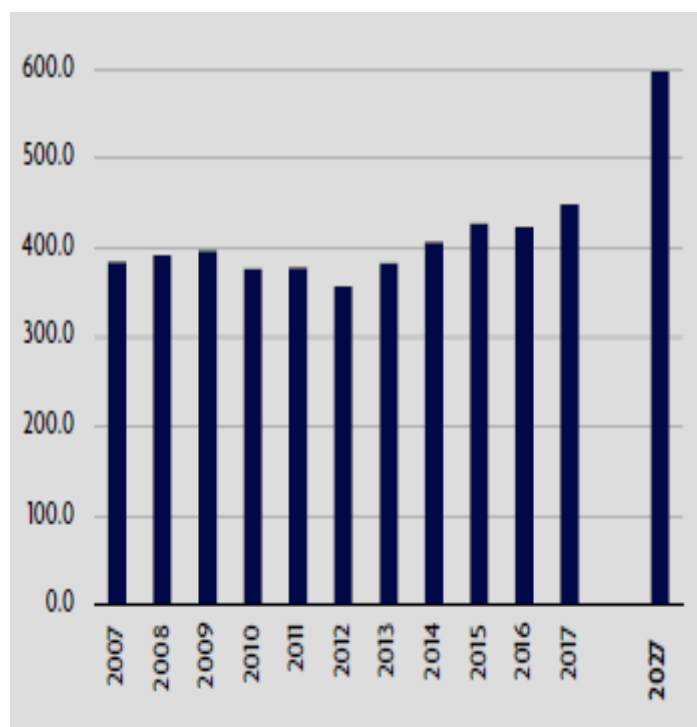

ΜΠΛΕ Άμεση επίδραση, ΠΡΑΣΙΝΟ : Έμμεση επίδραση, ΓΚΡΙ : Προκαλούμενη επίδραση

Διάγραμμα 7: Συνολική επίδραση Τουρισμού στο ΑΕΠ σε δισ. Πηγή: WTTC –Travel&Tourism Economic impact Απρίλιος 2017

Η συνολική συνεισφορά του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας σημειώνει συνεχόμενη πτώση από το 2007 και έπειτα ακολουθώντας την γενικευμένη συρρίκνωση της οικονομίας της περιόδου και την αλληλεξάρτηση του τουρισμού στις εκάστοτε

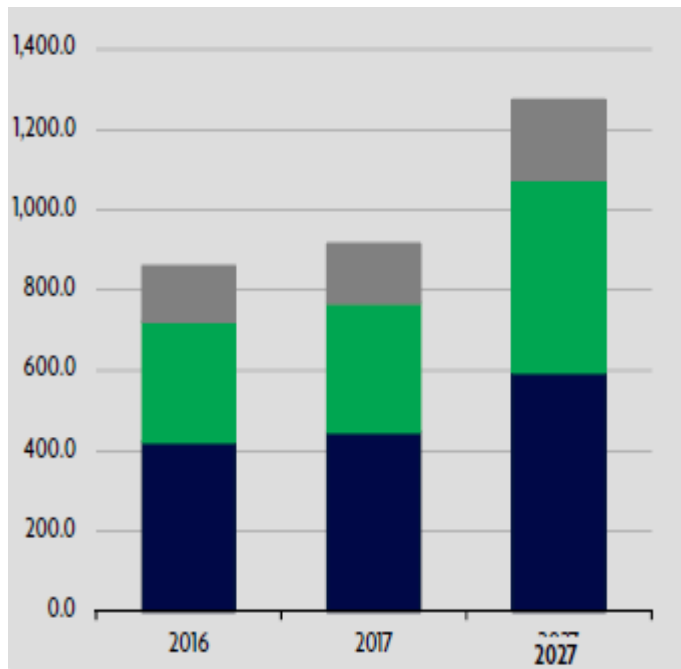
οικονομικές συνθήκες .Το 2012 ανέρχεται σε λιγότερα από € δισ. 30 το χαμηλότερο της τελευταίας δεκαετίας. Το 2016 ήταν € δισ.32.2 ήτοι 18,6% επί του συνόλου με τις προβλέψεις να το ανεβάζουν στο 19,88% το 2017 και μεσοσταθμική επιπλέον αύξηση 4,6% ετησίως στα € δισ. 54,7 την επόμενη δεκαετία.

Διάγραμμα 8: Άμεση επίδραση Τουρισμού στην απασχόληση. Πηγή: WTTC –Travel & Tourism Economic impact Απρίλιος 2017

Ο Τουριστικός κλάδος όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως έχει προσφέρει τα μέγιστα στην μείωση ή τουλάχιστον συγκράτηση της ανεργίας στην Ελλάδα. Το 2016 423 χιλιάδες άτομα απασχολήθηκαν στον Τουρισμό αριθμός ρεκόρ στην πορεία του Ελληνικού τουρισμού και αποτέλεσε το 11,5% της συνολικής απασχόλησης, ενώ οι

προβλέψεις ανεβάζουν στις 448 χιλιάδες τις θέσεις, 12 % επί του συνολικού αριθμού των θέσεων εργασίας στην Ελλάδα το 2017. Την περίοδο 2007 έως 2017 γενικά ο κλάδος του τουρισμού προσέφερε περίπου 400 χιλιάδες θέσεις εργασίας ετησίως ενώ το WTTC ποσοτικοποιεί την δυναμική του κλάδου προβλέποντας μεσοσταθμική άνοδο 2,9% για την επόμενη δεκαετία και 600 χιλιάδες θέσεις εργασίας στον τουρισμό όπως δείχνει και το Διάγραμμα 8.

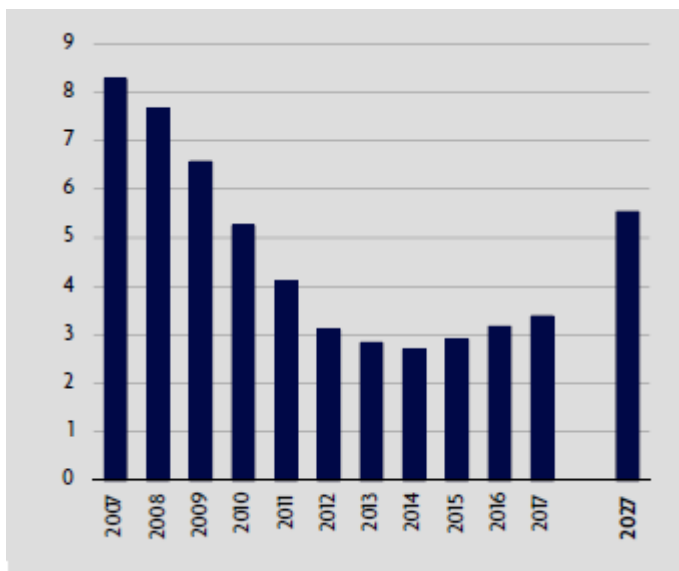

ΜΠΛΕ Άμεση επίδραση, ΠΡΑΣΙΝΟ : Έμμεση επίδραση, ΓΚΡΙ : Προκαλούμενη επίδραση

Διάγραμμα 9: Συνολική επίδραση Τουρισμού στην απασχόληση
Πηγή: WTTC –Travel&Tourism Economic impact Απρίλιος 2017

Η συνολική συνεισφορά του τουρισμού στην απασχόληση περιλαμβάνοντας την άμεση, έμμεση και προκαλούμενη επίδραση στην εργασία παρουσιάζεται στο δίπλα διάγραμμα. Το 2016 ανερχόταν σε 860 χιλιάδες θέσεις εργασίας δηλαδή το 23,4% επί του συνόλου. Το 2017 ασφαλείς εκτιμήσεις αναφέρουν αύξηση της συνεισφοράς σε 914 χιλιάδες θέσεις εργασίας, και

μεσοσταθμική αύξηση 3,4% την επόμενη δεκαετία και συνολικά 1,27 εκ. θέσεις εργασίας με ποσοστό 30% επί των συνολικά απασχολούμενων.

Διάγραμμα 10: Επενδύσεις στον Τουρισμό, σε δισ. €. Πηγή: WTTC – Travel & Tourism Economic impact Απρίλιος 2017

Ένα σημαντικό στοιχείο που δεν έχουμε εστιάσει ακόμα είναι και οι επενδύσεις που προσελκύει η χώρα μας και αφορούν τον τουρισμό . Στο διάγραμμα 10βλέπουμε την καθοδική πορεία που έχουν ακολουθήσει οι επενδύσεις από το 2008 και έπειτα. Από το 2014 και μετά για πρώτη φορά αναστρέφεται η πτωτική πορεία των προηγούμενων

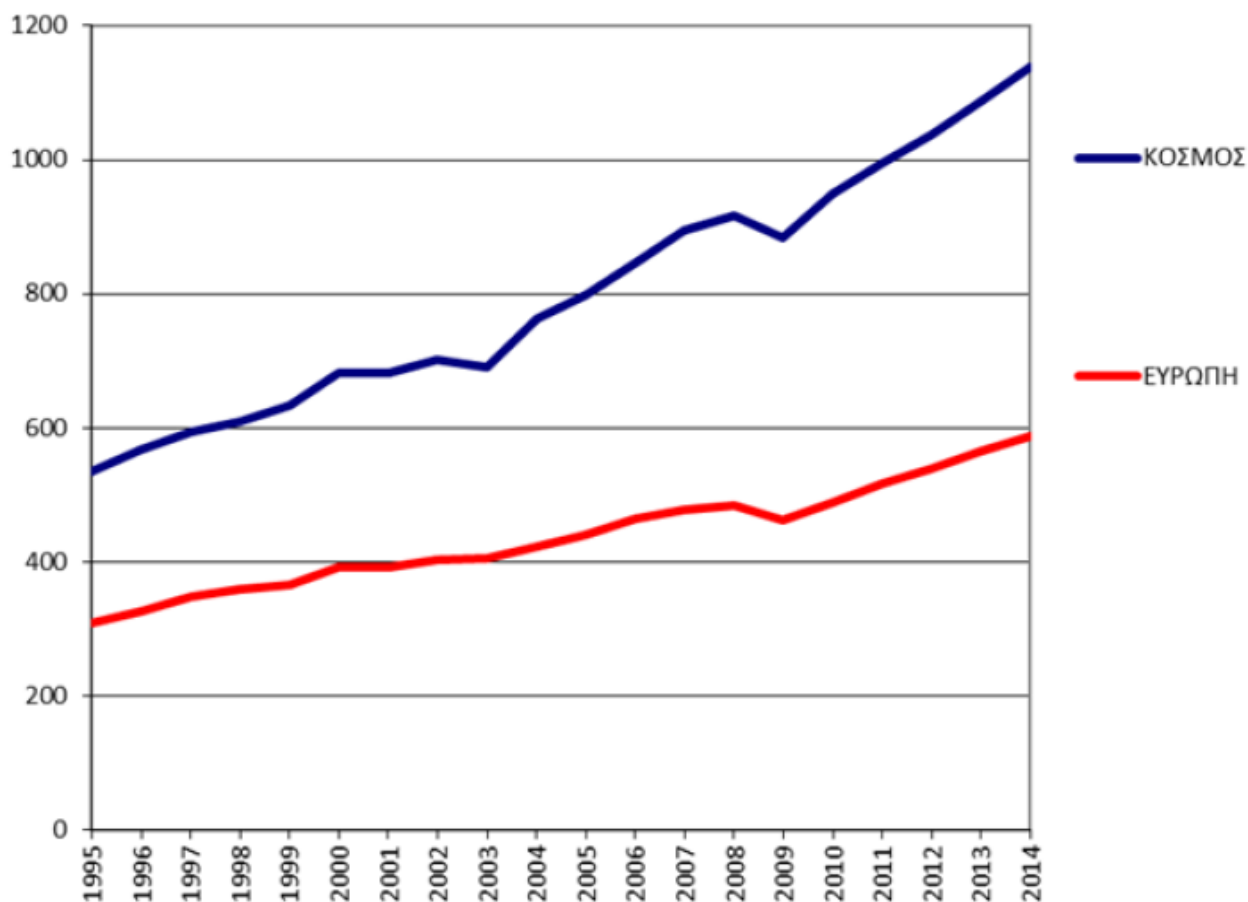
ετών, το 2016 ο τουρισμός έχει προσελκύσει δισ.€. 3,2 ενώ το 2017 οι προβλέψεις

το υπολογίζουν στα δισ.€3,41 και μεσοσταθμική άνοδο 5,1% την επόμενη δεκαετία έως του ποσού των € δισ. 5,5. Το ποσοστό που καταλαμβάνουν οι επενδύσεις στον τουριστικό κλάδο το 2016 ανέρχονται σε 16% του συνολικού επενδεδυμένου κεφαλαίου με το ποσοστό αυτό να αυξάνεται σε 17,5% το 2027.

Με αυτά τα δεδομένα, είναι βάσιμο να προβλεφθεί ότι το 2017 ο ρυθμός οικονομικής ανόδου θα είναι θετικός με θετικές ενδείξεις και μελλοντικά λαμβάνοντας υπόψη την ανοδική πορεία της ιδιωτικής κατανάλωσης, την άνοδος των ξένων επενδύσεων και την αύξηση των εξαγωγών αγαθών.

2.3 Τάσεις στον Παγκόσμιο και Ελληνικό τουρισμό.

Είναι γεγονός πέρα από κάθε αμφισβήτηση ότι ο τουρισμός αποτελεί μία από τις σημαντικότερες βιομηχανίες και έναν από τους δυναμικότερους παγκοσμίως κλάδους όχι μόνο για την Παγκόσμια αλλά και για την Ελληνική οικονομία. Η ραγδαία ανάπτυξη του σύγχρονου τουρισμού απογειώθηκε τις δεκαετίες 1950 και 1960 κυρίως στη Βόρεια Αμερική και στη Δυτική Ευρώπη, αλλά τις τελευταίες δεκαετίες η ανάπτυξη προήλθε από τους αναδυόμενους προορισμούς στην Ασία, τον Ειρηνικό, τη Μέση Ανατολή, την Αφρική και τη Λατινική Αμερική όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 11. Από τα 1,18 δισ. αφίξεις το 2014 περίπου τα 600 εκατομμύρια αφορούν την Ευρωπαϊκή Ήπειρο με τα στοιχεία του ΠΟΤ να αναφέρουν περαιτέρω αύξηση παγκοσμίως 4,4% το 2015 και 4,5% το 2016 κατά προσέγγιση και με προβλέψεις για συνέχιση της αύξηση και το 2017.

Διάγραμμα 11: Η εξέλιξη του διεθνούς τουρισμού – Διεθνείς αφίξεις 1995 -2014 (εκ.)

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού

Οι διεθνείς τουριστικές ροές επηρεάζονται βραχυπρόθεσμα από τις συγκυριακές μεταβολές των φυσικών, οικονομικών και πολιτικών συνθηκών όπως αναφέραμε προηγουμένως , έχει όμως αποδειχθεί η αντοχή του διεθνούς τουρισμού στις κρίσεις που διαταράσσουν την παγκόσμια οικονομία ή τις περιφερειακές πολιτικές ισορροπίες. Ο διεθνής τουρισμός είναι ευάλωτος τόσο στις αναταράξεις της διεθνούς πολιτικής σκηνής, όπως επαληθεύτηκε στις αρχές της δεκαετίας του 2000 με τα γεγονότα τις 11ης Σεπτεμβρίου 2001, όσο και στις διακυμάνσεις της διεθνούς οικονομίας, όπως αποδείχθηκε και με την πρόσφατη διεθνή χρηματοοικονομική κρίση. Η διεθνής χρηματοοικονομική κρίση, που ξεκίνησε από το 2008 στις ΗΠΑ αλλά σύντομα επεκτάθηκε στις διεθνείς οικονομίες, ανέκοψε τη ροπή για ταξίδια προς τις περισσότερες περιοχές, με εξαίρεση τους ασιατικούς προορισμούς, και την

ανοδική πορεία των διεθνών αφίξεων. Ο διεθνής τουρισμός, όμως, ξαναβρήκε γρήγορα τη δυναμική του πορεία, η οποία ευνοήθηκε και από την πτώση της τιμής των καυσίμων, καταδεικνύοντας και πάλι την ανθεκτικότητά του απέναντι σε οικονομικές κρίσεις και διεθνείς αναταράξεις.

Για την χώρα μας αποτελεί έναν από τους βασικότερους πυλώνες της οικονομικής δραστηριότητας αν και καλούμαστε να ανταγωνιστούμε όχι μόνο παραδοσιακούς προορισμούς του παρελθόντος όπως η Ισπανία, η Κύπρος, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Τουρκία αλλά και νέους προορισμούς που μας ανταγωνίζονται στα συγκριτικά μας πλεονεκτήματα όπως η Κροατία, η Αίγυπτος και η Μάλτα.

Σύμφωνα με τον Π.Ο.Τ, οι διεθνείς τουριστικές εισπράξεις ανήλθαν σε περίπου 1.1 δισ. USD κατά το 2013, παρουσιάζοντας αύξηση 5% σε πραγματικούς όρους (ύστερα από προσαρμογή για τις διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών και του πληθωρισμού) σε σχέση με το 2012 όπως φαίνεται στο παρακάτω πίνακα. Το 2016 οι τουριστικές δαπάνες παραμένουν σταθερές στα 1.1 δισ. USD ενώ σε απόλυτα ποσοστά οι αφίξεις αυξάνουν κατά 4% κατά μέσο όρο ανά έτος την τελευταία επταετία. Την περίοδο 2008-2016 έχουν ταξιδέψει επιπλέον 300 εκατομμύρια άτομα.

Πίνακας 2: Διεθνείς τουριστικές εισπράξεις παγκοσμίως 2005-2013 (δισ. \$).

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού -World Tourism Barometer, June 2014

Κόσμος	Τουριστικές Εισπράξεις σε δισ.\$	Μεταβολές
2005	680	
2006	746	9,70%
2007	860	15,30%
2008	944	9,80%
2009	856	-9,30%
2010	930	8,60%
2011	1043	12,20%
2012	1078	3,40%
2013	1159	7,50%

Στον Πίνακα 3 παρουσιάζονται ανά ήπειρο οι τουριστικές εισπράξεις, κατά περιοχή, η Ασία και ο Ειρηνικός παρουσίασαν την μεγαλύτερη αύξηση (+9.3%), και ακολουθούν η Αμερική (+7.8%) και η Ευρώπη (+7.8%). Η Μέση Ανατολή παρουσίασε πτώση κατά 3.1% εξαιτίας της συνεχιζόμενης πολιτικής αναταραχής που επικρατεί στην περιοχή και στην Αφρική δεν υπήρξε καμία ουσιώδη μεταβολή σε σχέση με το 2012 (-0.5%). Σε απόλυτους όρους, οι τουριστικές εισπράξεις στην περιοχή της Ευρώπης ανήλθαν σε 489 δισ. USD, που ισοδυναμεί με το 42% των συνολικών τουριστικών εισπράξεων παγκοσμίως, καταλαμβάνοντας έτσι και το μεγαλύτερο μερίδιο. Οι προορισμοί στην Ασία και τον Ειρηνικό (359 δισ. USD) αντιπροσωπεύουν το 31% των συνολικών διεθνών τουριστικών εισπράξεων και η Αμερική (229 δισ. USD) το 20%. Στη Μέση Ανατολή (μερίδιο 4%) οι τουριστικές εισπράξεις άγγιξαν τα 47 δισ. USD και στην Αφρική (μερίδιο 3%) οι εισπράξεις έφθασαν τα 34 δισ. USD.

Πίνακας 3: Τουριστικές εισπράξεις ανά Ήπειρο 2010-2013 (δισ \$).

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού -World Tourism Barometer, June 2014

Περιοχή	Διεθνείς Τουριστικές Εισπράξεις (δισ.\$)				Μεταβολές		
	2011	2011	2012	2013	2011/2010	2012/2011	2013/2012
Κόσμος	930	1042	1078	1159	12.04%	3.45%	7.51%
Ευρώπη	412.1	466.6	453.9	489.3	13.22%	-2.72%	7.80%
Βόρεια	61.7	69.4	67.6	74.3	12.48%	-2.59%	9.91%
Δυτική	142.6	161.8	157.9	167.9	13.46%	-2.41%	6.33%
Κεντρική& Ανατολική	48.1	56	56.3	59.8	16.42%	0.54%	6.22%
Νότια &Μεσογειακή	159.8	179.3	172	187.4	12.20%	-4.07%	8.95%
Ασία & Ειρηνικός	254.7	298.6	329	359.5	17.24%	10.18%	9.27%
Βορειανατολική	128.6	149.6	167.2	184.7	16.33%	11.76%	10.47%
Νοτιοανατολική	68.4	84.4	95.9	107.8	23.39%	13.63%	12.41%
Νότια	20	23.7	22.9	24.5	18.50%	-3.38%	6.99%
Ωκεανία	37.7	40.8	42.9	42.6	8.22%	5.15%	-0.70%
Αμερική	180.8	198	212.7	229.3	9.51%	7.42%	7.80%
Βόρεια	131.3	144.2	156.4	171.2	9.82%	8.46%	9.46%
Καραϊβική	22.7	23.6	24.2	24.9	3.96%	2.54%	2.89%
Κεντρική	6.6	7.1	8.7	9.5	7.58%	22.54%	9.20%
Νότια	20.2	23.1	23.5	23.7	14.36%	1.73%	0.85%
Αφρική	30.5	32.7	34.4	34.2	7.21%	5.20%	-0.58%
Βόρεια	9.7	9.6	10	10.2	-1.03%	4.17%	2.00%
Υποσαχάρια	20.8	23.1	24.4	24	11.06%	5.63%	-1.64%
Μέση Ανατολή	52.2	46.4	48	46.5	-11.11%	3.45%	-3.13%

Πέραν των τουριστικών εισπράξεων ανά γεωγραφική περιοχή όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω θα εστιάσουμε και στις χώρες με τις μεγαλύτερες εισπράξεις. Η Ελλάδα κατατάσσεται 19^η στην παγκόσμια κατάταξη εισπράξεων για το 2014 με 17,8δισ \$ εισπράξεις από τον τουρισμό με την Αμερική να ηγείται της λίστας με 177,2δισ.\$ και τον Καναδά να κλείνει τις πρώτες 20 θέσεις με 17,4δισ \$ εισπράξεις. Ενδεικτικά να αναφέρουμε πως από το 1950 έως και το 2010 περίπου, οι διεθνείς αφίξεις αυξήθηκαν με ετήσιο μέσο ρυθμό 6,5 % ενώ το αντίστοιχο

εισόδημα για την προαναφερθείσα περίοδο αυξήθηκε κατά 11,3% ετησίως και αγγίζει πλέον το 2013 το 1,159 τρις. USD. Ο Π.Ο.Τ προβλέπει μεσοσταθμική αύξηση του τουρισμού περίπου στο 4% οπότε και αναμένουμε άνω του 1,5δισ. ταξιδιώτες ετησίως.

Μεταξύ των ετών 2006 και 2014 σημειώθηκε αύξηση των διεθνών εισπράξεων από τον τουρισμό συνολικά κατά 21%, με μέσο ετήσιο ρυθμό 2,7%. Τα συνολικά έσοδα από τον διεθνή τουρισμό στη διάρκεια του 2014 ακολούθησαν την ανοδική πορεία των αφίξεων, φθάνοντας τα 1.248 δισ. δολάρια, έναντι μόλις 917 δισ. το 2009 αύξηση 35,8%. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι δέκα πρώτες χώρες σε εισπράξεις το 2014 απορρόφησαν το ήμισυ (49,5%) του συνόλου των διεθνών τουριστικών εισπράξεων (σε USD) ενώ το 2008 οι δέκα πρώτες είχαν απορροφήσει το 48,1% του συνόλου. Η μεγάλη συγκέντρωση των εισροών στις «υπερδυνάμεις» των προορισμών, πάντως, δεν έχει εμποδίσει την ανάπτυξη αναδυόμενων προορισμών στην Ασία, τον Ειρηνικό, τη Ν. Αμερική και αλλού.

Στον σχετικό πίνακα κατάταξης με βάση τις εισπράξεις σε δολάρια προηγούνται οι ΗΠΑ με 177,2 δισ. δολάρια το 2014, ακολουθούμενες από την Ισπανία με 65,2 δισ. δολάρια και τη Γαλλία με 57,4 δισ. δολάρια (βλ. πίνακα 4). Η Κίνα ανήλθε στην τέταρτη θέση, αυξάνοντας κατά 10% τις εισπράξεις της σε 56,9 δισ. δολάρια. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι το Μακάο κατέλαβε την 5η θέση και το Χογκ-Κογκ την 10η. Το Ηνωμένο Βασίλειο ανέβηκε κατά τρεις θέσεις σε σύγκριση με το 2013, καταλαμβάνοντας την 6^η θέση με 45,9 δισ. δολάρια, ενισχυμένο από τους Ολυμπιακούς Αγώνες ενώ η Τουρκία βασικός ανταγωνιστής μας στην Ανατολική λεκάνη της Μεσογείου στην 12^η θέση με 29,6 δισ. \$.

Πίνακας 4: Παγκόσμια κατάταξη τουριστικών προορισμών ως προς τις εισπράξεις (δισ. \$).

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού

Κατάταξη Χωρών	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1 ΗΠΑ	110	94.2	137	115.6	161.60	172.90	177.20
2 Ισπανία	61.6	53.2	52.5	60	58.20	62.60	65.20
3 Γαλλία	56.6	49.5	46.9	54.8	53.70	56.60	57.40
4 Κίνα	40.8	39.7	45.8	48.5	50.00	51.70	56.90
5 Μακάο (Κίνα)	16.8	18.1	27.8	38.5	43.90	51.80	50.80
6 Ηνωμένο Βασίλειο	36	30.1	32.4	35.1	36.60	41.00	45.90
7 Ιταλία	45.7	40.2	38.8	43	41.20	43.90	45.50
8 Γερμανία	40	34.6	34.7	38.9	38.10	41.30	43.30
9 Ταϊλάνδη	18.2	16.1	20.1	27.2	33.90	41.80	38.40
10 Χονγκ-Κονγκ (Κίνα)	15.3	16.4	22.2	28.5	33.10	38.90	38.40
11 Αυστραλία	24.8	25.4	29.8	31.3	31.90	31.30	31.90
12 Τουρκία	22	21.3	22.5	25.1	25.30	28.00	29.60
13 Μαλαισία	15.3	15.8	18.3	19.7	20.20	21.50	22.60
14 Αυστρία	21.6	19.4	18.6	19.9	18.90	20.20	20.60
15 Ινδία	11.8	11.1	14.2	17.7	18.00	18.40	19.70
16 Σιγκαπούρη	10.7	9.4	14.1	18.1	18.90	19.30	19.20
17 Ιαπωνία	10.8	10.3	13.2	11	14.60	15.10	18.90
18 Κορέα	9.8	9.8	10.3	12.5	13.40	14.60	18.10
19 Ελλάδα	17.1	14.5	12.7	14.6	13.40	16.10	17.80
20 Καναδάς	15.7	13.7	15.7	16.8	17.40	17.70	17.40

Οι εισπράξεις στις χώρες της Ε.Ε. -28 από τον διεθνή τουρισμό αυξήθηκαν από 55 δισ. δολάρια το 1980 σε 403 δισ. δολάρια το 2013, με μερίδιο 35% στο σύνολο των παγκόσμιων εισπράξεων. Ως προς την κατάταξη με βάση τις εισπράξεις (σε δολάρια), η Ελλάδα από τη 12η θέση που κατείχε το 2008, υποχώρησε μερικές θέσεις ακόμη το 2010 κατεβαίνοντας στην 21η θέση, εισπράττοντας μόλις 12,7 δισ.

δολάρια το 2010. Ωστόσο, χάρη στην ανάκαμψη που ακολούθησε, το 2014 κατέλαβε την 19η θέση, φθάνοντας τα 17,8 δισ. δολάρια.

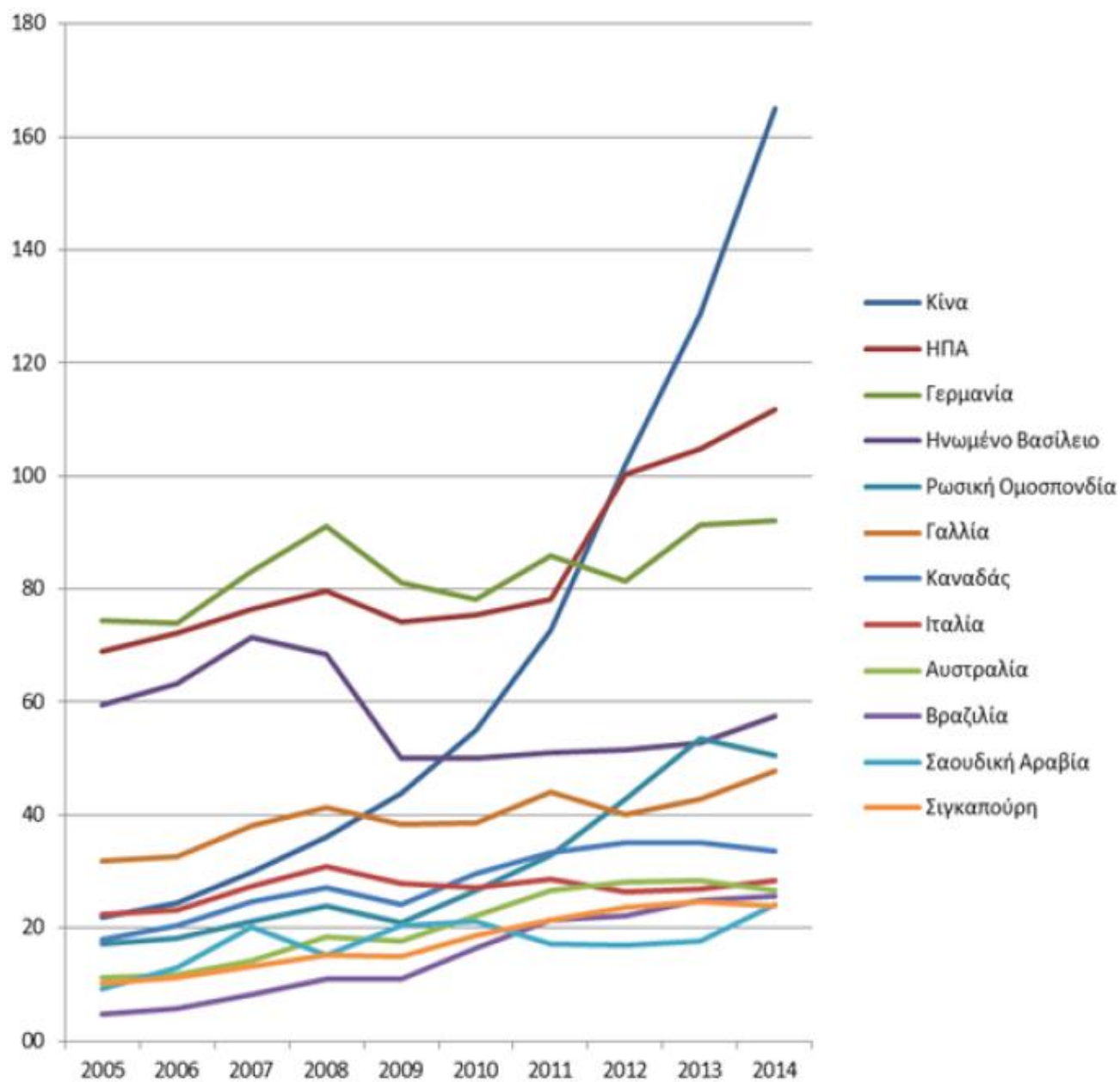
Η ανάκαμψη του διεθνούς τουρισμού μετά τη διεθνή οικονομική κρίση του 2008 στηρίχτηκε κατά κύριο λόγο στις αναδυόμενες αγορές της Κίνας, της Ρωσίας και της Βραζιλίας, οι οποίες απέδωσαν αθροιστικά πάνω από το ήμισυ της αύξησης των συνολικών παγκόσμιων τουριστικών δαπανών. Αυτό απεικονίζεται παραστατικά στο διάγραμμα 12. Ειδικότερα, η αύξηση της δαπάνης αυτών των τριών χωρών μεταξύ 2010 και 2014 ήταν αντίστοιχα 110, 24 και 9 δισ. δολάρια, σύμφωνα με τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού. Αρκετές διαφοροποιήσεις, ωστόσο, σημειώνονται και στις χώρες που αποτελούν τις κύριες πηγές των διεθνών τουριστικών ροών. Συγκεκριμένα, διαπιστώνονται σημαντικές ανακατατάξεις στον πίνακα κατάταξης χωρών από την άποψη της τουριστικής δαπάνης που πραγματοποιούν στην αλλοδαπή οι μόνιμοι κάτοικοί τους (βλ. πίνακα 5).

Πίνακας 5: Παγκόσμια κατάταξη χωρών ως προς την τουριστική δαπάνη (δισ.\$).

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού -Τουριστικό Βαρόμετρο, Αύγουστος 2015

Χώρα Προέλευσης	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014/2005
1 Κίνα	21.8	24.3	29.8	36.2	43.7	54.9	72.6	102.3	128.6	164.9	656.42%
2 ΗΠΑ	69.0	72.1	76.3	79.7	74.1	75.5	78.2	100.3	104.1	110.8	60.58%
3 Γερμανία	74.4	73.9	83.1	91.0	81.2	78.1	85.9	81.3	91.4	93.3	25.40%
4 Ην. Βασίλειο	59.6	63.1	71.4	68.5	50.1	50.0	51.0	51.5	52.7	56.9	-4.53%
5 Ρωσία	17.3	18.1	21.2	23.8	20.9	26.6	32.9	42.8	53.8	50.4	191.33%
6 Γαλλία	31.8	32.6	38.2	41.4	38.4	38.5	44.1	40.0	43.0	48.7	53.14%
7 Καναδάς	18.0	20.5	24.7	27.2	24.2	29.6	33.3	35.0	35.2	33.8	87.78%
8 Ιταλία	22.4	23.1	27.3	30.8	27.9	27.1	28.7	26.4	27.0	28.8	28.57%
9 Αυστραλία	11.3	11.7	14.2	18.4	17.6	22.2	26.7	28.1	28.6	26.3	132.74%
10 Βραζιλία	4.7	5.8	8.2	11.0	10.9	16.4	21.3	22.2	25.0	25.6	444.68%
11 Σαουδ.Αραβία	9.1	13.0	20.2	15.1	20.4	21.1	17.3	17.0	17.7	24.1	164.84%
12 Σιγκαπούρη	10.1	11.1	13.1	15.2	15.0	18.7	21.5	23.6	24.2	23.9	136.63%

Τρεις χώρες παρουσιάζουν εντυπωσιακή άνοδο, όπως φαίνεται και στον πίνακα 5 αναλογιζόμενοι την τουριστική τους δαπάνη, η Κίνα, η Ρωσική Ομοσπονδία και η Βραζιλία. Συγκεκριμένα, το 2014 την πρώτη θέση, ως η χώρα με τη μεγαλύτερη τουριστική δαπάνη, κατέλαβε η Κίνα με 164,9 δισ. δολάρια από 21,8 δισ. δολάρια το 2005 αύξηση 656%. Στην συνέχεια οι ΗΠΑ δεύτερες στην λίστα καταβάλουν για ταξίδια 110,8 δισ. δολάρια το 2014 αύξηση 61% σε σχέση με το 2005 ενώ η Ρωσία κατάφερε από 17,3 δισ.USD το 2005 να εκτινάξει τις δαπάνες τις στα 50,4 δισ. δολάρια το 2014 αύξηση 191%. Σε συνέχεια των προηγούμενων η Βραζιλία σε περίοδο 10 ετών αύξησε τις τουριστικές δαπάνες κατά 444% σε 25,6 δισ. δολάρια. Τέλος εάν αντιπαραβάλουμε τους πίνακες 4 και 5 διαπιστώνουμε πως το πλέον θετικό ισοζύγιο τουριστικών συναλλαγών κατέχουν οι ΗΠΑ με πλεόνασμα 66,4 δισ. δολάρια ενώ η Κίνα με -108 δισ. δολάρια κατέχει την τελευταία θέση στο ισοζύγιο τουριστικών συναλλαγών.

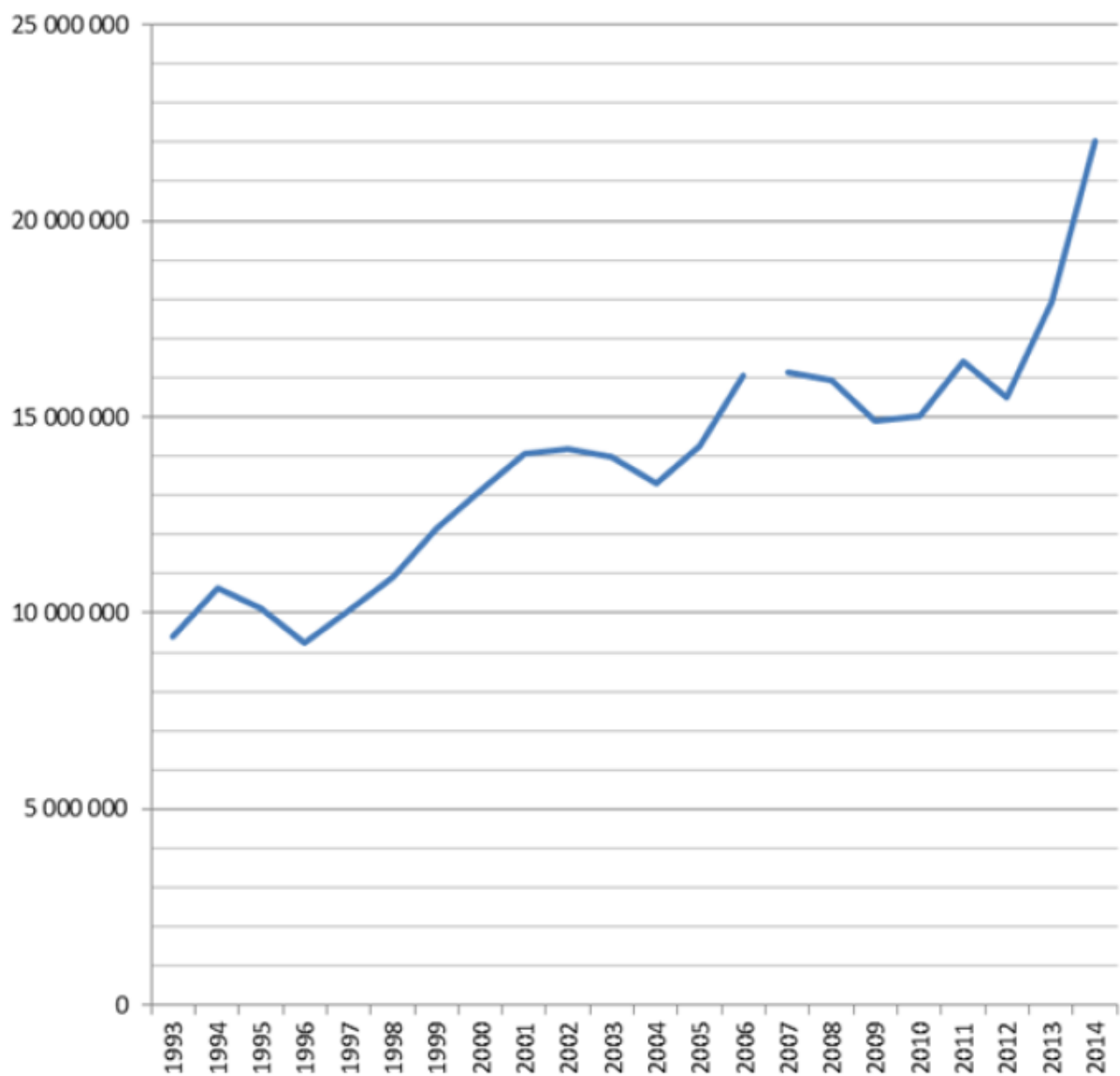

Διάγραμμα 12: Διεθνής τουριστική δαπάνη 2005 -2014 (δισ. \$)

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού

Σε συνέχεια των στατιστικών για τον παγκόσμιο Τουρισμό και τις αφίξεις και εισπράξεις σε παγκόσμιο επίπεδο θα επικεντρωθούμε στον Ελληνικά Τουρισμό και στα δεδομένα και την στατιστική πορεία των αφίξεων και εισπράξεων τα τελευταία

χρόνια. Η ανοδική πορεία της τουριστικής κίνησης προς τη χώρα μας μετά την μεταολυμπιακή ανάκαμψη των ετών 2005 έως 2008, ανακόπηκε και εμφάνισε ανησυχητικά σημάδια στασιμότητας . Τη δυσμενή αυτή εξέλιξη επιδείνωσε η επελθούσα διεθνής οικονομική κρίση του 2008 και ο ειδικότερος αντίκτυπος της στην ελληνική οικονομία. Επιπλέον, η αρνητική δημοσιότητα για την εικόνα της Ελλάδας στα διεθνή μέσα, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των ετών 2011 και 2012, οφειλόμενη κατά κύριο λόγο στη σοβαρή χρηματοοικονομική κρίση που είχε αρχίσει να αντιμετωπίζει η χώρα μας, ασφαλώς δεν συνέβαλε στην ελκυστικότητα των ελληνικών τουριστικών προορισμών και φαίνεται ότι ανέκοψε, έστω και προσωρινά, τους ρυθμούς της επιδιωκόμενης ανάκαμψης του τουριστικού ρεύματος. Και ενώ τα πρώτα σημάδια ανάκαμψης του διεθνούς τουρισμού εμφανίστηκαν ήδη από τα μέσα του 2010, η Ελλάδα δεν κατάφερε να αποσπάσει έγκαιρα ανάλογο μερίδιο από την αύξηση του διεθνούς τουριστικού ρεύματος. Η έναρξη της ανάκαμψης της τουριστικής κίνησης στη χώρα μας καθυστέρησε τελικά κατά τρία ολόκληρα χρόνια, σε σύγκριση με τους ανταγωνιστές της όπως εμφανίζεται και στο Διάγραμμα 13. Πλέον για το 2016 ο τουρισμός είχε γενική συνεισφορά 18,6% στο Α.Ε.Π. της χώρας, δηλαδή προσέφερε περίπου 32,8 δισεκατομμύρια ευρώ και περίπου 861.000 θέσεις εργασίας σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ όπως παρουσιάσαμε στο διάγραμμα 9. Η άμεση συμβολή του τουρισμού στο Α.Ε.Π. ήταν 13,2 δισεκατομμύρια ευρώ ποσοστό που αναμένεται να αυξηθεί κατά 7,5% για το 2017 ενώ η γενική συμβολή στην απασχόληση αναμένεται να αυξηθεί κατά 6,3% το 2017 σε 914.500 θέσεις εργασίας.

Διάγραμμα 13: Εξέλιξη αφίξεων τουριστών στα σύνορα 1993-2014.

Πηγή στοιχείων: ΕΛΣΤΑΤ

Η καθυστερημένη κατά τρία χρόνια ανάκαμψη του Ελληνικού Τουρισμού εν συγκρίσει με τον ανταγωνισμό φαίνεται ευδιάκριτα στο παραπάνω διάγραμμα. Το 1993 έχουμε λιγότερα από 10 εκ. αφίξεις ενώ την περίοδο 2001 έως 2003 κυμαίνονται περίπου στα 14 εκατομμύρια. Το 2007 η ΕΛΣΤΑ

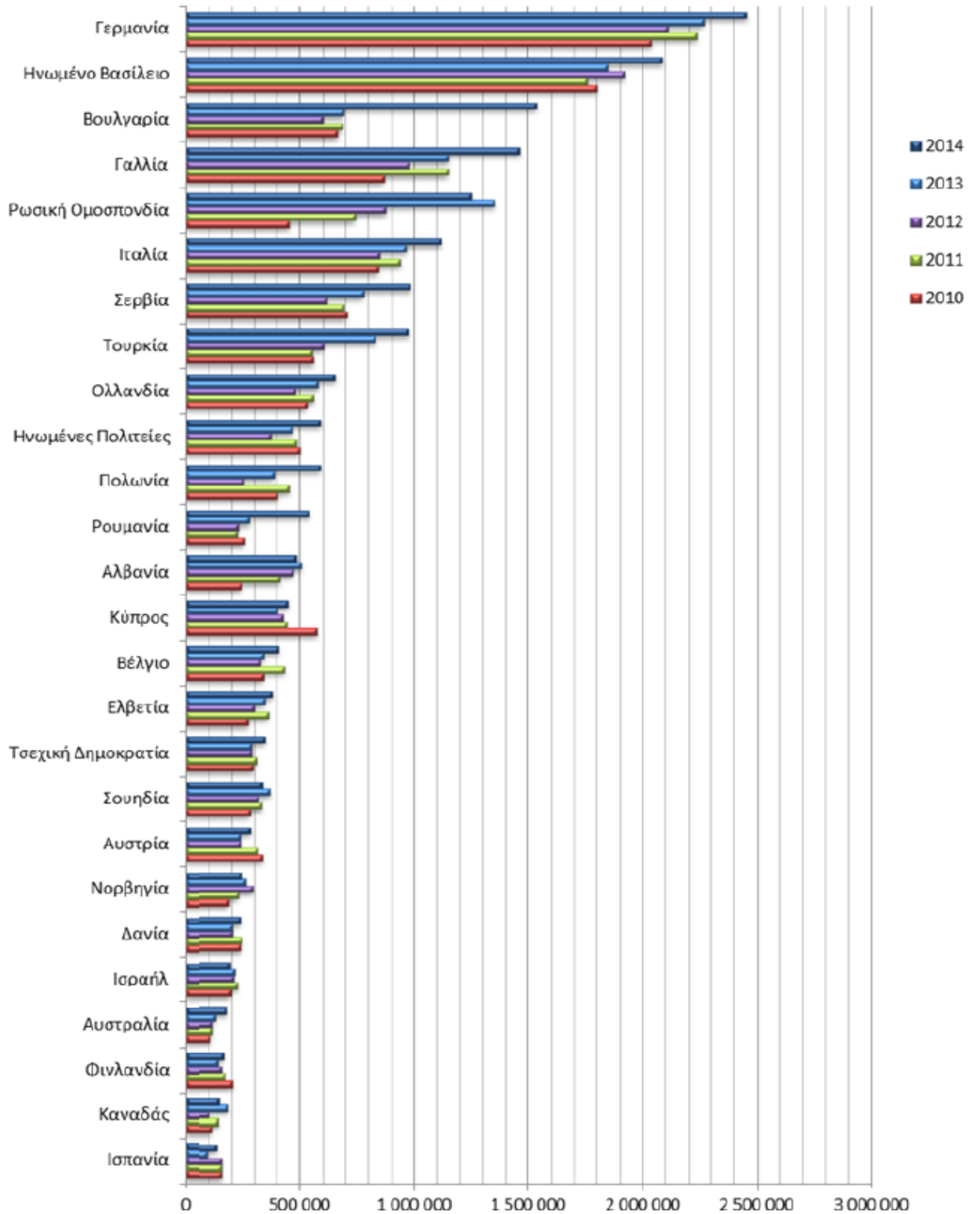
υπολογισμού των αφίξεων καθώς υπολογίζονται οι αφίξεις μη μονίμων κατοίκων εξ'ου και η διακεκομμένη γραμμή στην περίοδο αυτή. Σε ανοδική πορεία εισέρχονται οι αφίξεις την περίοδο 2012 και έπειτα με εντυπωσιακό ρυθμό δημιουργώντας υψηλές προσδοκίες και για τα επόμενα έτη. Συγκριτική απεικόνιση των Ελληνικών αφίξεων σε σχέση με τις 20 πρώτες χώρες παγκοσμίως δίδεται στον παρακάτω πίνακα. Η Γαλλία είναι στην κορυφή των παγκόσμιων αφίξεων με 83,4 εκ. αφίξεις ακολουθούμενη από τις ΗΠΑ με 74,8 εκ.αφίξεις ενώ την πρώτη τριάδα συμπληρώνει η Ισπανία με 65 εκ. αφίξεις το 2014. Η Ελλάδα το 2014 βρίσκεται στην 15^η θέση με 22 εκ.αφίξεις θέση που βελτιώθηκε το 2015 καθώς η χώρα μας υποδέχτηκε πάνω από 25 εκ. τουρίστες .

Πίνακας 6: Παγκόσμια κατάταξη τουριστικών προορισμών ως προς τις διεθνείς αφίξεις (σε εκ.).Πηγή:

Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού

Κατάταξη χωρών	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1. Γαλλία	79.2	76.8	77.1	81.6	82.0	83.6	83.8
2. ΗΠΑ	57.9	54.9	59.8	62.7	66.7	70.0	74.8
3. Ισπανία	57.2	52.2	52.7	56.2	57.5	60.7	65.0
4. Κίνα	53.0	50.9	55.7	57.6	57.7	55.7	55.6
5. Ιταλία	42.7	43.2	43.6	46.1	46.4	47.7	48.6
6. Τουρκία	25.0	25.5	27.0	34.7	35.7	37.8	39.8
7. Γερμανία	24.9	24.2	26.9	28.4	30.4	31.5	33.0
8. Ηνωμένο Βασίλειο	30.1	28.2	28.3	29.3	29.3	31.1	32.6
9. Ρωσική Ομοσπονδία	21.6	19.4	20.3	22.7	25.7	28.4	29.8
10. Μεξικό	22.6	22.3	23.3	23.4	23.4	24.2	29.3
11. Χονγκ-Κονγκ (Κίνα)	17.3	16.9	20.1	22.3	23.8	25.7	27.8
12. Μαλαισία	22.1	23.6	24.6	24.7	25.0	25.7	27.4
13. Αυστρία	21.9	21.4	22.0	23.0	24.2	24.8	25.3
14. Ταϊλάνδη	14.6	14.1	15.9	19.2	22.4	26.5	24.8
15. ΕΛΛΑΣ	15.9	14.9	15.0	16.4	15.5	17.9	22.0
16. Σαουδική Αραβία	14.8	10.9	10.9	17.5	16.3	15.8	18.3
17. Καναδάς	17.1	15.7	16.1	16.0	16.3	16.1	16.5
18. Πολωνία	13.0	11.9	12.5	13.4	14.8	15.8	16.0
19. Μακάο (Κίνα)	10.6	10.4	11.9	12.9	13.6	14.3	14.6
20. Κορέα	6.9	7.8	8.8	9.8	11.1	12.2	14.2

Στο παρακάτω διάγραμμα ακολουθεί η παρουσίαση των αφίξεων σε βάθος πενταετίας από τις κυριότερες χώρες πηγές. Η Γερμανία βρίσκεται στην κορυφή της λίστας με 2,5 εκ. επισκέπτες ενώ από το διάγραμμα 15 διαπιστώνουμε ότι έχουν πραγματοποιήσει 10 εκ. διανυκτερεύσεις δηλαδή τέσσερις διανυκτερεύσεις ο μέσος όρος παραμονής των Γερμανων επισκεπτών στην χώρα μας . Ο αντίστοιχος μέσος όρος διανυκτερευσεων απο το Ηνωμένο Βασίλειο, που βρίσκονται δεύτεροι στην λίστα αφίξεων με 2,2 εκ. επισκέπτες, είναι 4,1 ημέρες ανα άτομο. Οι γάλλοι που βρίσκονται στην τέταρτη θέση των αφίξεων στην χώρα μας με 1,5 εκ. επισκέπτες διαμένουν στην χώρα 2,67 ημέρες κατά μέσο όρο καθώς συνολικά έχουν 4 εκ. διανυκτερεύσεις. Αξιοσημείωτο των Διαγραμμάτων 14 και 15 αποτελεί το γεγονός ότι ενώ έχουμε περίπου 1,5 εκατομμύρια αφίξεις από την Βουλγαρία οι διανυκτερεύσεις δεν υπερβαίνουν τις 400.000. Λογική εξήγηση μπορεί να θεωρηθεί η αυθημερόν επίσκεψη στην χώρα μας και η άμεση επιστροφή τους στην πατρίδα τους.

Διάγραμμα 14: Αφίξεις από τις κυριότερες χώρες πηγές 2010-2014.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Η πορεία των διανυκτερεύσεων ημεδαπών και αλλοδαπών την περίοδο 2008-2014 παρουσιάζεται στον πίνακα 7 που ακολουθεί, ο οποίος βασίζεται στα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Πίνακας 7: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών και ημεδαπών σε ξενοδοχειακά καταλύματα 2008-2014

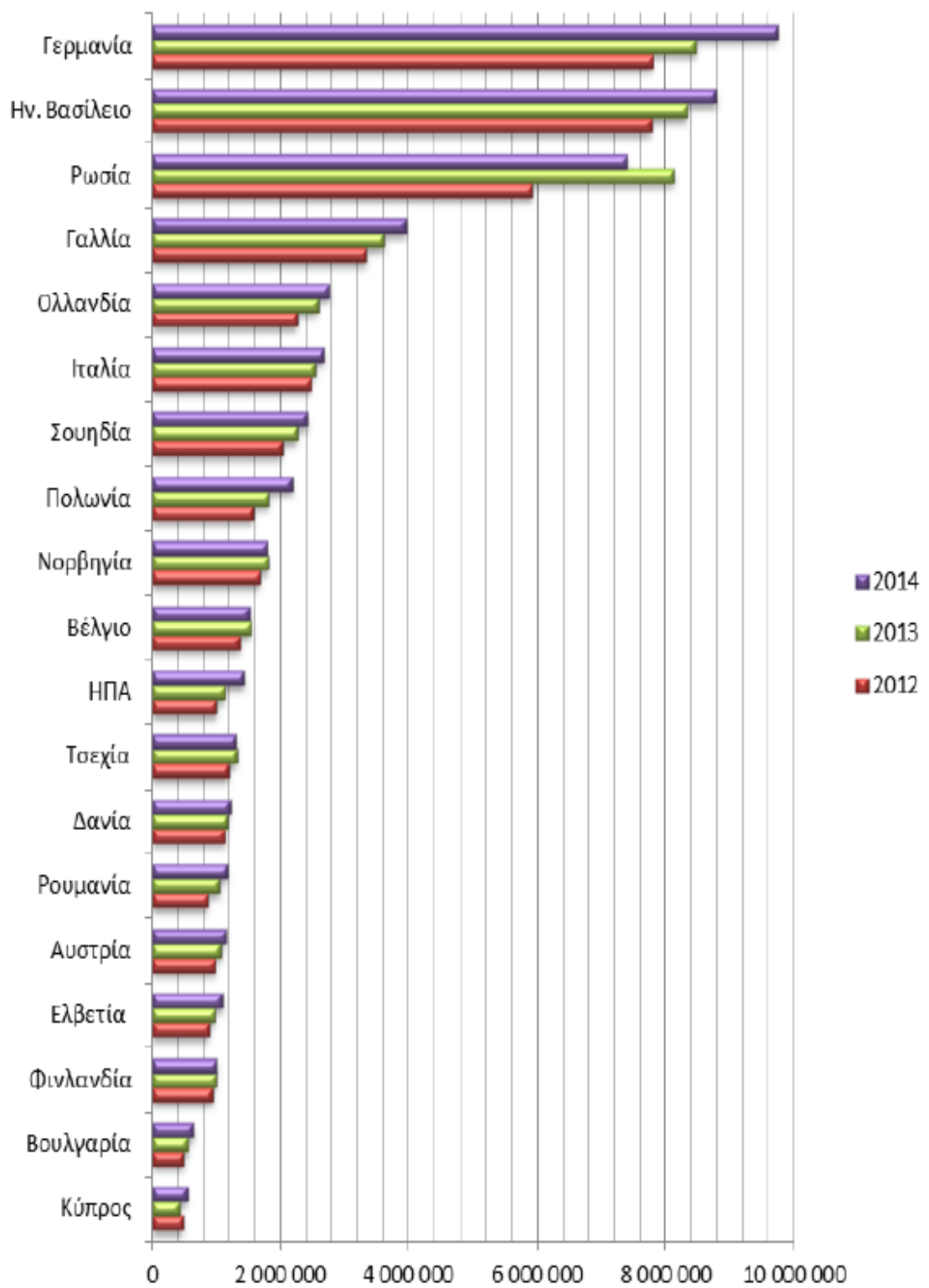
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διανυκτερεύσεις	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1 Αλλοδαπών	47,233,616	45,925,585	48,243,634	53,768,033	50,539,507	57,061,724	60,901,973
2 Ημεδαπών	16,840,111	18,366,585	16,815,461	15,370,017	12,515,232	13,027,293	13,049,668
Σύνολο	64,073,727	64,292,170	65,059,095	69,138,050	63,054,739	70,089,017	73,951,641

Όπως φαίνεται ο αριθμός διανυκτερεύσεων των ημεδαπών στο διάστημα 2008-2014 δεν ακολουθεί τις διακυμάνσεις εκείνης των αλλοδαπών. Μετά το 2009 ακολουθείται πτωτική πορεία στις ξενοδοχειακές διανυκτερεύσεις ημεδαπών, η οποία εμφανίζεται να ανακόπτεται το 2013. Συγκεκριμένα, το έτος 2010 οι ημεδαποί πραγματοποίησαν σημαντικά μειωμένο αριθμό αφίξεων (-7,9%) καθώς και διανυκτερεύσεων (-10,6%) σε ξενοδοχειακά καταλύματα, σε σύγκριση με το ίδιο διάστημα του 2009, σύμφωνα με τους υπολογισμούς της ΕΛΣΤΑΤ. Ο αριθμός των διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα και σε χώρους κάμπινγκ, αθροιστικά αλλοδαπών και ημεδαπών, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν το 2014, εμφανίζεται αυξημένος κατά 5,5% έναντι του 2013. Οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών παρουσιάζουν αύξηση 6,8%, ενώ εκείνη των ημεδαπών παραμένει στάσιμη (-0,1%).

Στο επόμενο διάγραμμα παρουσιάζονται οι διανυκτερεύσεις ανά χώρα προέλευσης με χρονική περίοδο από το 2012 έως και το 2014 .

Ηγετική θέση κατέχει η Γερμανία 9.744.541 διανυκτερεύσεις το 2014 και συνεχή ανοδική πορεία την περίοδο 2012 έως 2014. Ακολουθεί το Ηνωμένο Βασίλειο με 8.789.347 διανυκτερεύσεις το 2014 και την πρώτη τριάδα κλείνει η Ρωσική Ομοσπονδία με περίπου 7,5 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις το 2014 έχοντας υποχωρήσει ελαφρώς από τα 8 εκατομμύρια αφίξεις το 2013. Η Ρωσία κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική πηγή χώρα καθώς κατά παράδοση είχε τόπο προορισμού την Τουρκία, βασικό ανταγωνιστή του Ελληνικού Τουριστικού μοντέλου, αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό κρίκο των BRICKS και είναι βασικός παραγωγός Πετρελαίου και φυσικού αερίου με προορισμό την Ευρώπη. Η χώρα αυτή, μεταξύ του 2010 και του 2013 είχε υπερδιπλασιάσει τον αριθμό των διανυκτερεύσεων σε ελληνικά ξενοδοχεία αλλά η ραγδαία αυτή άνοδος ανακόπηκε το 2014. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι τρεις παραπάνω χώρες πρόσφεραν το 42,6% του συνόλου των διανυκτερεύσεων, που πραγματοποιήσαν σε ξενοδοχειακά καταλύματα οι μη κάτοικοι.

Διάγραμμα 15: Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα ανά χώρα προέλευσης 2012-2014.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Εστιάζοντας σε περισσότερα ποιοτικά στατιστικά των αφίξεων θα σταθούμε στην γεωγραφική τους κατανομή και ποσοστόση ανά περιφέρεια και αν ακολουθούν ομοιόμορφη κατανομή σε όλη την χώρα. Την περίοδο 2008-2014, η συνολική μέση πληρότητα κλινών, σε ετήσια βάση, των ξενοδοχειακών καταλυμάτων μειώθηκε σημαντικά. Όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 8 με στοιχεία που έχουμε αντλήσει από την ΕΛΣΤΑΣ από 56,7% το 2008 έπεσε στο 47,3% το 2014, δηλαδή η μείωση έφθασε τις 9,4 μονάδες. Η μείωση της μέσης πληρότητας των ξενοδοχειακών καταλυμάτων αντιστοιχεί, μεταξύ άλλων, σε μείωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρηματικών μονάδων και συνακόλουθα σημαίνει μείωση της απόδοσης των επενδεδυμένων κεφαλαίων. Η τάση αυτή οδηγεί και στη δημιουργία πίεσης στις τιμές των προσφερόμενων υπηρεσιών, πράγμα που επιφέρει, με τη σειρά του, επιδείνωση της θέσης των ξενοδοχειακών μονάδων ως προς τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά τους.

Πίνακας 8: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών και ημεδαπών σε ξενοδοχειακά καταλύματα ανά περιφέρεια

Πηγή: ΕΛΣΤΑΣ

	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΠΛΗΡΟ- ΤΗΤΑ %
	ημεδαπών	αλλοδαπών	σύνολο		
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	13 049 668	60 901 973	73 951 641	802 883	47.3
Αν. Μακεδονία και Θράκη	771 913	909 677	1 681 590	20 912	34.4
Κεντρική Μακεδονία	2 074 872	5 850 424	7 925 296	79 551	44.4
Δυτική Μακεδονία	264 417	38 559	302 976	5 416	17.8
Θεσσαλία	1 033 333	919 727	1 953 060	27 125	29.5
Ήπειρος	663 329	274 525	937 854	16 675	27.4
Ιόνια νησιά	571 291	7 361 327	7 932 618	96 147	54.2
Δυτική Ελλάδα	829 799	750 560	1 580 359	18 482	31.7
Στερεά Ελλάδα	784 241	507 980	1 292 221	24 983	21.9
Πελοπόννησος	1 352 322	1 073 454	2 425 776	32 546	27.3
Αττική	2 312 159	5 512 637	7 824 796	55 067	45.1
Βόρειο Αιγαίο	360 229	1 292 826	1 653 055	24 183	35.9
Νότιο Αιγαίο	1 124 949	16 723 316	17 848 265	218 954	55.3
Κρήτη	906 814	19 686 961	20 593 775	182 842	62.0

Οι γεωγραφικές ιδιαιτερότητες της χώρας μας και οι προσφερόμενοι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι έχουν διαμορφώσει τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωγραφικής κατανομής της τουριστικής προσφοράς. Αυτή βέβαια είναι συνάρτηση και άλλων καθοριστικών παραγόντων, όπως οι προτιμήσεις της ζήτησης, τα κατά καιρούς παρεχόμενα κίνητρα με τη μορφή κρατικών ενισχύσεων ή φοροαπαλλαγών, οι συγκοινωνιακές υποδομές, κ.ά. Όπως είναι φυσικό, η κατανομή δεν είναι ισόρροπη, ούτε μεταξύ γεωγραφικών περιφερειών ούτε και στο εσωτερικό της καθεμιάς τους, μεταξύ παράλιων και ορεινών περιοχών. Είναι χαρακτηριστικό ότι η μεγάλη πλειοψηφία των ξενοδοχειακών καταλυμάτων είναι εγκατεστημένη στους νησιωτικούς προορισμούς. Πράγματι, με βάση τα στοιχεία του Ξ.Ε.Ε., στα νησιά βρίσκεται το 56,8% του συνόλου των ξενοδοχειακών μονάδων της χώρας (5.516 μονάδες), το 65% του συνολικού αριθμού δωματίων (262.502 δωμάτια) και το 64,9% του συνολικού αριθμού ξενοδοχειακών κλινών (505.891 κλίνες) ενώ 4 κύριοι προορισμοί όπως το Νότιο Αιγαίο, η Κρήτη, τα Νησιά Ιονίου και η Κεντρική Μακεδονία συγκεντρώνουν άνω του 70% της συνολικής χωρητικότητας. Τα παραπάνω ποσοστά είναι αυξημένα σε σύγκριση με τα αντίστοιχα μεγέθη του 2010. Το συνολικό ποσοστό των ξενοδοχειακών μονάδων με 5* δεν υπερβαίνει το 16% του συνολικού κλάδου. Υπάρχουν 87 ελληνικές ξενοδοχειακές αλυσίδες σύμφωνα με στοιχεία του 2013. Ο ελληνικός ξενοδοχειακός κλάδο στηρίζεται κυρίως σε μικρές ξενοδοχειακές μονάδες 2* (4.200 ξενοδοχεία) ενώ υπάρχουν μόνο 367 ξενοδοχεία με περισσότερες από 300 κλίνες αντιπροσωπεύοντας το 4% του συνολικού αριθμού ξενοδοχείων και το 25% της συνολικής χωρητικότητας του κλάδου.

Πίνακας 9: Κατανομή ξενοδοχειακού δυναμικού Περιφερειών (αριθμό κλινών) ανα κατηγορία 2015

Πηγή: Ξ.Ε.Ε.

Περιφέρεια	5 αστέρων	4 αστέρων	3 αστέρων	2 αστέρων	1 αστέρα	σύνολο	μ.ο. κλινών/ μονάδα	ποσοστό κλινών 5 αστέρων	ποσοστό στο σύνολο χώρας
Νοτίου Αιγαίου	35 758	66 605	38 050	48 165	6 985	195 563	93.7	18.3%	28.9%
Κρήτης	36 055	47 329	30 567	43 276	10 313	167 540	108.2	21.5%	29.1%
Ιονίων Νήσων	7 950	19 598	27 712	33 165	2 956	91 381	99.0	8.7%	6.4%
Κεντρικής Μακεδονίας	13 739	15 834	21 290	19 424	16 786	87 073	74.1	15.8%	11.1%
Αττικής	11 803	14 661	12 737	14 898	4 023	58 122	90.0	20.3%	9.5%
Πελοποννήσου	5 961	7 427	11 569	11 285	1 820	38 062	59.4	15.7%	4.8%
Θεσσαλίας	2 686	5 710	7 476	10 093	2 809	28 774	50.3	9.3%	2.2%
Στερεάς Ελλάδας	1 472	5 037	6 948	13 108	2 202	28 767	54.9	5.1%	1.2%
Βορείου Αιγαίου	1 595	2 862	8 215	8 111	1 364	22 147	56.8	7.2%	1.3%
Αν. Μακεδονίας & Θράκης	1 926	3 754	5 708	7 791	2 188	21 367	55.7	9.0%	1.6%
Δυτικής Ελλάδας	3 106	3 859	5 605	5 365	799	18 734	74.9	16.6%	2.5%
Ηπείρου	1 509	2 717	5 952	4 735	949	15 862	40.1	9.5%	1.2%
Δυτικής Μακεδονίας	137	840	3 341	1 296	112	5 726	46.1	2.4%	0.1%
Σύνολο	123 697	196 233	185 170	220 712	53 306	779 118	80.5	15.9%	100.0%

ΜΕΡΟΣ II

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Δείγμα προς εξέταση και μεθοδολογία.

Σκοπός της παρούσας ενότητας είναι να επιχειρήσουμε να εξετάσουμε την πορεία του κλάδου του τουρισμού εστιάζοντας στις μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις . Για το σκοπό αυτό, επιλέχθηκαν οι 50 μεγαλύτερες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις του κλάδου με ταυτόχρονη χρήση διπλού κριτηρίου σε σχέση με το μέγεθος, τον κύκλο εργασιών και την απασχόληση. Επιλέχθηκαν μέσα από τη διαδικασία αυτή, οι 50 εταιρίες με τον υψηλότερο κύκλο εργασιών και με άνω των 100 απασχολούμενων κατά το έτος 2009. Τα δεδομένα αντλήθηκαν από την βάση δεδομένων της ICAP και σε όλα τα στοιχεία έχουμε υπολογίσει και εργαστεί με τους μέσους όρους ενώ έχουν αφαιρεθεί ακραίες τιμές για την αξιόπιστη εξαγωγή αποτελεσμάτων. Για την ανάλυση των εταιριών του δείγματος, θα χρησιμοποιήσουμε επιλεγμένους χρηματοοικονομικούς δείκτες . Ποιο συγκεκριμένα ο **κύκλος εργασιών** σε επίπεδο αξιοπιστίας και τεκμηρίωσης αποτελεί ίσως το πρωταρχικό και σημαντικότερο εργαλείο και την αφετηρία μας στην διαδικασία αποτίμησης και αξιολόγησης μιας εταιρείας. Σε συνέχεια του προηγούμενου θα εξετάσουμε το **κέρδος προ φόρου** των εταιριών (και του κλάδου) ώστε να εξετάσουμε την βιωσιμότητα του δείγματος σε μια περίοδο ιδιαίτερα ταραχώδη για τον ελληνικό τουρισμό. Ακολούθως σειρά θα έχει το **Σύνολο του Ενεργητικού**, οι **Βραχυπρόθεσμες και Μεσοπρόθεσμες υποχρεώσεις** σε τράπεζες και τραπεζικά ιδρύματα ώστε να μπορέσουμε να εξετάσουμε τους δείκτες κεφαλαιακής δομής και βιωσιμότητας και τις **απαιτήσεις** .Στην προσπάθεια μας να ολοκληρώσουμε την ανάλυση μας θα μελετήσουμε και τον **EBITDA** μαζί με επιλεγμένους αριθμοδείκτες αποδοτικότητας, ρευστότητας και μόχλευσης.

Η μεθοδολογία που ακολουθήσαμε σε πρώτο στάδιο ήταν να επιλέξουμε χρησιμοποιώντας ως έτος βάσης το 2009 τις πενήντα μεγαλύτερες εταιρείες του κλάδου. Οι εταιρείες αυτές δεν περιορίζονται γεωγραφικά και καλύπτουν όλη την επικράτεια της χώρας ενώ πολλές από αυτές διατηρούν υποκαταστήματα σε διαφορετικά διαμερίσματα της χώρας δηλώνοντας έδρα των δραστηριοτήτων τους την Αττική. Αυτό καθ' αυτό καθιστά δύσκολη την γεωγραφική ανάλυση των δεδομένων. Αρκετές επιχειρήσεις αποτελούν αυτόνομες οικογενειακές επιχειρήσεις ωστόσο οι περισσότερες είναι μέλη παγκόσμιων κολοσσών του κλάδου και συμμετέχουν πολυεθνικά σχήματα στην σύνθεση τους. Επιλέγουμε το 2009 ως έτος επιλογής καθώς την περίοδο αυτή αναγνωρίζεται και επίσημα ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα έκλεισε σε πολύ υψηλότερα επίπεδα από τα προσδοκώμενα και σηματοδοτεί την αρχή σημαντικών μεταρρυθμίσεων λόγω μη βιωσιμότητας του, οδηγώντας στην λήψη μέτρων, αύξησης της φορολογίας, μείωσης των Δημοσίων Δαπανών και ξεκινώντας μια ομιχλώδης περίοδος για την Ελληνική οικονομία που θα διαρκέσει επτά χρόνια τουλάχιστον. Έως το 2009 λοιπόν έχουμε μεγαλύτερη ασφάλεια επιλογής αφού υπάρχει κανονικότητα στην οικονομική και κοινωνική πορεία της χώρας.

Η περίοδος που εξετάζουμε ξεκινά από το 2006 και φτάνει έως το 2014 καθώς υπήρχε αδυναμία συλλογής στοιχείων μεταγενέστερων χρήσεων κατά την έναρξη της εκπόνησης της εργασίας. Επίσης το οικονομικό περιβάλλον το 2015 υπήρξε ιδιαίτερα ρευστό λόγω των ελέγχων κεφαλαίου που επιβλήθηκαν (capital controls) και θα ήταν δύσκολο να εξάγουμε ασφαλή συμπεράσματα. Την προαναφερθείσα περίοδο την χωρίσαμε σε δύο επιμέρους περιόδους, η πρώτη από το 2006 έως το 2010 και η δεύτερη από το 2011 έως το 2014. Διακρίνουμε τις 2 περιόδους για το δείγμα μας, η πρώτη που εν συντομία θα την ονομάσουμε προ κρίσης η οποία ουσιαστικά περιλαμβάνει την περίοδο έως και πριν την υπαγωγή μας στον μηχανισμό στήριξης και στην βοήθεια που ζητήθηκε στις 23 Απριλίου 2010 από τον Γ. Παπανδρέου από το ΔΝΤ την ΕΕ και την ΕΚΤ. Η δεύτερη περίοδος αφορά ουσιαστικά τις επιπτώσεις στον κλάδο των αποφάσεων που τέθηκαν σε ισχύ με την

ψήφιση των 2 πρώτων πακέτων μέτρων λιτότητας, του πρώτου και δεύτερου μνημονίου και του μεσοπρόθεσμου πακέτου στήριξης.

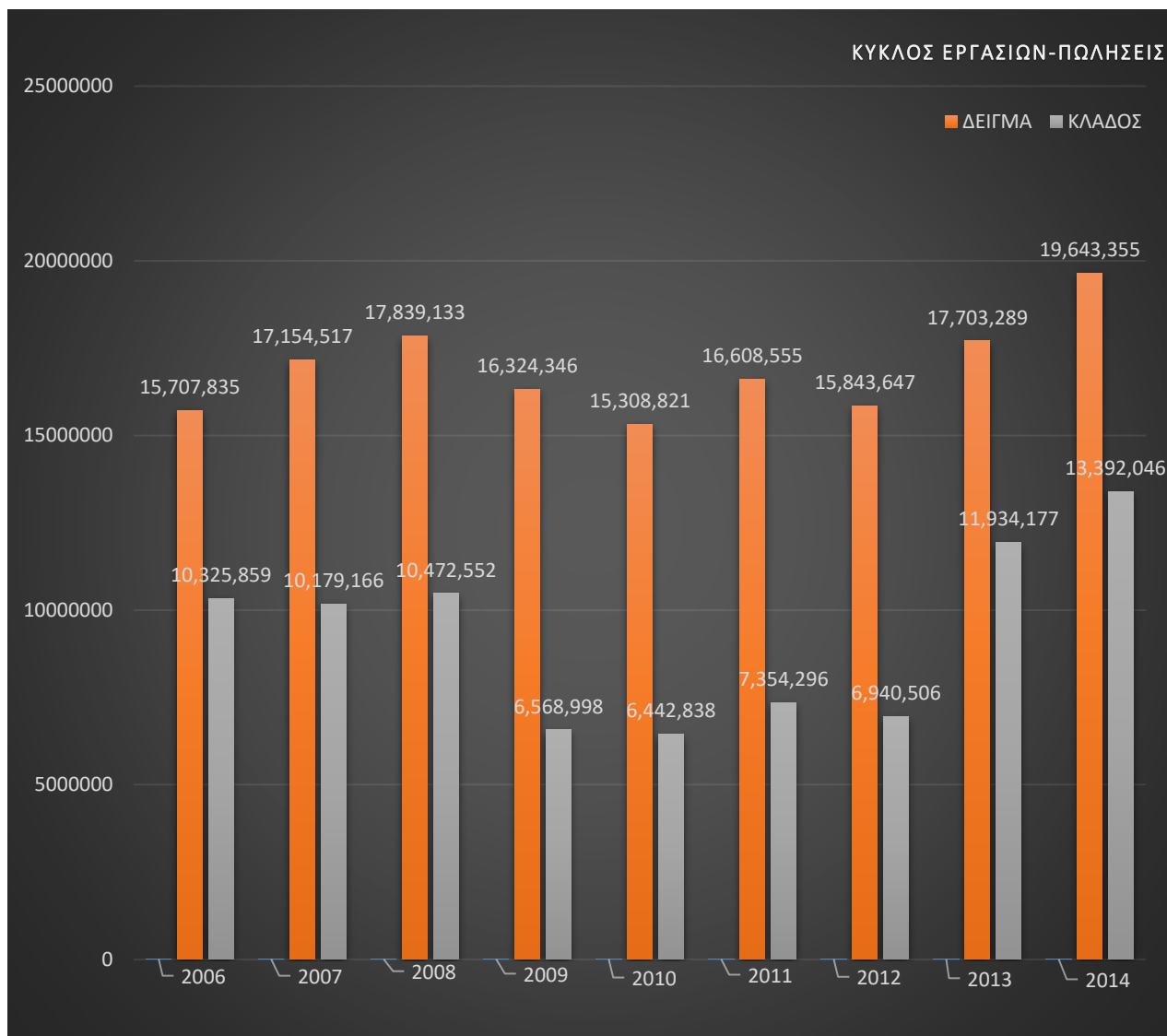
3.2 Πορεία του ξενοδοχειακού κλάδου μέσω αντιπροσωπευτικού δείγματος

Ξεκινώντας την διαγραμματική παρουσίαση των δεδομένων του δείγματος θα εξετάσουμε τον κύκλο εργασιών των επιχειρήσεων, τα κέρδη προ φόρων ενώ η εξέταση του συνόλου του ενεργητικού και οι απαιτήσεις θα ολοκληρώσουν την εικόνα μας για την δυναμική των επιχειρήσεων . Εξετάζοντας το Παθητικό τους θα σταθούμε ιδιαίτερα στις υποχρεώσεις των εταιριών. Θα παρουσιάσουμε με πίνακες την πορεία των υποχρεώσεων τους Βραχυπρόθεσμα και Μεσοπρόθεσμα και θα σταθούμε στην πορεία που ακολουθούν οι οφειλές σε Τράπεζες και Δάνεια. Τέλος θα σταθούμε στην δυναμική που τυχόν έχουν να επιδείξουν και στην μόχλευση τους θα μελετήσουμε την Αποδοτικότητα των Ι.Κ τους, την Γενική Ρευστότητα, το περιθώριο λειτουργικού κόστους τα EBITDA και την σχέση των Ξένων προς τα Ίδια Κεφάλαια.

3.3 Μελέτη και ανάλυση των Ενεργητικών Στοιχείων Ισολογισμού του δείγματος.

Κύκλος Εργασιών

Ο κύκλος εργασιών αποτελεί ένα μέτρο άμεσης αξιολόγησης της αποδοτικότητας μιας επιχείρησης αποτελεί πάντα εργαλείο παρακολούθησης και επιλογής καθώς εκφράζει άμεσα την πορεία της στον κλάδο και οδηγεί σε συγκεκριμένα συμπεράσματα με παρακολούθηση σε βάθος χρόνου.

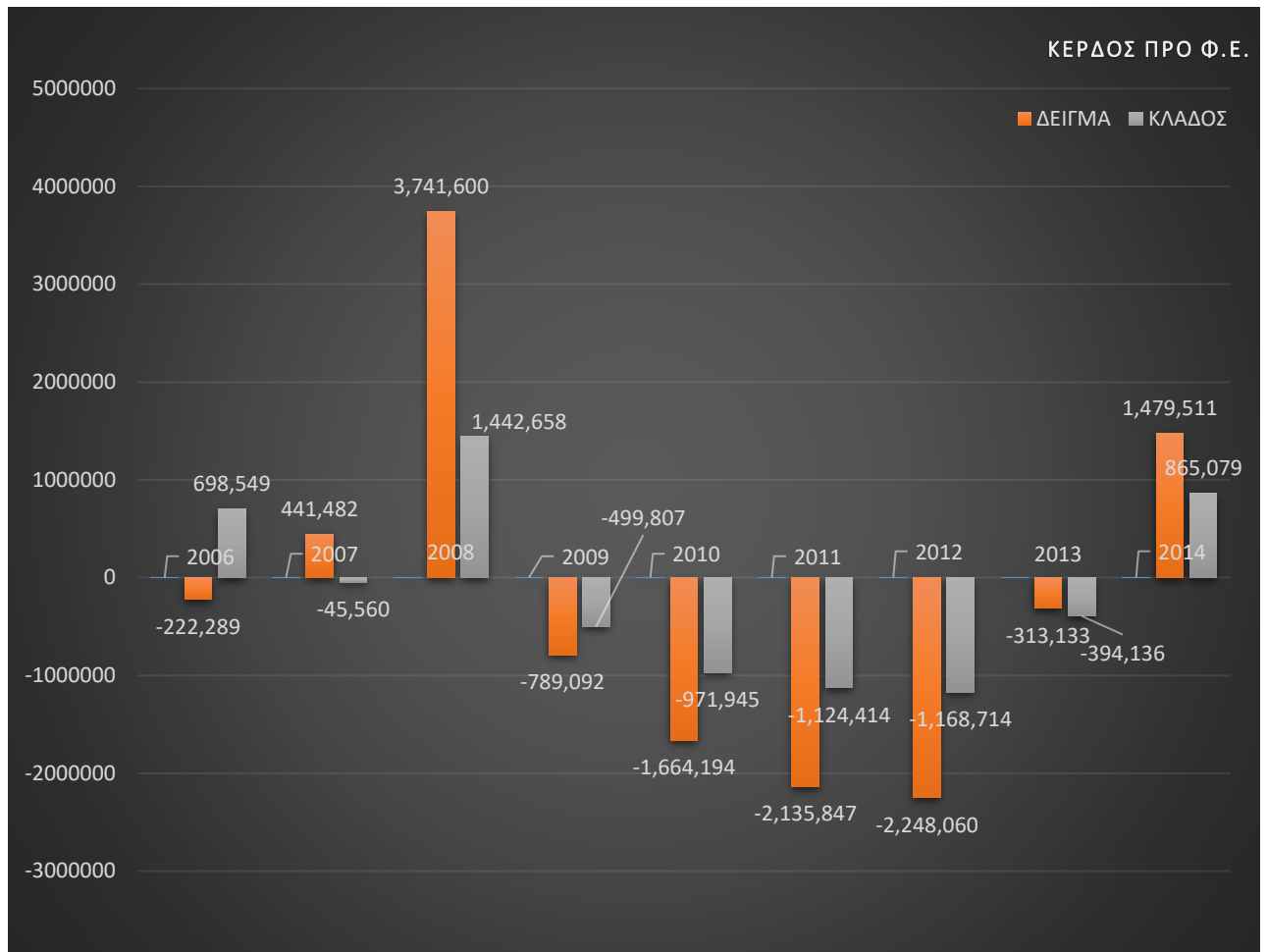

Διάγραμμα 16:Κύκλος εργασιών –Πωλήσεων δείγματος 50 εταιρειών συγκρινόμενο με τον κλάδο 2006-2014,μ.ο.

Στο εξεταζόμενο δείγμα ο μέσος όρος πωλήσεων των 50 εταιρειών για το 2006 είναι 15,70 εκ. ευρώ, την διετία που ακολουθεί ο κύκλος εργασιών αυξάνει έως τα 17.83 εκ. ευρώ για να διορθώσει στο ξέσπασμα της κρίσης . Την μεταβατική περίοδο που ακολουθεί το ξέσπασμα της κρίσης παρατηρείται μια ανάσχεση της πτώσης και την περίοδο 2013-2014 συντελέστηκε όχι μόνο οριστική σταθεροποίηση του δείκτη αλλά και συνεχή αύξηση του. Την προ κρίση περίοδο (2006-2010) ο μέσος όρος πωλήσεων ανά εταιρεία κυμαίνεται στα 16,46 εκατομμύρια ευρώ, στην δεύτερη χρονικά περίοδο (2011-2014) έχουμε την σταδιακή αύξηση των πωλήσεων με μ.ο. πωλήσεων 17,44 εκ. ευρώ, άρα έχουμε αύξηση της τάξης του 6% στην μετά κρίσης περίοδο. Έτσι η δυναμική αυτή όχι μόνο δεν αποδυναμώνεται αλλά μεγιστοποιείται σε κάθε χρήση, από το 2012 και έπειτα. Διαφαίνεται λοιπόν, μία γρήγορη προσαρμογή των μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων στις απαιτήσεις της περιόδου και μια γενική ικανότητα όχι μόνο να αντιστέκονται στις αντιξοότητες αλλά και να τις εκμεταλλεύονται προς ίδιο όφελος. Συγκρίνοντας τις περιόδους 2006-2010 και 2011-2014 για τον ξενοδοχειακό κλάδο της χώρας στο σύνολο του η αντίστοιχη αύξηση του κύκλου εργασιών ανέρχεται σε 12,59% αυξανόμενος ταχύτερα από το δείγμα, προφανώς οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχοντας μεγαλύτερη αυτονομία και ευελιξία στην λήψη αποφάσεων και δράσεων επιτυγχάνουν καλύτερα αποτελέσματα εκμεταλλευόμενες τις ευκαιρίες της αγοράς.

Κέρδη Προ Φόρου

Ο δείκτης των κερδών προ φόρου ουσιαστικά παρουσιάζει την έκταση της απόδοσης της επιχειρηματικής προσπάθειας και φανερώνει το μέγεθος στο οποίο η επένδυση μετατρέπεται σε κέρδος.

Διάγραμμα 17:Κέρδη προ φόρου εισοδήματος δείγματος 50 εταιρειών συγκρινόμενο με τον κλάδο

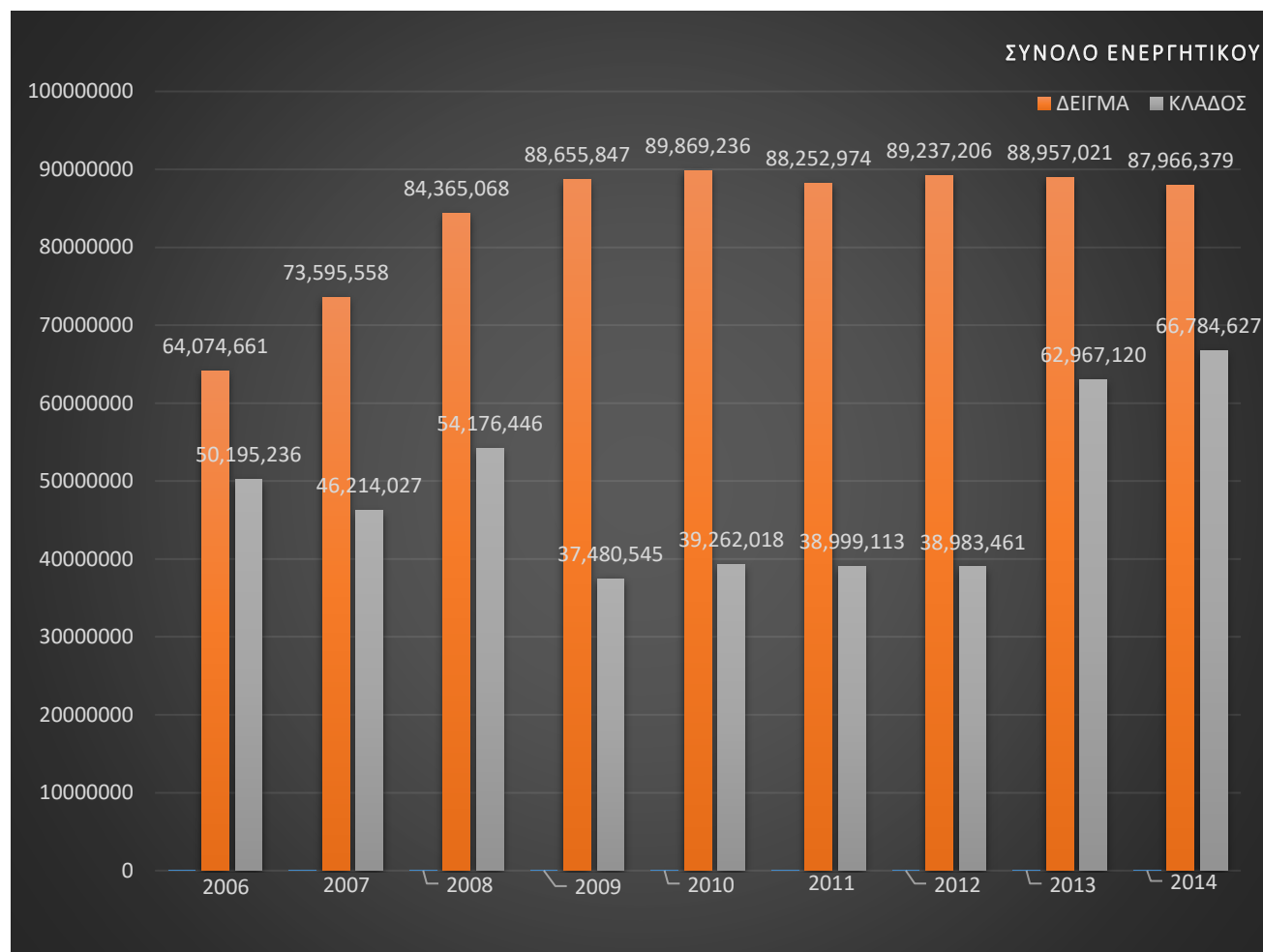
2006-2014,μ.ο.

Ουσιαστικά το δείγμα των 50 μεγαλύτερων εταιρειών του κλάδου παρουσιάζει σταθερά αρνητική πορεία με μόνη διαφορά το 2008 και το 2014 όπου τα ετήσια κατά μέσο όρο κέρδη είναι 3,74 και 1,47 εκατομμύρια ευρώ αντίστοιχα ενώ το σύνολο του κλάδου για τις ίδιες περιόδους παρουσιάζει 1,44 εκ € και 865 χιλ. αντίστοιχα. Η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων θα ήταν παράτολμη από το

συγκεκριμένο γράφημα ωστόσο διαφαίνεται η αδυναμία του κλάδου να πραγματοποιήσει σταθερά καλή πορεία την δύσκολη περίοδο που εξετάζουμε. Η διαχρονική εξέταση του ξενοδοχειακού κλάδου και της τουριστικής κίνησης δείχνει ότι ο Ελληνικός τουρισμός το 2006 είχε ήδη εισέλθει σε αρνητική πορεία και εσωστρέφεια και η μεταολυμπιακή ευφορία έδωσε τη θέση της σε μια φάση στασιμότητας. Το 2014 φαίνεται να αποτελεί την αρχή μιας θετικής πορείας του κλάδου ωστόσο η περαιτέρω εξέταση των επομένων ετών θα μας οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα.

Ενεργητικό Ισολογισμού

Στο τρίτο στη σειρά γράφημα του δείγματος παρουσιάζεται σε χρονική σειρά η πορεία του Συνόλου του Ενεργητικού στην εξεταζόμενη περίοδο.

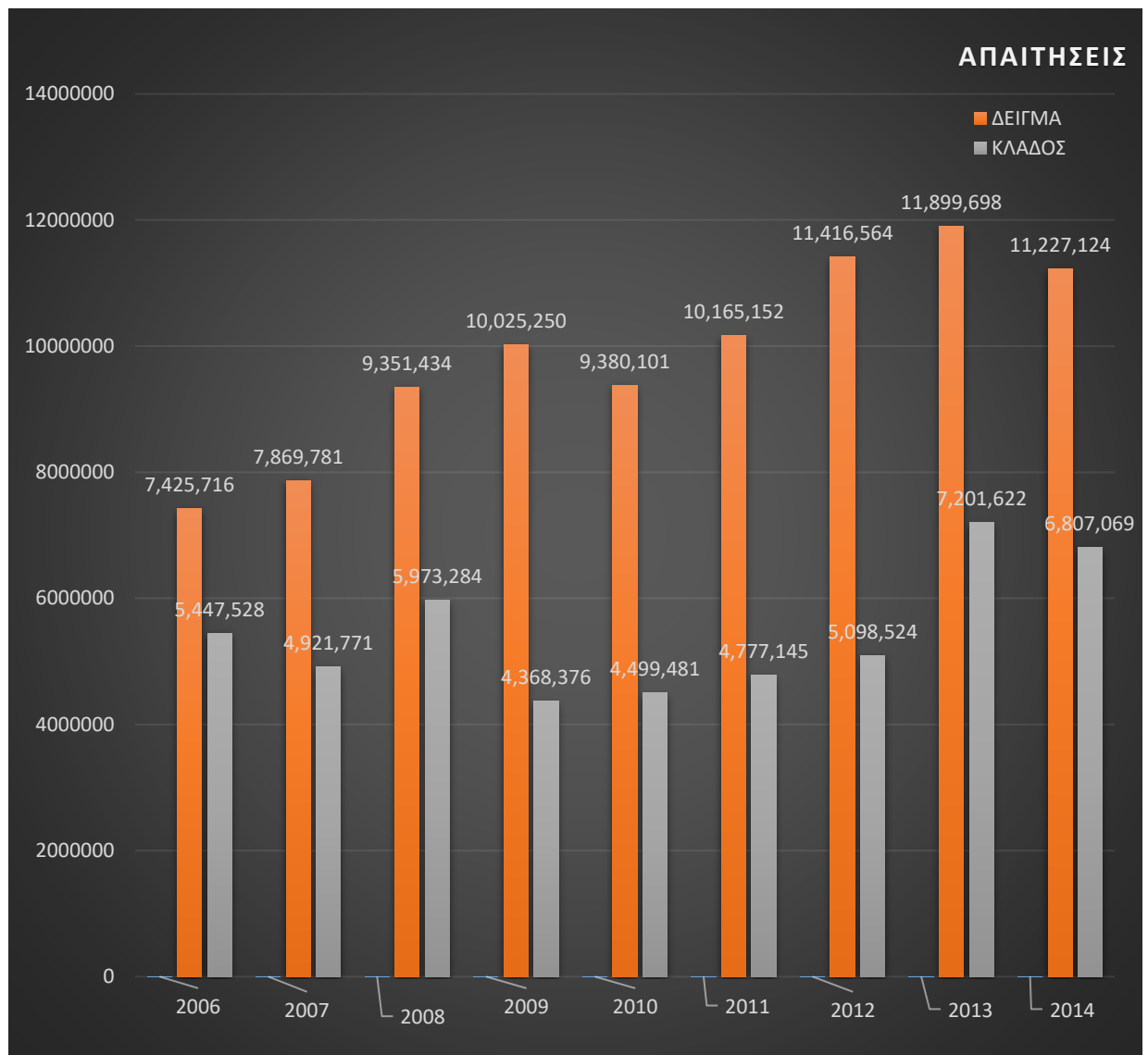
Διάγραμμα 18:Σύνολο ενεργητικού δείγματος 50 εταιρειών συγκρινόμενο με τον κλάδο 2006-2014,μ.ο.

Το επιλεγμένο δείγμα εταιρειών την προ κρίση περίοδο (2006-2010) αυξάνει τις επενδύσεις, την επιχειρηματικότητα και το σύνολο του ενεργητικού του κατά 40%. Σε αντιδιαστολή με τον γενικό κλάδο οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις του κλάδου διατηρούν σε υψηλά επίπεδα το ενεργητικό τους καθώς το 2010 αγγίζει τα 90 εκατομμύρια ευρώ. Την περίοδο 2011-2014 παρουσιάζονται πιο επιφυλακτικές και διακρίνεται μία στασιμότητα σε περαιτέρω επενδύσεις είτε λόγω της αβεβαιότητας της αγοράς είτε λόγω της κρίσης που διαφαίνεται ότι έχει εδραιωθεί. Το 2006 έχουμε μ.ο. ενεργητικού σε κάθε μια από τις εταιρείες του δείγματος μας 64,07 εκ. € και το 2007 73,59 εκ. €. Την προ κρίση περίοδο (2006-2010) ο μέσος όρος του συνόλου του ενεργητικού τους κυμαίνεται στα 80 εκατομμύρια ευρώ αντίθετα στην δεύτερη χρονικά περίοδο (2011-2014) έχουμε την σταδιακή αύξηση του συνόλου του ενεργητικού τους με μέσο όρο ν' ανέρχεται σε 88.6 εκ. ευρώ

Η πορεία του κλάδου όπως φαίνεται και διαγραμματικά ακολουθεί αντίθετη πορεία με μείωση 15% για το διάστημα 2007 έως 2009 και τριετή στασιμότητα για τα χρόνια που θα έλθουν. Το 2013 και 2014 επιχειρώντας σε ποιο ασφαλές περιβάλλον αυξάνει το ενεργητικό του από τα 38 εκ € σε 62.97 εκ. €. Συνεπώς, συγκρίνοντας την προ και μετά κρίση περίοδο το σύνολο του ενεργητικού αυξάνεται κατά 11 ποσοστιαίες μονάδες ενώ το ενεργητικό στο σύνολο του ξενοδοχειακού κλάδου αυξάνει 14,23% τις αντίστοιχες περιόδους.

Απαιτήσεις

Στο διάγραμμα 19 παρουσιάζονται οι απαιτήσεις που έχει κατά μέσο όρο κάθε μία από τις πενήντα εταιρείες του κλάδου ανά έτος συγκρινόμενες με τον κλάδο .

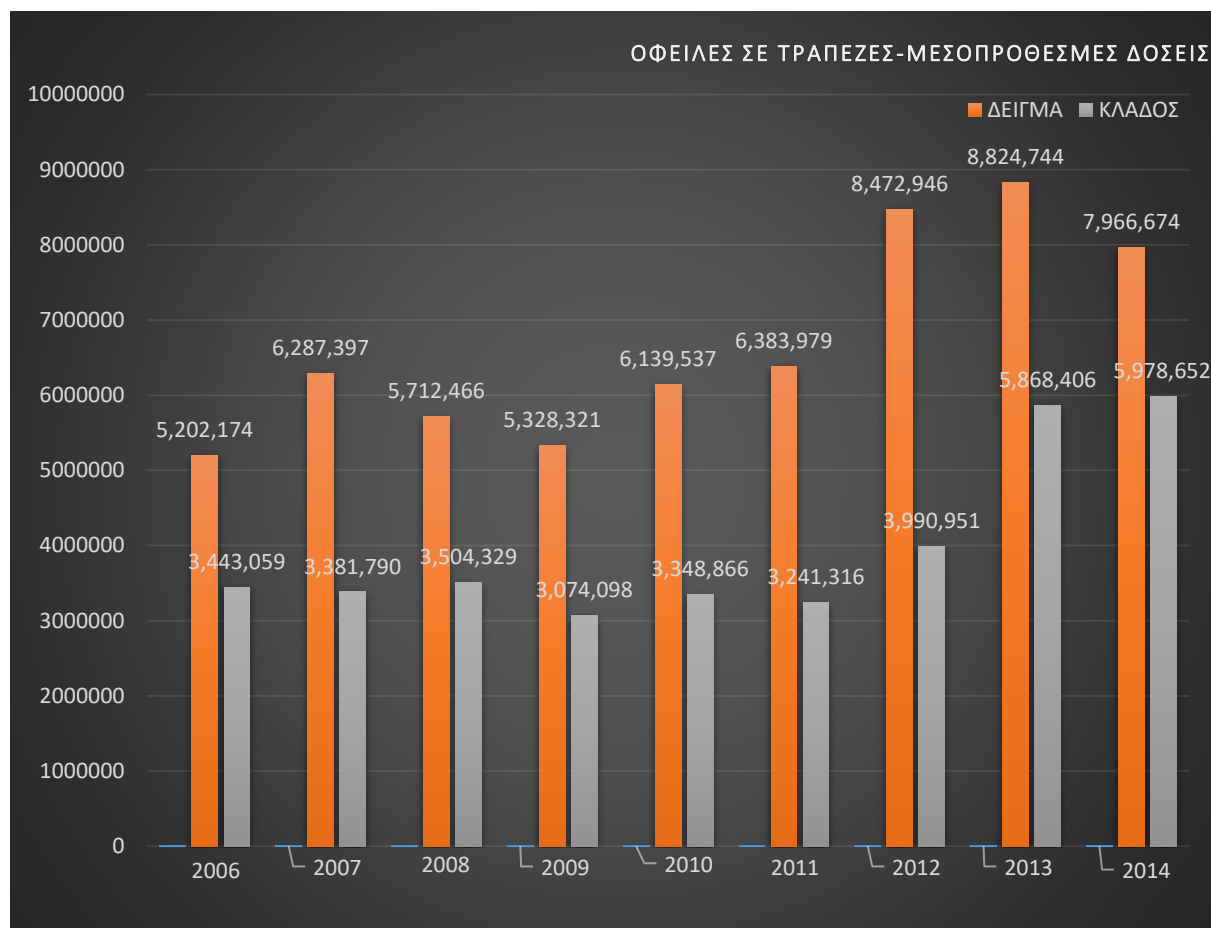
Διάγραμμα 19: Απαιτήσεις δείγματος 50 εταιρειών συγκρινόμενο με τον κλάδο 2006-2014, μ.ο.

Η εκτόξευση των απαιτήσεων του κλάδου έναντι τρίτων είναι άμεσα ευδιάκριτη στο δείγμα. Το 2006 κατά μέσο όρο κάθε εταιρεία είχε στο ενεργητικό της απαιτήσεις περίπου 7,4 εκατομμυρίων ευρώ, το 2008 αυξάνονται σε 9,3 εκατομμύρια ευρώ ενώ την περίοδο 2011 – 2014 είναι πλέον των 11 εκατομμυρίων ευρώ. Η αυξητική τάση ανάμεσα στις περιόδους 2006-2010 και 2011-2014 ανέρχεται σε 27% και οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην έλλειψη ρευστότητας στην αγορά, παράγωγο της οικονομικής κρίσης και στην παύση εργασιών μεγάλων τουριστικών πρακτόρων. Οι απαιτήσεις στο σύνολο του ξενοδοχειακού κλάδου τις ανάλογες περιόδους αγγίζει το 18% σαφώς χαμηλότερο ποσοστό από το αντίστοιχο του δείγματος των 50

μεγαλύτερων ξενοδοχειακών επιχειρήσεων του κλάδου. Εν κατακλείδι η ανοδική τάση των απαιτήσεων μπορεί να αποτελεί βραχυπρόθεσμη τροχοπέδη στην ανάπτυξη των εταιρειών ωστόσο φανερώνει μία αντιστροφή της πτωτικής πορείας του κλάδου που συντελέστηκε την περίοδο 2006-2010.

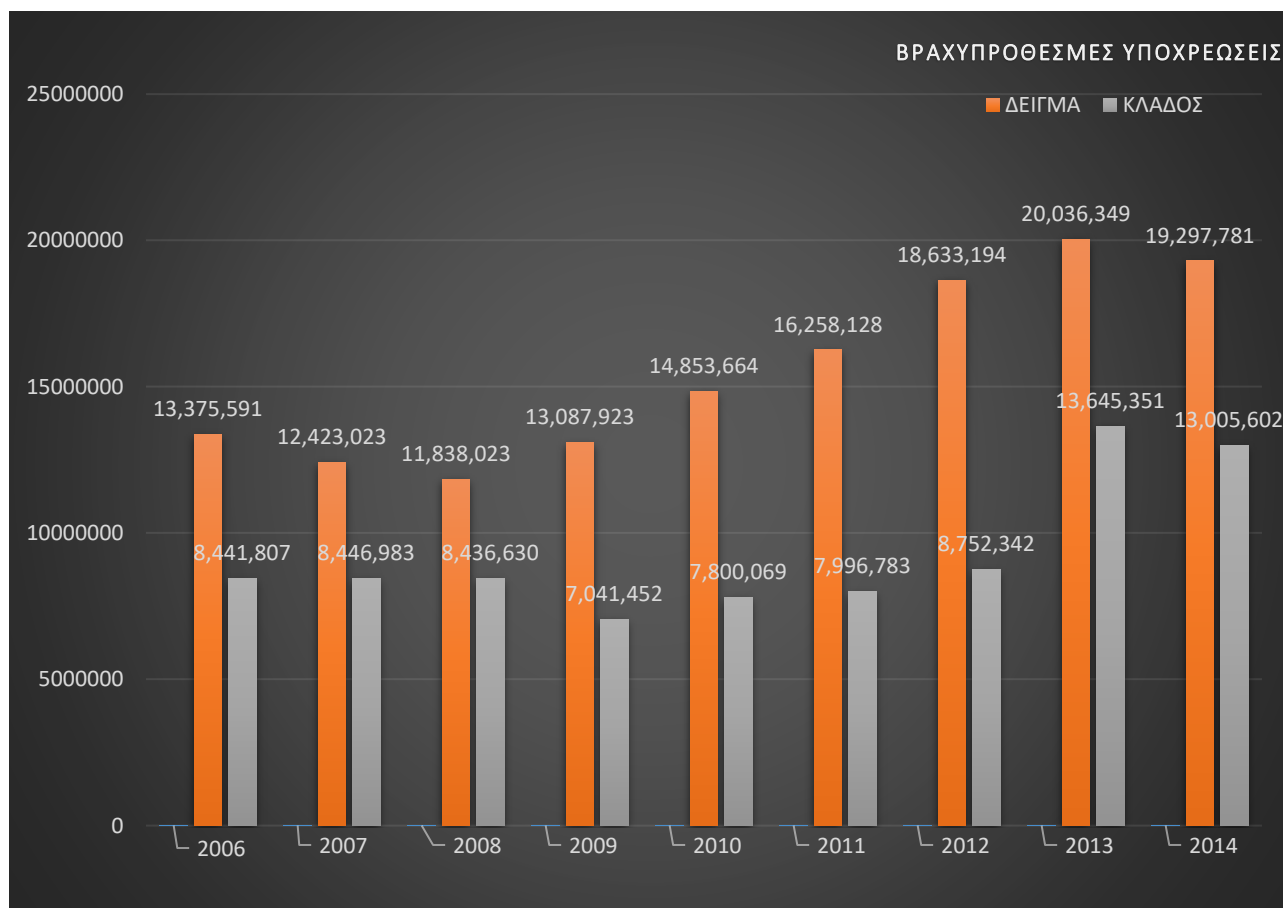
Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις και Οφειλές σε τράπεζες και Δάνεια

Στα διαγράμματα που ακολουθούν παρουσιάζονται οι άμεσες ταμειακές υποχρεώσεις του δείγματος εξετάζοντας τις οφειλές σε τράπεζες και δάνεια καθώς και τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις ανά έτος, τομέας κρίσιμος για την άμεση βιωσιμότητα των επιχειρήσεων καθώς αλληλεπιδρά άμεσα με τις απαιτήσεις και την ρευστότητα των επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 20: Οφειλές σε Τράπεζες και Δάνεια δείγματος 50 εταιρειών συγκρινόμενο με τον κλάδο 2006-2014, μ.ο.

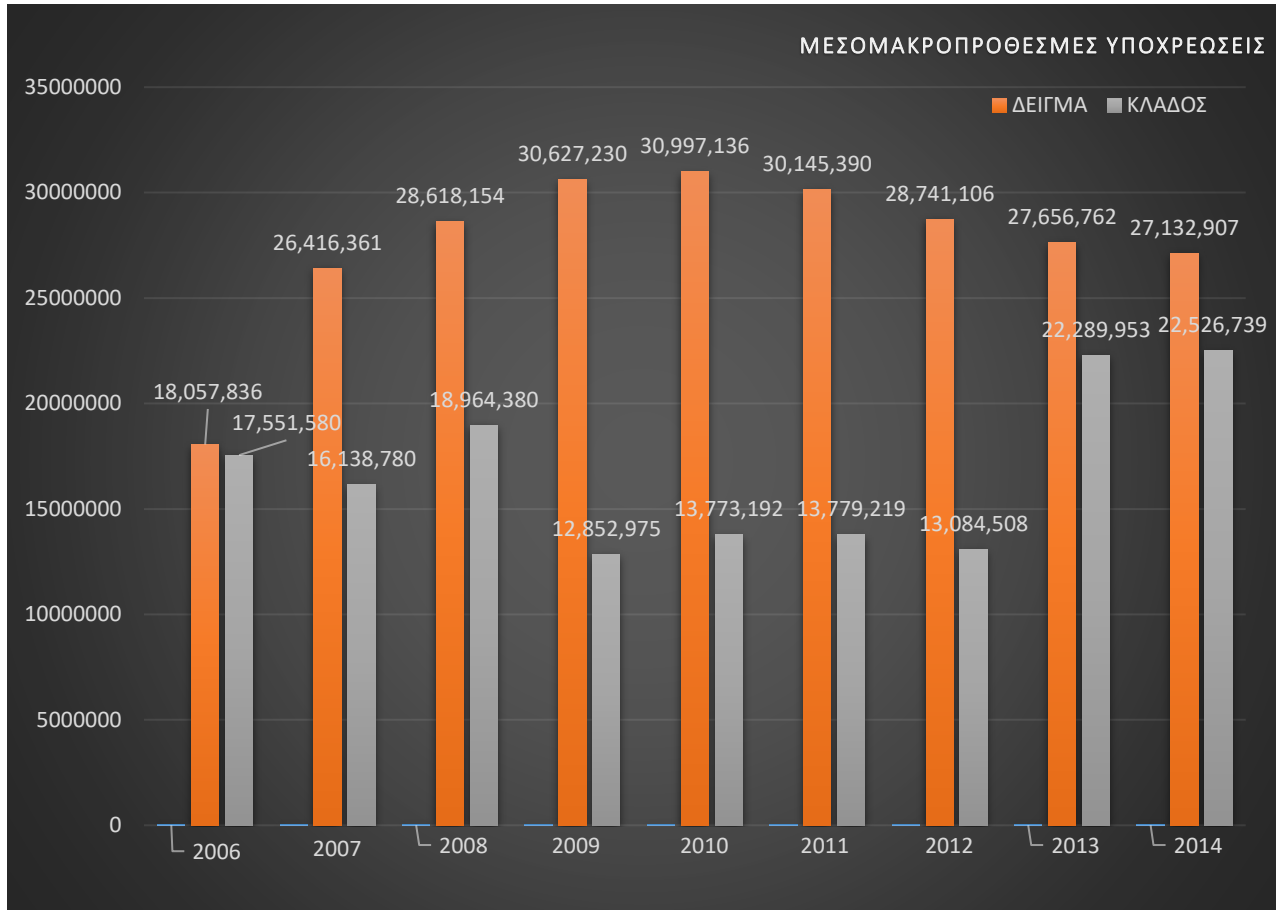
Τόσο οι οφειλές σε Τράπεζες όσο και οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις ακολουθούν κοινή διαγραμματική πορεία. Την περίοδο 2006 -2010 ακολουθούν μια σχετική ομαλή πορεία με μικρές αυξομειώσεις ενώ την περίοδο 2011-2014 παρουσιάζουν μία αυξητική πορεία με μικρή διόρθωση το 2014. Συγκρίνοντας την περίοδο 2006-2010 με την περίοδο 2011-2014 οι οφειλές σε τράπεζες και δάνεια αυξάνουν 38% ενώ οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις 41%. Πιο χαρακτηριστικά οι οφειλές σε τράπεζες από 5,2 εκατομμύρια το 2006 εκτοξεύονται στα 7,96 εκατομμύρια το 2014 ενώ οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις από 13,37 εκατομμύρια ανέρχεται σε 19,29 εκ. ευρώ. Κατά τις αντίστοιχες περιόδους, 2006-2010 και 2011-2014 στο σύνολο του ξενοδοχειακού κλάδου οι οφειλές σε τράπεζες και δάνεια αυξάνουν κατά 42,36% ενώ οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις 35%.

Διάγραμμα 21: Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις δείγματος 50 εταιρειών συγκρινόμενο με τον κλάδο 2006 - 2014, μ.ο.

Μεσομακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις

Στο διάγραμμα 22 παρουσιάζεται η έκθεση των επιχειρήσεων σε πιστωτικό κίνδυνο καθώς απεικονίζει τις μεσομακροπρόθεσμες υποχρεώσεις τους.

Διάγραμμα 22: Μεσοπρόθεσμες Υποχρεώσεις δείγματος 50 εταιρειών συγκρινόμενο με τον κλάδο 2006 - 2014, μ.ο.

Οι μεσομακροπρόθεσμες υποχρεώσεις από 18,05 εκ. το 2006 στο δείγμα ακολούθησαν ανοδική πορεία αγγίζοντας τα 30 εκ. την τριετία 2009-2011 για να ακολουθήσουν διορθωτική πορεία τα επόμενα χρόνια και να ανέρχονται σε 27,13 εκ. το 2014. Οι μεσομακροπρόθεσμες υποχρεώσεις του κλάδου την προ και μετά κρίση περιόδου αυξάνουν 13,02% ενώ αυτές του δείγματος ακολουθούν μια σαφώς

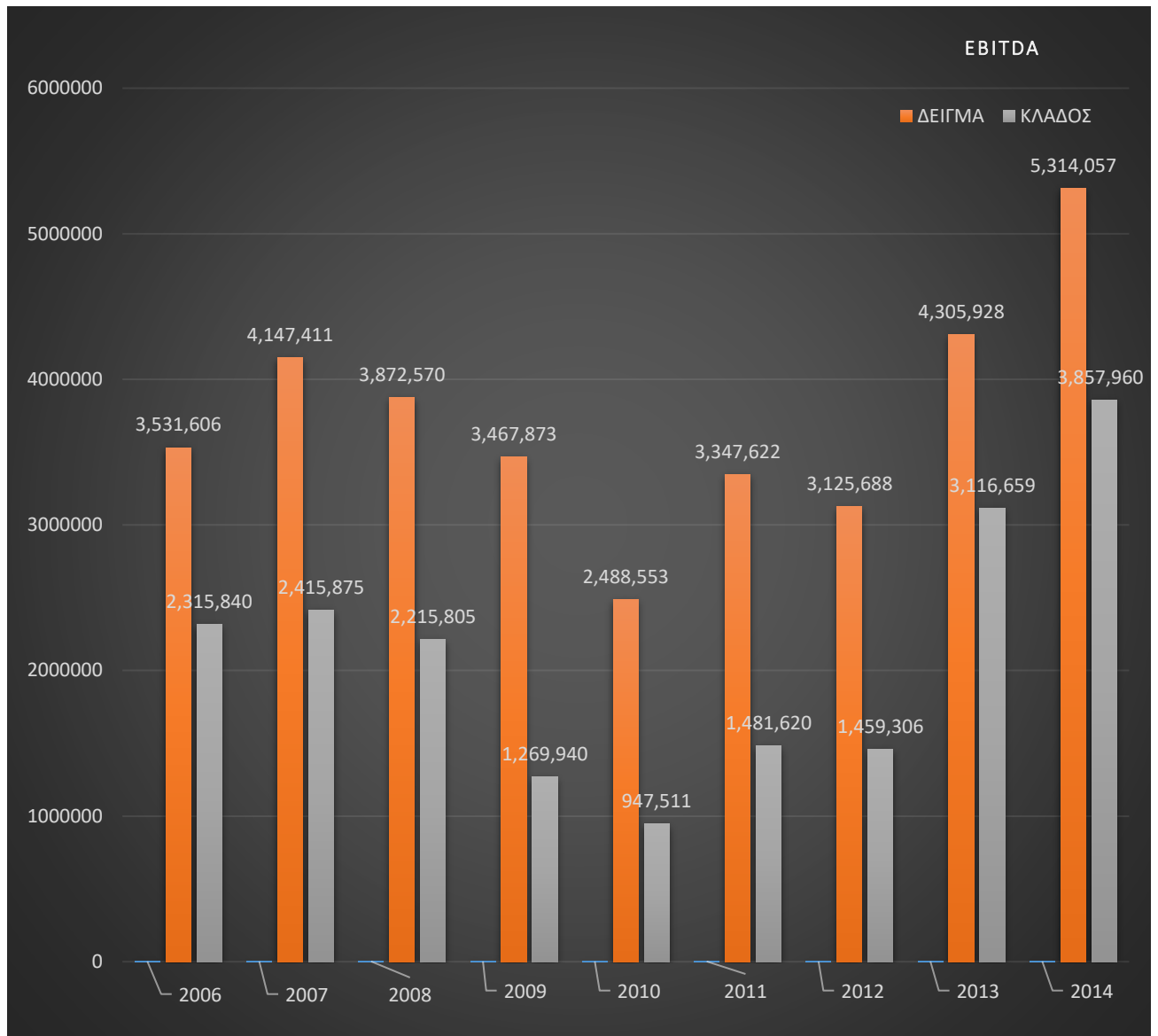
πιο ορθολογική πορεία αυξανόμενες μόλις κατά 5,40%. Χαρακτηριστικό του συγκεκριμένου γραφήματος ο υψηλός βαθμός στον οποίο έχει εκτεθεί ο κλάδος σε χρέος καθώς κατά μ.ο. έχει μεσομακροπρόθεσμες υποχρεώσεις € 22,5 εκ. έναντι € 27,1 εκ. των μεγάλως εταιρειών του κλάδου. Εξετάζοντας την προ και μετά κρίσης περίοδο βασική διαπίστωση είναι ότι η κρίση αποτελεί ευκαιρία νοικοκυρέματος των οικονομικών στοιχείων των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Αυτό γίνεται έντονα έκδηλο από το γεγονός ότι η χορήγηση επιχειρηματικών προϊόντων και δανείων από τα πιστωτικά ιδρύματα την περίοδο αυτή περιορίστηκαν δραστικά ενώ κρίνεται πλέον ασύμφορος ο δανεισμός λόγω των υψηλών επιτοκίων και ανταλλαγμάτων τους.

3.4 Μελέτη και ανάλυση των βασικών αριθμοδεικτών του δείγματος.

EBITDA

Σαν EBITDA, Earnings Before Interest, Tax, Depreciation, and Amortization, ορίζουμε τον δείκτη στον οποίο παρουσιάζουμε τα κέρδη μιας οικονομικής οντότητας αφού πρώτα αφαιρέσουμε τους τόκους, φόρους εισοδήματος, ασώματες και ενσώματες αποσβέσεις. Ο δείκτης προκαλεί διχογνωμία στους αναλυτές καθώς δεν λαμβάνει υπόψη τις αποσβέσεις οι οποίες συνδέονται με άμεσες χρηματικές εκροές της επιχείρησης. Ειδικότερα ο ξενοδοχειακός κλάδος παρουσιάζει αξιόλογα ποσά αποσβέσεων λόγω του μεγάλου κόστους παγίων του οπότε ο EBITDA από μόνος του μπορεί να οδηγήσει σε υπερεκτίμηση των ταμειακών ροών.

$$\text{EBITDA} = \text{Net Profit} + \text{Interest} + \text{Taxes} + \text{Depreciation} + \text{Amortization}$$

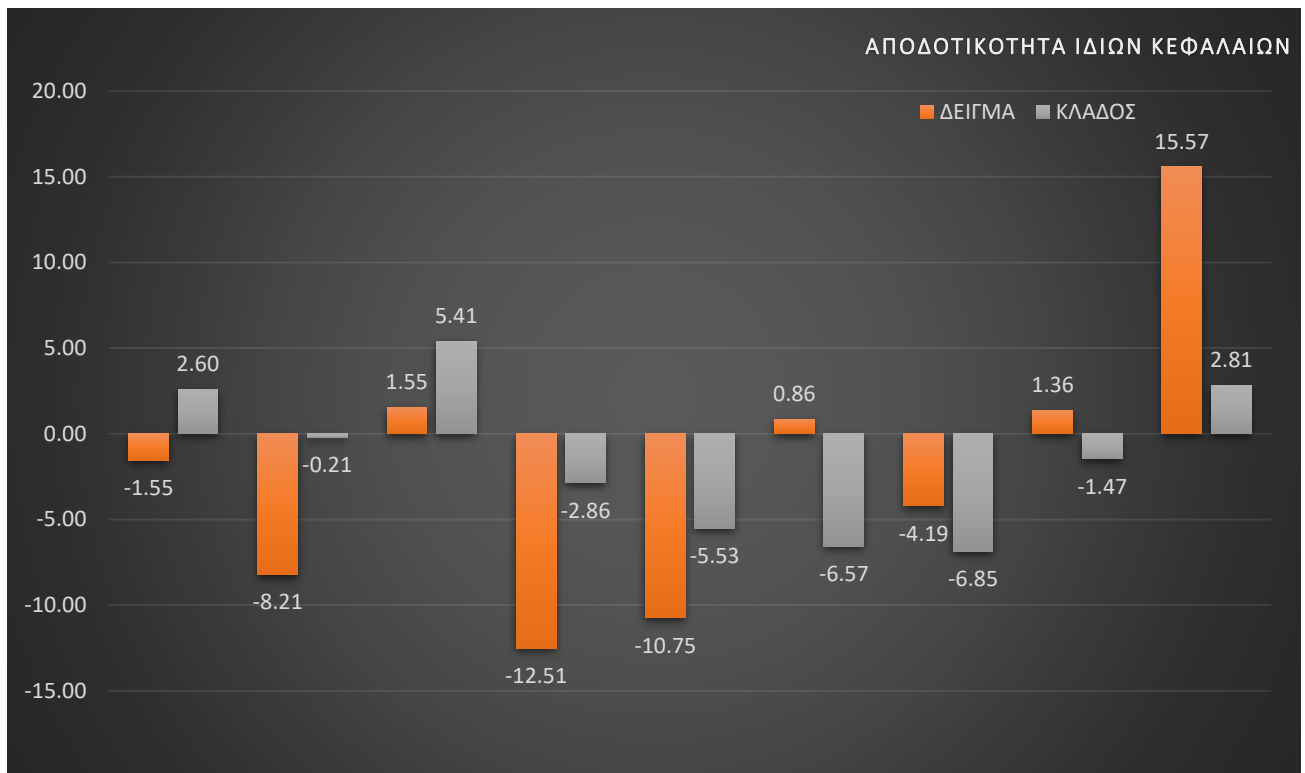
Διάγραμμα 23: EBITDA δείγματος 50 εταιρειών συγκρινόμενο με τον κλάδο 2006-2014,μ.ο.

Το 2006 ο EBITDA ανέρχεται σε 3,53 εκ. ευρώ, το 2007 αυξάνει στα 4,14 εκ. ευρώ ενώ την διετία 2009-2010 μειώνεται σημαντικά ωστόσο καταφέρνει να ανακάμψει της δύσκολης περιόδου 2009-2010 και να κινηθεί ανοδικά τα επόμενα έτη φτάνοντας τα 5,31 εκ. το 2014. Μεταξύ των περιόδων 2006-2010 και 2011-2014 σημειώνεται αύξηση 14,89 ποσοστιαίων μονάδων στις 50 μεγαλύτερες ξενοδοχειακές μονάδες της χώρας ενώ αντίστοιχα τις συγκεκριμένες περιόδους ο κλάδος σημειώνει σημαντικότερη αύξηση της τάξης του 35,24%.

Απόδοση Ιδίων Κεφαλαίων

Η απόδοση ιδίων κεφαλαίων είναι ένας χρηματοοικονομικός δείκτης που δείχνει πόσο αποδοτικά εκμεταλλεύεται μία εταιρεία τα κεφάλαια της για να παράξει πρόσθετα κέρδη. Χρησιμοποιείται ως δείκτης αποτελεσματικότητας μίας επιχείρησης και δηλώνει πόσα έσοδα μπορεί να δημιουργήσει από τα επενδυμένα της κεφάλαια. Ένας υψηλός δείκτης αποτελεί ένδειξη ότι η επιχείρηση πηγαίνει καλά είτε λόγω ευνοϊκών οικονομικών συνθηκών, είτε λόγω επιτυχημένης διοίκησης είτε τέλος λόγω σωστής χρησιμοποίησης των κεφαλαίων της. Άξιο αναφοράς κρίνεται ότι στον συγκεκριμένο δείκτη αγνοείται η επίδραση του χρέους στην απόδοση. Η αποδοτικότητα των Ι.Κ προκύπτει από τον τύπο

$$\text{Απόδοση Ιδίων Κεφαλαίων (ROE)} = \frac{\text{Καθαρά Έσοδα}}{\text{Ιδία Κεφάλαια}}$$

Διάγραμμα 24: Απόδοση Ιδίων Κεφαλαίων δείγματος 50 εταιρειών συγκρινόμενο με τον κλάδο 2006-2014, μ.ο.

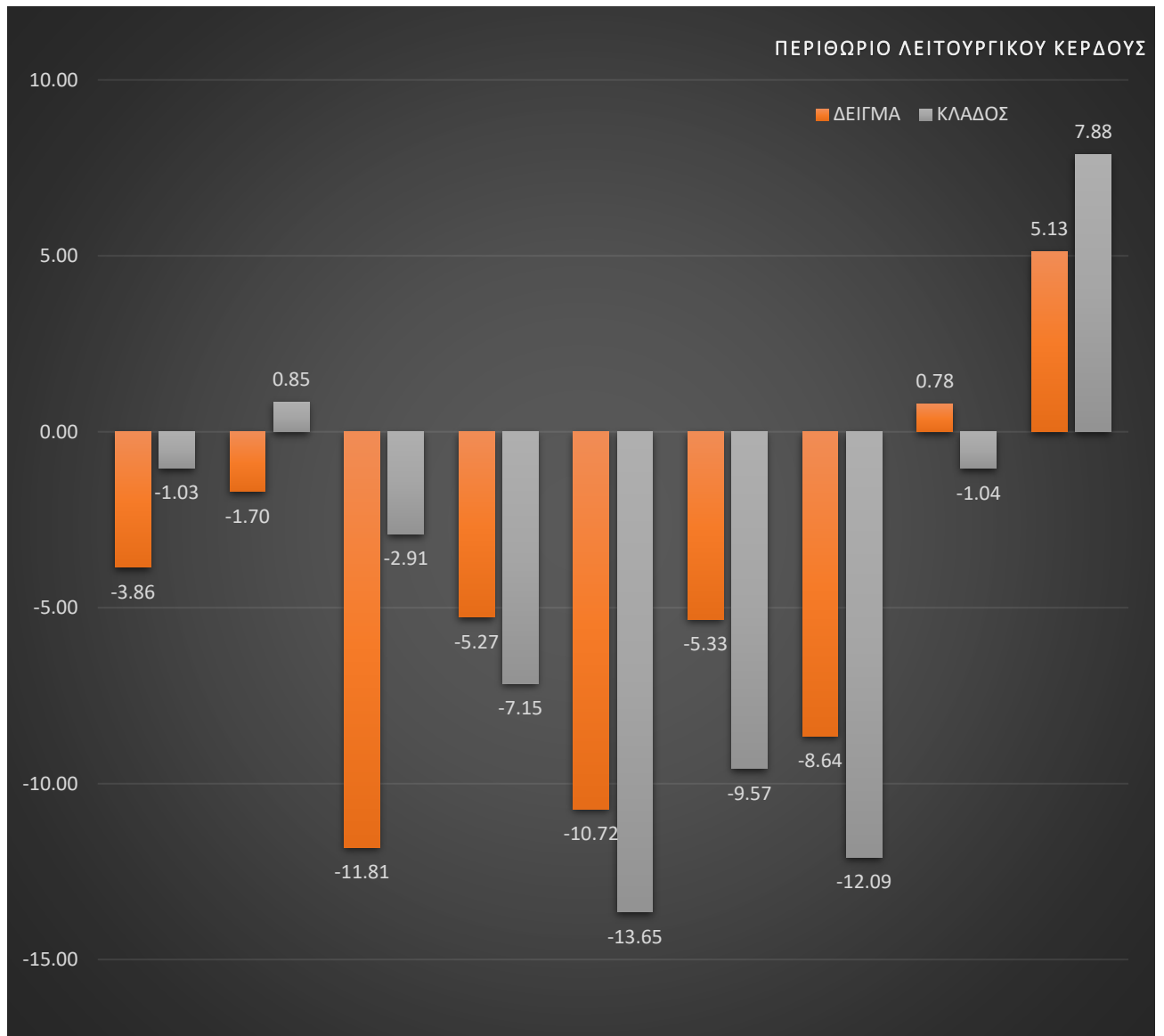
Από το παραπάνω γράφημα διακρίνεται η αρνητική απόδοση των Ιδίων κεφαλαίων για ολόκληρη την περίοδο 2006-2010 καθώς ουσιαστικά έχουν υποαπόδοση των επενδυμένων κεφαλαίων. Το 2011 η απόδοση των Ι.Κ είναι 0.86 μειώνεται εκ νέου σε -4.19 το 2012 για να απογειωθεί σε 15.57 το 2014. Οι Αποδόσεις των ΙΚ τόσο του κλάδου όσο και του δείγματος ακολουθούν όμοια διαγραμματική πορεία .

Περιθώριο Λειτουργικού Κέρδους

Το Περιθώριο Λειτουργικού κέρδους αποτελεί έναν ακόμα αριθμοδείκτη αποδοτικότητας λειτουργίας της επιχείρησης. Προκύπτει αν διαιρεθεί το λειτουργικό κέρδος με τον κύκλο εργασιών. Απεικονίζει το ποσοστιαίο μέγεθος του λειτουργικού κέρδους , όσο μεγαλύτερος είναι τόσο ευκολότερα καλύπτονται λειτουργικά και λοιπά έξοδα. Εκφράζεται σε % και μία αύξηση του δείκτη συνεπάγεται από αύξηση της τιμής των πωλήσεων ή πτώσης κόστους του παραγόμενου προϊόντος ή υπηρεσίας .

Περιθώριο Λειτουργικού Κέρδους	=	$\frac{\text{Λειτουργικό κέρδος}}{\text{Κύκλος εργασιών}} \times 100$
--------------------------------	---	---

Διαγραμματικά την περίοδο 2006 έως 2012 έχουμε αρνητικό ποσοστό λειτουργικού κέρδους με το 2008 να αγγίζει το -11,81% και το 2010 το -10,72%. Αν και ακολουθεί γενικά αρνητική πορεία από το 2014 διαφαίνεται μια ισχυρή βελτίωση της εικόνας του δείκτη με το δείγμα να παρουσιάζει Π.Λ.Κ 5,13% ενώ αντίστοιχα ο κλάδος 7,88%. Η περαιτέρω μελέτη του δείκτη τα επόμενα έτη θα επιτρέψει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων.

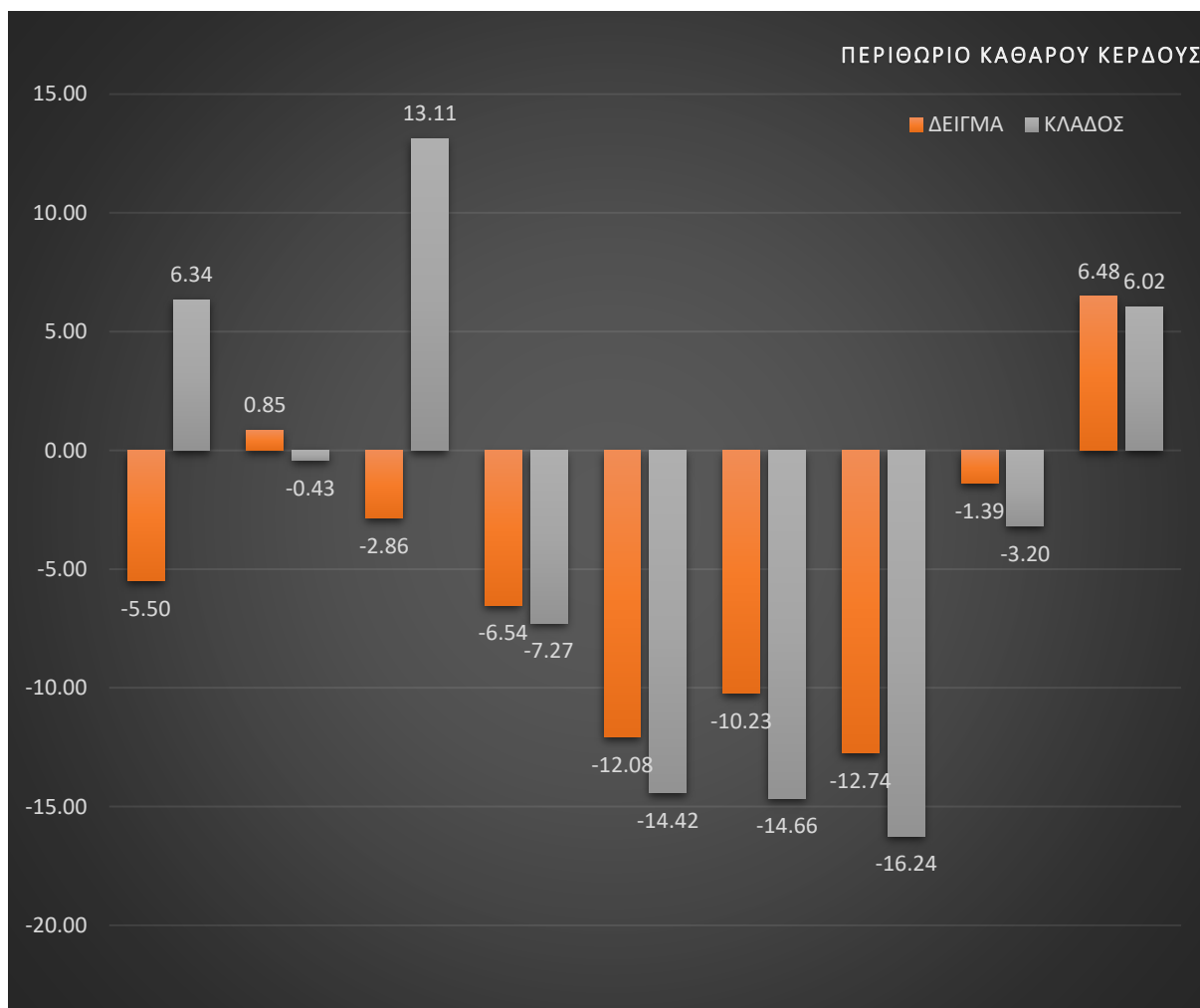

Διάγραμμα 25: Περιθώριο Λειτουργικού Κέρδους δείγματος 50 εταιρειών συγκρινόμενο με τον κλάδο 2006-2014,μ.ο.

Περιθώριο Καθαρού κέρδους

Ο δείκτης αυτός φανερώνει το καθαρό κέρδος που απορρέει στην εταιρεία για κάθε ευρώ πωλήσεων που επιτυγχάνει, ουσιαστικά αποτελεί το πραγματικό ποσοστό κέρδους με το οποίο δραστηριοποιείται η επιχείρηση. Σε συνέχεια του διαγράμματος 20 και στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται κοινή εικόνα με το

δείγμα και τον κλάδο να πραγματοποιούν θετικά περιθώρια καθαρού κέρδους την χρήση του 2016.

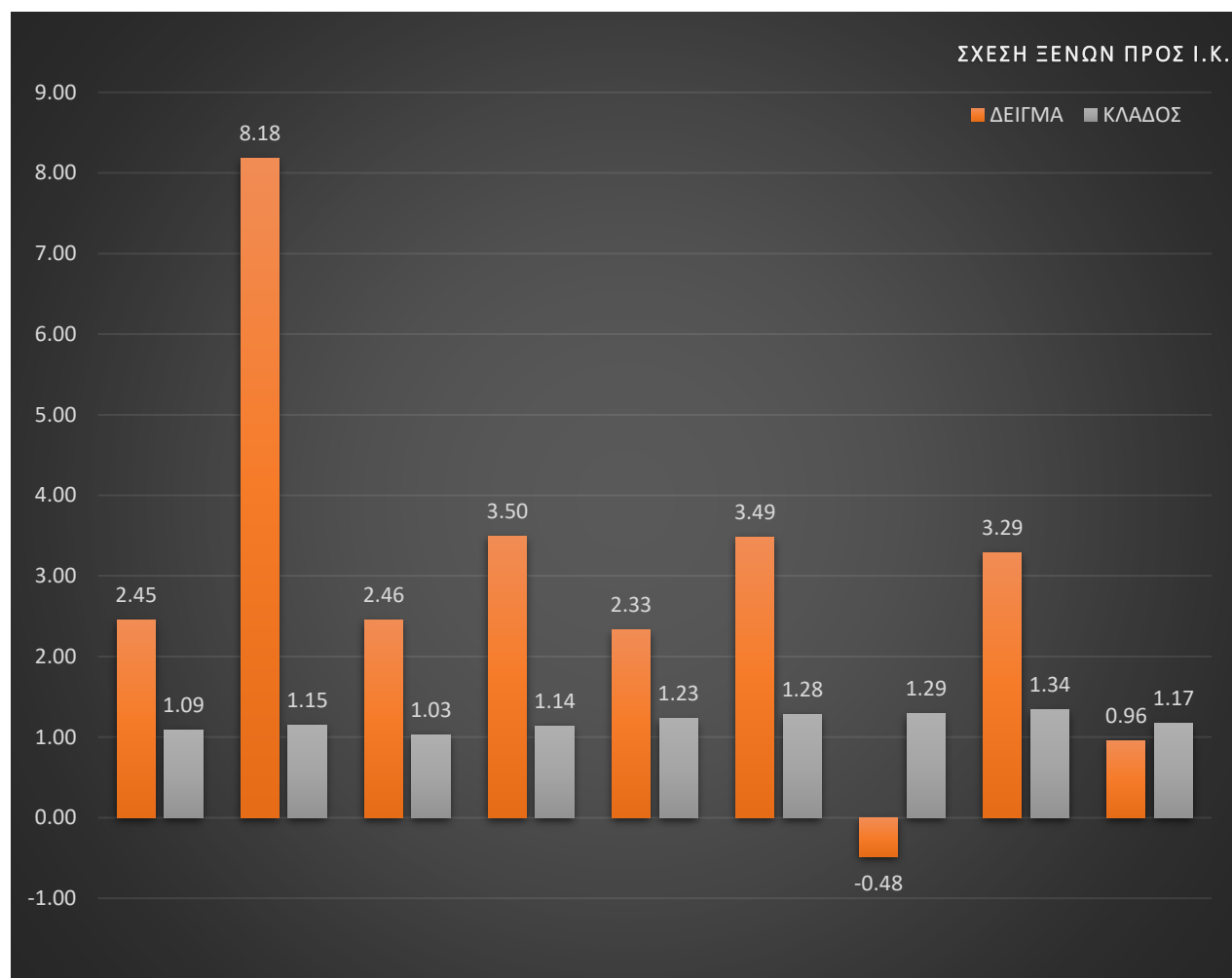

Διάγραμμα 26: Περιθώριο Καθαρού Κέρδους δείγματος 50 εταιρειών συγκρινόμενο με τον κλάδο 2006-2014,μ.ο.

Δείκτης Ξένων προς Ίδια Κεφάλαια

Ο δείκτης Ξένων προς Ι.Κ δείχνει την σχέση των ξένων κεφαλαίων της επιχείρησης ως προς τα ίδια κεφάλαια. Όσο μεγαλύτερος είναι ο δείκτης τόσο πιο χρεωμένη είναι αυτή η επιχείρηση . Ουσιαστικά με τον δείκτη αυτό μπορούμε να

υπολογίσουμε σε ποió βαθμό ανέρχεται η κεφαλαιακή μόχλευση και τι μέρος του συνολικού κεφαλαίου της εταιρείας είναι χρέος. Όσο μεγαλύτερος ο δείκτης τόσο μεγαλύτερη και η έκθεση σε χρέος. Αν ο δείκτης είναι μικρότερος της μονάδος αυτό συνεπάγεται ότι οι φορείς της επιχείρησης συμμετέχουν με περισσότερα κεφάλαια από ότι οι πιστωτές.

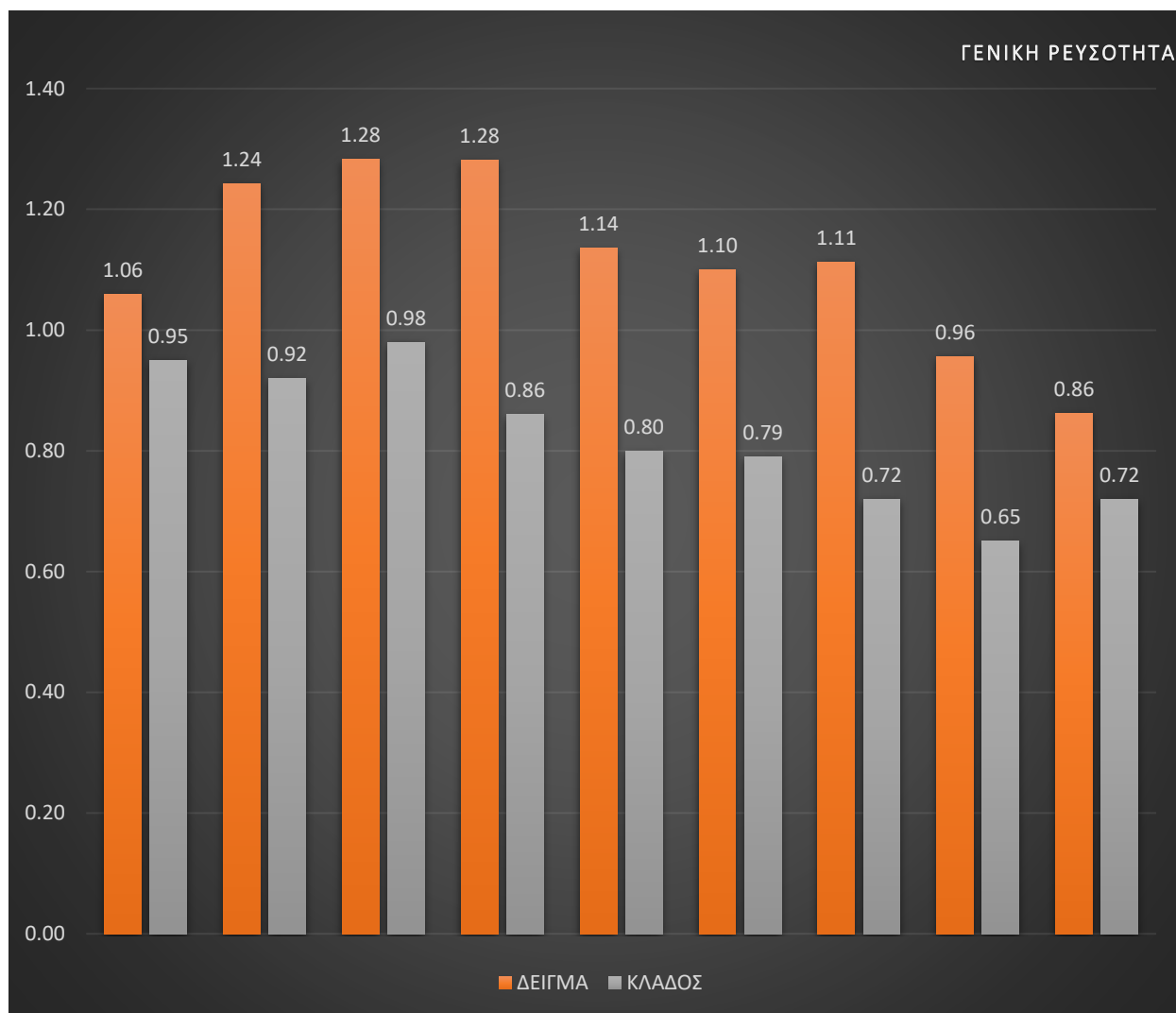
Διάγραμμα 27: Σχέση Ξένων προς Ίδια Κεφάλαια δείγματος 50 εταιρειών 2006-2014, μ.ο.

Στο συγκεκριμένο δείγμα ο δείκτης από 8,18 φορές το 2007 σημειώνει πτώση που το 2010 ανέρχεται σε 2,33 φορές ενώ το 2014 είναι 0,96 φορές η αναλογία των ξένων κεφαλαίων ως προς τα ίδια κεφάλαια. Συγκρινόμενες οι προ και μετά κρίση περιόδοι για το δείγμα των 50 μεγαλύτερων ξενοδοχειακών εταιρειών του κλάδου,

σημειώνει μείωση της αναλογίας των ξένων κεφαλαίων προς τα Ίδια 52,8% ενώ για το σύνολο του δείγματος αύξηση 12,6%.

Δείκτης Γενικής Ρευστότητας

Ο Δείκτης γενικής ρευστότητας αποτελεί έναν από τους πλέον διαδεδομένους δείκτες για την εκτίμηση της ρευστότητας μιας εταιρείας. Υπολογίζεται αν διαιρέσουμε το μέσο όρο του κυκλοφορούντος ενεργητικού με τον μέσο όρο των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων. Ο Δείκτης καθορίζει το πλεόνασμα των ρευστών κεφαλαίων πάνω από τις τρέχουσες υποχρεώσεις της επιχείρησης και πόσο εύκολα καλύπτονται οι υποχρεώσεις από τα άμεσα ρευστοποιήσιμα στοιχεία του ενεργητικού της επιχείρησης . Το πλεόνασμα αυτό παρέχει ένα περιθώριο ασφαλείας στην επιχείρηση για την απρόσκοπη λειτουργίας της. Τιμή του δείκτη γύρω στο δύο κρίνεται φυσιολογική. Ποσό μεγαλύτερο αυτού μπορεί να θεωρηθεί ως μη αποδοτική αξιοποίηση του ενεργητικού της επιχείρησης και συσσώρευση μη χρησιμοποιούμενων αποθεματικών.

Διάγραμμα 28: Γενική ρευστότητα δείγματος 50 εταιρειών συγκρινόμενο με τον κλάδο 2006-2014,μ.ο.

Εν προκειμένω ο δείκτης την εξεταζόμενη περίοδο ποτέ δεν κυμάνθηκε άνω του 1.30. Την περίοδο 2006-2010 κυμάνθηκε κατά μ.ο. στο 1.20 ενώ την περίοδο από το 2011 έως το 2014 έπεσε σε 1.01 αποκαλύπτοντας την δυσκολία του κλάδου να ανταποκριθεί στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις του. Έχουμε μια μείωση της γενικής ρευστότητας στις 50 ισχυρότερες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις του κλάδου 16% την περίοδο 2011-2014 συγκρινόμενη με την περίοδο 2006-2010 γεγονός που αντικατοπτρίζει την στενότητα διαθεσίμων που αντιμετωπίζουν και οι μεγαλύτερες

εταιρείες στην μεταβατική περίοδο απ' όταν ξέσπασε η κρίση. Η ρευστότητα του συνολικού κλάδου μειώθηκε επίσης 20,1% σε απόλυτη συμφωνία με αυτή του δείγματος αναδεικνύοντας την διαθρωτική φύση του προβλήματος όχι μόνο στους ισχυρούς του κλάδου αλλά στο σύνολο του.

Συμπεράσματα

Η Ελλάδα αποτελεί σημαντικό παγκόσμιο προορισμό με συνεχόμενα αυξανόμενη ροή επισκεπτών, ενδεικτικά από 22 εκ. αφίξεις το 2014 έχουμε 25 εκ. το 2015. Ο τουρισμός έχει σημαντική συμβολή στην απασχόληση, στην άμεση και έμμεση επίδραση στο ΑΕΠ της χώρας και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Οι συνθήκες είναι ευνοϊκές επί του παρόντος καθώς η τουριστική βιομηχανία είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη σε συγκεκριμένους παράγοντες, ποιό συγκεκριμένα η συναλλαγματική ισοτιμία αποτελεί καθοριστικό παράγοντα αφού εν δυνάμει μετατρέπει έναν προορισμό σε οικονομικά προσιτό ή απρόσιτο. Επιπλέον η τιμή του πετρελαίου επηρεάζει την τουριστική δαπάνη. Υψηλότερη τιμή στο βαρέλι πετρελαίου συμπαρασύρει τον κλάδο μεταφορών και κατ' επέκταση και τον τουρισμό σε υψηλότερα κόστη. Επιπλέον η τιμή του πετρελαίου είναι συνυφασμένη με την οικονομική πορεία μεγάλων κρατών επηρεάζοντας την τουριστική δαπάνη των υπηκόων τους και την αγοραστική τους δύναμη. Τέλος η ασφάλεια από τρομοκρατικά χτυπήματα και ο έλεγχος των προσφυγικών ροών είναι καθοριστικός για συνέχιση της αυξητικής πορείας του τουρισμού.

Τα οικονομικά στοιχεία του κλάδου καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από την γεωγραφική περιοχή, την κατηγορία τους και το μέγεθος της ξενοδοχειακής μονάδας. Όπως είδαμε συγκρίνοντας το δείγμα των 50 μεγάλων με τον υπόλοιπο κλάδο, οι μεγαλύτερες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις έχουν, όπως αναμενόταν μεγαλύτερα στοιχεία στο ενεργητικό, επιτυγχάνουν μεγαλύτερο κύκλο εργασιών σε απόλυτα νούμερα και έχουν μεγαλύτερο EBITDA απόλυτα φυσιολογικά καθώς αποτελούν τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις του κλάδου.

Συγκρίνοντας ωστόσο τις μεγάλες εταιρείες του κλάδου με το δείγμα και υπολογίζοντας την μεταβολή του από την περίοδο 2006 – 2010 στην μετά του ξεσπάσματος της κρίσης εποχή δηλαδή 2011 – 2014 διαπιστώνουμε ενδιαφέροντα ευρήματα. Το μέγεθος της ξενοδοχειακής μονάδας έχει περιορισμένη επίδραση στον τρόπο που αυτό επιδρά στα οικονομικά μεγέθη και απόδοση κατά μέσο όρο σε σχέση με τα μικρότερα. Πολλές φορές ο κλάδος μάλιστα την μετά κρίσης περίοδο

αντιδρά γρηγορότερα στις εξελίξεις τις αγορές και επιτυγχάνει μεγαλύτερη αύξηση των μεγεθών του εν σύγκριση με το δείγμα όπως συμβαίνει ποσοστιαία στον κύκλο εργασιών. Οι οφειλές σε Τράπεζες και Δάνεια καθώς και οι Βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις αυξάνουν κατά μέσο όρο με παρεμφερές τρόπο στον κλάδο και το δείγμα μας ενώ ανησυχία προκαλεί η έκθεση σε υψηλό μεσομακροπρόθεσμο χρέος σε απόλυτα νούμερα στον κλάδο. Περίπου € 22,5 εκ. ευρώ το 2014 ανά εταιρεία του κλάδου σε σχέση με € 27,1 εκ. των μεγάλων επιχειρήσεων του κλάδου. Συμπληρωματικά ο υψηλός λόγος Ξένων προς Ίδια Κεφάλαια στο δείγμα υποδηλώνει δυσκολία αποπληρωμής τους.

Σε συνέχεια των συμπερασμάτων της παρούσας εργασίας θα ήταν θετική η επιπλέον εξέταση του θέματος με ανανεωμένα στοιχεία της περιόδου 2015 έως 2017 και η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων και ποσοτικοποίηση του θετικού αντίκτυπου της περιόδου 2006 έως 2010 στον σύγχρονο ξενοδοχειακό κλάδο. Επιπλέον η χρήση οικονομετρικών μοντέλων για μια ενδελεχή στατιστική ανάλυση των παραγόντων που επηρεάζουν τις τουριστικές δαπάνες και αφίξεις κρίνεται επιτακτική για πιο ασφαλή συμπεράσματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανδριώτης Κ.(2005) Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός, Αθήνα Σταμούλης
- Βαρβαρέσος Σ.(1998) Τουρισμός η Ελληνική Πραγματικότητα, Προπομπός σελ. 1-253
- Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (Σεπτέμβριος 2012). «Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία». *IOBE*.
- Λαγός Δημήτριος, (2005) *Τουριστική Οικονομική*, , Εκδόσεις Κριτική, σελ. 42-43,62
- Μπριασούλη Ε. (2000) Σχεδιασμός Τουριστικής Ανάπτυξης, Εξάντας : σελ 123-148
- Tourism highlights (2016). «UNWTO (Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού του ΟΗΕ)». UNWTO.
- Χ. Κοκκώσης, Π.Τσάρτας,(2001) *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Εκδόσεις Κριτική, σελ. 82

ΜΕΛΕΤΕΣ - ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ

- ΕΛΣΤΑΤ, Δελτία Τύπου, 23 Απριλίου 2010, 21 Σεπτεμβρίου 2010, 21 Ιανουαρίου 2011, 30 Σεπτεμβρίου 2014, 9 Μαρτίου 2015, 25 Σεπτεμβρίου 2015
- ΕΟΤ Ανάλυση της Πόρειας της Τουριστικής Κίνησης 2001-2010, 2011
- ΕΟΤ Τάσεις Τουριστικής Κίνησης 2008-2015, 2015
- ΙΟΒΕ Η Επίδραση του Τουρισμυ στην Ελληνική Οικονομία, Σεπτέμβριος 2012
- ΙΟΒΕ Η Απασχόληση στον Τουριστικό Τομέα, Ιανουάριος 2013
- ΙΤΕΠ Εξελίξεις στον Παγκόσμιο και Ελληνικό Τουρισμό ,2013
- ΙΤΕΠ Εξελίξεις στον Τουρισμό και στην Ελληνική Ξενοδοχία, 2015
- ΙΤΕΠ Ξενοδοχειακό Δυναμικό Ελλάδας, 2016
- ΣΕΤΕ Ελληνικός Τουρισμός, Εξελίξεις Προοπτικές, Ιούλιος 2016
- ΣΕΤΕ Η συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία το 2014, Φεβρουάριος 2015
- ΤτΕ Έκθεση του Διοικητη , 2016
- Tourism Highlights 2015 edition
- UNWTO, International tourism trends in EU-28 member states – Current situation and forecasts for 2020-2025-2030, (2014)
- World Travel & Tourism Council, Economic Impact 2017 Greece, March 2017
- World Tourism Barometer, February 2011
- World Tourism Barometer, August 2015

ΠΗΓΕΣ ΙΝΤΕΡΝΕΤ

- www.gnto.gov.gr/el
- www.iobe.gr
- https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page
- www.statistics.gr/el/statistics/eco
- www2.unwto.org/en
- www.sete.gr
- <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/travelling.aspx...>